

SÁMEDIGGI
SÄMITIGGE
SÄÄ'MTE'ĜĜ
SAAMELAISKÄRÄJÄT

VASTUULLISEN JA EETTISESTI KESTÄVÄN SAAMELAISMATKAILUN TOIMINTAPERIAATTEET

Hyväksytty Saamelaiskäräjien kokouksessa 24.9.2018.

SISÄLLYS

Saamelaismatkailun eettisen ohjeistuksen tarve ja tausta	3
Saamelaismatkailun määritelmä	3
Saamelaiset lyhyesti	3
Saamelaismatkailun visio	6
Vastuullisen ja eettisesti kestävä saamelaismatkailun toimintaperiaatteet	7
1. Saamelaisen kulttuuriperinnön arvon ja rikkauden tunnustaminen ja kunnioittaminen	7
2. Saamelaisen kulttuuriperinnön suojeleminen ja sen ylläpitäminen elinvoimaisena tuleville sukupolville	8
3. Kaikkia osapuolia hyödyttävä yhteisymmärrys ja yhteistyö	9
4. Saamelaismatkailussa esiintyvät ongelmakohdat ja niiden huomioiminen ja korjaaminen	10
5. Saamelaismatkailun positiiviset vaikutukset saamelaisväestöön, heidän kulttuuriinsa sekä ympäristöön	15
6. Saamelaismatkailun vastuullinen ja eettisesti kestävä markkinointi ja matkailuviestintä	19
7. Korkealaatuiset matkustajakokemukset – laadunvarmistus	21
Liitetiedostot:	
1. Eettisessä ohjeistuksessa käytetty terminologia	23
2. Saamelaismatkailuun liittyvä lainsäädäntö, kansainväliset sopimukset ja julistukset	37
3. Lähdeluettelo	74

Saamelaismatkailun eettisen ohjeistuksen tarve ja tausta

Saamelaiskulttuurin symboleita on Suomessa tuotteistettu ja esitetty saamelaisuutta hyväksikäyttävässä matkailussa jo vuosikymmeniä. Saamelaiskulttuurin tuotteistaminen on myös pitkään ollut sekä ulkopuolisten määrittelemää että toteuttamaa. Ulkopuolisten toimesta tuotteistetulla ja/tai esitetyllä saamelaiskuvalla on yleensä vähän tekemistä aidon saamelaisuuden kanssa. Saamelaisuutta hyväksikäyttävässä matkailussa esiintynyt ja laajalle levinnyt virheellinen ja primitivisoitu saamelaiskuva on pahimmillaan saamelaisyhteisöä loukkaavaa ja/tai esineellistävää. Tämä julkisesti ja toistuvasti esitetty virheellinen kuva ja väärän tiedon levittäminen vaikuttavat haitallisesti sekä saamelaisyhteisön että saamelaiskulttuurin elinvoimaisuuteen.

Saamelaiskulttuuri on kokonaisuudessaan erittäin rikas ja monimuotoinen, jonka yhtenä tärkeänä identiteetin ilmentäjänä on saamenpuku. Saamenpuvulla on erittäin suuri merkitys saamelaiskulttuurissa. Saamenpuvun käyttöä säätelevät kirjoittamattomat normit, joita saamelaiset noudattavat. Etenkin saamelaisuutta hyväksikäyttävässä matkailussa saamelaisuuden tuotteistaminen ja esittäminen on usein keskittynyt juuri saamenpukuun tai saamenpuvun näköiseen asuun, jonka avulla matkailutuotteesta on pyritty tekemään ”saamelainen”, olkoon sitten kyse tarinoista tai muista matkailupalveluista. Saamenpuvusta onkin muodostunut saamelaismatkailun ensisijainen identiteetin merkittäjä. Saamelaisuutta hyväksikäyttävässä matkailussa saamenpuvun sisältämät kulttuuriset koodit ja merkitykset on kuitenkin unohdettu ja/tai jätetty huomioimatta ja siitä on luotu tyhjä rooliasu ilman sielua.

Turvatakseen saamelaisyhteisön ja saamelaiskulttuurin elinvoimaisuuden saamelaiskulttuurin vastuullinen ja eettisesti kestävä matkailullinen tuotteistaminen ja esittäminen tulee tapahtua saamelaisyhteisön ehdoilla ja lähtökohdista saamelaisuuteen perustuvan matkailun muodossa. Eettisen ohjeistuksen tavoitteena on myös mahdollistaa koko saamelaisväestön mutta etenkin matkailun ulkopuolisen väestön kulttuurin harjoittaminen niin, että matkailu ei vaikuttaisi saamelaisyhteisön tai sen yksittäisten jäsenten kulttuuriperintöön tai kulttuurikäyttäytymiseen negatiivisesti vähäistä suuremmassa määrin.

Saamelaismatkailu ymmärretään tässä yhteydessä matkailuna, jossa saamelaiskulttuurin voimavaroja hyödyntäen tuotetaan matkailupalveluja ja tarjotaan niitä liiketoiminnallisina perusteina. Se voi olla **saamelaisuuteen perustuvaa matkailua**, jossa saamelaisyhteisön sisältä tulevat toimivat matkailuelinkeinon harjoittajina, tai **saamelaisuutta hyväksikäyttävää matkailua**, jossa saamelaisyhteisön ulkopuolelta tulevat matkailuelinkeinon harjoittajat ja muut matkailutoimijat hyödyntävät ja hyväksikäyttävät saamelaiskulttuuriin liittyviä ja/tai viittaavia elementtejä matkailupalveluissa ilman varsinaista yhteyttä saamelaisyhteisöön.

Saamelaiset lyhyesti

Saamelaiset ovat EU:n alueen ainoa **alkuperäiskansa**. Saamenmaa eli **Sápmi** eli **Säämi** eli **Sää'mm**¹, kattaa saamelaisten asuttaman ydinalueen neljässä valtiossa ulottuen yli laajan alueen Norjassa, Ruotsissa, Suomessa ja Venäjän Kuolan niemimaalla. Suomessa **saamelaisten kotiseutualueeseen** kuuluvat kokonaisuudessaan Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnat sekä Sodankylän kunnasta sen pohjoisosaa (Vuotson kylän seutu eli Lapin paliskunnan alue).

¹ Saamenmaa on pohjoissaameksi Sápmi, inarinsaameksi Säämi ja koltansaameksi Sää'mm

Suomessa saamelaisten kulttuuri, mukaan lukien sekä aineellinen että aineeton kulttuuriperintö, kuuluvat saamelaisten **perustuslailla**² (17.3 §) suojattuun kulttuurimuotoon ja saamelaisten perustuslain 121 §:n 4 momentissa tarkoitettuun saamen kieltä ja kulttuuria koskevaan itsehallintoon.³ Suomessa **Saamelaiskäräjät** ilmaisee saamelaisten virallisen kannan.⁴ Saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia tehtäviinsä kuuluvissa asioissa niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin.⁵ Käytännössä suuri osa Saamelaiskäräjien kansainvälisistä edustuksista toteutuu kolmen maan Saamelaiskäräjien ja Venäjän saamelaisjärjestöjen yhteistyöelimen eli Saamelaisen parlamentaarisen neuvoston (SPN) kautta.

Saamelaisessa käsitemaailmassa ei ihmistä, luontoa ja kieltä eroteta toisistaan. Sana Sápmi tarkoittaa Saamenmaan lisäksi myös saamelaista yksilönä ja Saamen kansaa sekä saamen kieltä. Saamen kieli kuvastaa ympäröivän elollisen ja elottoman luonnon perusteellista ja täsmällistä tuntemusta ja ihmisen ja luonnon välistä läheistä ja tarkoin eriteltyä vuorovaikutusta. Luonnonympäristö, kulttuuriympäristö, sosiaalinen ympäristö ja kielellinen ympäristö muodostavat kokonaisuuden, ympäristökäsitteen, jota täytyy tarkastella yhtenä kokonaisuutena, koska ne ovat riippuvaisia toinen toisistaan.⁶

Koko saamelaisalueella kymmenestä saamen kielestä puhutaan vielä yhdeksää. Niistä Suomessa puhutaan kolmea: inarinsaamea, koltansaamea ja pohjoissaamea. Saamelaisille heidän kulttuurinsa suojeleminen on ensiarvoisen tärkeää. **Saamelaiskulttuuriin**⁷ kuuluvat muun muassa saamen kieli, saamelainen kulttuuriperintö, kulttuuri-ilmaukset, saamelaistaide, saamelaisten perinteinen tieto, saamelainen luontosuhde, perinteiset saamelaiselinkeinot ja niiden nykyaikaiset harjoittamisen muodot samoin kuin muut saamelaisten alkuperäiskansana harjoittaman kulttuurin tavat ja muodot. Siten esimerkiksi saamen kieli, tarinat, musiikki sekä saamelaiskulttuurin näkyvimmat symbolit kuten saamenpuvut ja saamenkäsityöt ovat kiinteässä yhteydessä muun muassa perinteisiin saamelaiselinkeinoihin muodostaen erottamattoman kokonaisuuden, jonka jokainen osa-alue tarvitsee toista säilyäkseen elinvoimaisena mahdollistaen saamelaiskulttuurin säilymisen, kehittymisen ja siirtämisen tuleville sukupolville. Jos esimerkiksi yksi kulttuurin osa-alueista häviää tai sen toiminta-alue rajoittuu, tuntuvat nämä vaikutukset heti toisaalla.

Saamelaisessa yhteiskunnassa **perinteisen elinkeinon** ja kulttuurin välinen yhteys on siis keskeinen. Maankäyttöön liittyvät elinkeinot muodostavat materiaalsen pohjan saamelaisten kulttuurille ja identiteetille ja ylläpitävät saamelaisten kotiseutualueen elinvoimaisuutta, saamen kieltä, perinteistä tietoa, luontosuhdetta, saamelaiskulttuurin yhteisöllisyyttä ja saamelaiskäsityötä.⁸ Saamelaisten perinteisiä elinkeinoja ovat poronhoito, kalastus, metsästys, luonnontuotteiden keräily, saamenkäsityö⁹ ja pienimuotoinen maatalous sekä niiden modernit harjoittamisen muodot. Perinteisistä saamelaiselinkeinoista poronhoito toimii edelleenkin yhtenä saamelaiskulttuurin merkittävistä kulmakivistä tarjoten syrjäseutujen asuttuna pitämislle erittäin tärkeitä työllisyysmahdollisuuksia sekä kulttuurisesti

---

² Finlex, *Suomen perustuslaki 11.6.1999/731*, <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

³ Saamelaiskäräjät (2017), *Saamelaiskäräjien lausunto saamelaiskulttuurin hyödyntämisestä Lapin ammattikorkeakoulun koordinoimasta "Our Stories - the business of using Storytelling to draw people in" -projektissa*, Dnro: 113/D.a.9/2017

⁴ Laki saamelaiskäräjistä (974/1995), 5 §

⁵ Laki saamelaiskäräjistä (974/1995), 6 §

⁶ Saamelaiskäräjät (2006), *Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelma 2006*

⁷ Kulttuurin määrittelemineen on ylipäänsä erittäin haastavaa. Saamelaiskulttuurimääritelmä on yleisesti käytettyjä kulttuurimääritelmiä huomattavasti laajempi ja monisyisempi.

⁸ Saamelaiskäräjät (2017), *Saamelaiskäräjien lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2018*, 27.9.2017, Dnro:392/D. a. 4/2017

⁹ pohjoissaameksi *duodji*, inarinsaameksi *tyeji* ja koltansaameksi *tuejji*

elintärkeän kieliareenan ja materiaalia muun muassa vaatteisiin, käsitöihin ja ruokakulttuuriin. Saamelaismatkailu kuuluu perinteisten saamelaiselinkeinojen nykyaikaisiin harjoittamisen muotoihin pienimuotoisena, vastuullisena ja eettisesti kestävästä elinkeinona. Saamelaisten perinteisiin elinkeinoihin kiinteästi liittyvät uudet elinkeinomuodot ovat merkityksellisiä saamelaiskulttuurin elinvoimaisuudelle tukien saamelaiskulttuurin säilymistä, kehittymistä ja siirtämistä sukupolvelta toiselle.¹⁰ Siksi on ensisijaisen tärkeää yhteensovittaa perinteisten elinkeinojen ja saamelaismatkailun tarpeita, esimerkiksi maankäytön osalta. Elinvoimainen saamelaisten kotiseutualue edellyttää myös sitä, että sen asukkaat ovat terveitä ja voivat hyvin, mikä edellyttää elinvoimaista saamelaiskulttuuria sekä riittäviä työllisyysmahdollisuuksia.

Tässä asiakirjassa käytettäessä termiä **eettisesti kestävä saamelaismatkailu**, viitataan matkailuun, joka pitää sisällään sosiaalisen, kulttuurisen, ekologisen ja taloudellisen kestävyuden lisäksi sosiaalisen, kulttuurisen, ekologisen ja taloudellisen kantokyvyn huomioimisen paikallisella tasolla. Sosiaalinen, kulttuurinen, ekologinen ja taloudellinen kestävyys tulisi olla lähtökohtana kaikessa matkailuun liittyvissä toiminnoissa. Saamelaiskulttuurin matkailullinen hyödyntäminen ei ole kestäväällä pohjalla, jos yksikin näistä kestävästä kehityksen elementeistä jää toteutumatta. Sosiaalinen, kulttuurinen, ekologinen ja taloudellinen kantokyky on paikallisesti vaikuttava asia, jota tässä asiakirjassa käsitellään lähtökohtaisesti saamelaiskulttuurin säilymistä, kehittymistä ja luonnollisen siirtämisen mahdollistavasta näkökulmasta ja joka tulisi aina huomioida ja säännöllisin väliajoin tarkastaa kaikessa matkailuun liittyvässä toiminnassa.

Nämä **saamelaismatkailun eettiset ohjeet** koskevat ensisijaisesti saamelaisyhteisön ulkopuolisten toimijoiden toteuttamaa matkailullista saamelaiskulttuurin tuotteistamista ja/tai esittämistä sekä matkailumarkkinointia ja -viestintää. Päätaivitteena on saamelaisuutta hyväksikäyttävän matkailun lopettaminen sekä saamelaisia koskevan matkailun kautta leviävän väärän tiedon poistaminen. Koko matkailualan tulee lähtökohtaisesti tähdätä siihen, että kaikki saamelaismatkailuun liittyvät toiminnot tukevat saamelaiskulttuurin säilymistä ja kehitystä siten, että se voidaan siirtää elinvoimaisena tuleville sukupolville sellaisessa muodossa, jonka saamelaiset tunnustavat ja tunnistavat omakseen. Muun muassa nykyajan kulttuurien homogenisoitumisen, modernin elämäntavan, pitkään jatkuneen poismuuton ja saamelaisten oikeuksien toteutumattomuuden paineissa saamelaiskulttuuri on hauras ja sen säilyminen, kehittyminen ja luonnollinen siirtäminen sukupolvelta toiselle ei kestä lisää ulkoisia häiriötekijöitä. Tästä johtuen koko matkailualan tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, miten ja missä laajuudessa yleisellä tasolla matkailua voidaan toteuttaa vastuullisesti ja eettisesti kestävästi saamelaisten kotiseutualueella. Lisäksi saamelaisuuteen perustuvan matkailun tulee tapahtua saamelaisten lähtökohdista saamelaiskulttuurin elinvoimaisuutta tukien ja edistämien.

Koko matkailualan tulee yhdessä kaikin käytettävissä olevin keinoin **turvata** myös herkän, arktisen ja vahvasti kulttuurisidonnaisen **luontoympäristön säilyminen tuleville sukupolville**. Ilman yhteistä ymmärrystä saamelaiskulttuurin ja siihen kiinteästi kuuluvan luonnon korvaamattomasta arvosta ja sen henkisen perinnön rikkaudesta ja kaiken tämän säilymistä, saattavat Lapin tärkeimmät matkailuvaltit vaarantua. Saamelaisten kotiseutualueen matkailuvaltteja ovat puhdas luonto, saamelaiskulttuuri, perinteiset elinkeinot kuten poronhoito sekä hiljaisuus. Saamelaisuuteen perustuvassa matkailussa tulisi panostaa aitouteen, ainutlaatuisuuteen ja laatuun, ei vain määrään, jolloin matkailu ei tarpeettomasti lisää hauraan luonnon kulumista.

---

¹⁰ Saamelaiskäräjät (2015), *Saamelaiskäräjien lausunto hallituksen esityksestä ILO 169 -sopimuksen ratifioimiseksi* (HE 264/2014), 26.1.2015, Dnro: 35/D.a.4/2015

Saamelaisia koskevan totuudenmukaisen tiedon lisääminen ja levittäminen myös matkailualan kautta on ensiarvoisen tärkeää. Saamelaiskulttuurin säilyminen elinvoimaisena edistää myös Lapin matkailun kehitystä. Näiden asioiden yhdistäminen molemminpuoliseksi hyödyksi on mahdollista, mutta se edellyttää yhteistyötä, tiedon lisäämistä sekä uusien vuorovaikutuskeinojen ja -kanavien löytämistä matkailualan ja saamelaiskulttuurin haltijoiden välillä. Eettisesti kestävä saamelaismatkailun kehittymisen edellytyksenä on laaja-alainen yhteistoiminta, joka perustuu monenkeskiseen ymmärrykseen ja kunnioitukseen. Ensisijaisena lähtökohtana on, että saamelaiset, saamelaiset matkailuyrittäjät ja muut matkailualan ammatillaiset määrittäisivät ja ymmärtäisivät vastuullisen ja eettisesti kestävä saamelaismatkailun samalla tavalla.

SAAMELAISMATKAILUN VISIO

Saamelaiset ovat yksi kansa neljän valtion alueella ja saamelaisten yhteisöllisyys on vahva. Saamelaiskulttuurin arvostus on lisääntynyt ja Suomi on täyttänyt kansainväliset veloitteensa Suomen ja Euroopan Unionin ainoaa alkuperäiskansaa kohtaan. Saamelaiset elävät elinvoimaisessa, yhdenvertaisessa, saamelaiskulttuuria ja ympäristöä kunnioittavassa elinympäristössä. Saamelaisten perinteiset elinkeinot, poronhoito, kalastus, metsästyminen, keräily ja käsityö ovat elinvoimaisia ja kannattavia ja niitä harjoitetaan perinteisten kulttuuristen tapojen mukaisesti. Perinteisten elinkeinojen rinnalla uudet elinkeinot kuten vastuullinen ja eettisesti kestävä saamelaisuuteen perustuva matkailu tukevat perinteisten elinkeinojen kannattavuutta¹¹ ja edistävät työllisyyttä paikallisesti. Saamelaisten kotiseutualue on tunnettu puhtaasta ja monimuotoisesta luonnostaan ja saamelaisten luontoarvoja kunnioitetaan kaikkien toimijoiden osalta. Alueen luontoa uhannut roskaaminen on saatu kuriin.

Saamelaisten kotiseutualueelle suuntautuva matkailu on hallittua. Matkailijamäärien jatkuvasta kasvusta aiheutuneet haasteet on onnistuttu ratkaisemaan, matkailun toimintaa valvotaan ja väärinkäytösten sanktiot toimeenpannaan. *Vastuullisen ja eettisesti kestävä saamelaismatkailun toimintaperiaatteet* -ohjeistusta noudatetaan. Saamelaismatkailu on kokonaisvaltaisesti vastuullista ja eettisesti kestävä erityisesti luonnon kantokyky huomioiden. Matkailualalla on positiivinen rooli totuudenmukaisen saamelaiskuvan levittämisessä ja leviämässä ympäri maailmaa. Saamelaisuuteen perustuvaa matkailua on tukemassa saamelaismatkailun neuvontakeskus, josta eri toimijat saavat saamelaismatkailuun ja saamelaiskulttuuriin hyödyntämiseen liittyvää neuvontaa. Keskuksesta jaetaan myös saamelaisiin ja saamelaiskulttuuriin liittyvää totuudenmukaista tietoa, saamelaisia, heidän kulttuuriaan ja etenkin ympäröivää luontoa kunnioittavia matkailijoille ja matkailutoimijoille suunnattuja käytöstapaohjeita sekä tietoa eettisesti kestävästi toimivista saamelaisista matkailutoimijoista. Saamelaismatkailun neuvontakeskukselle on varattu kiinteät toimintaresurssit valtion budjetissa. Lähtökohtaisesti vastuullinen ja eettisesti kestävä matkailu kunnioittaa ja arvostaa saamelaiskulttuurin perustavanlaatuisia ominaispiirteitä, edistää saamelaisten ja saamelaisten kotiseutualueen hyvinvointia sekä mahdollistaa saamelaiskulttuurin säilymisen ja kehittymisen. Saamelaisyhteisön arki ja juhlat sekä saamelaisten kotiseutualueen maankäyttö on onnistuneesti yhteensovitettu matkailun kanssa saamelaisten oikeudet ja kulttuuri huomioiden sekä niitä kunnioittaen. Saamelaisten kotiseutualueen matkailusta tuleva taloudellinen hyöty jakautuu tasaisesti myös oikeuden omistajille.

Saamelaismatkailun kulmakivenä on saamelaiskulttuurin tuotteistamisen ja esittämisen perustuminen **vahvaan yhteyteen ja vastuuseen sitä asianomaista saamelaisyhteisöä sekä niitä saamelaiskulttuuria ja/tai siidoja kohtaan**, joiden kulttuuria ja/tai perinteisesti asuttamia alueita/nautinta-alueita matkailutuotteessa

¹¹ Saamelaiskäräjät (2017), *Saamelaiskulttuuriosio Lapin maakuntaohjelmassa 2018 – 2021 (Lappi-sopimus)*, 29.8.2017, Dnro:370/D.a.5/2017

käytetään ja/tai esitetään. Saamelaisilla ja saamelaiskulttuurilla on **aktiivinen, oman arvomaailmansa mukainen rooli matkailussa** ja saamelaisten, saamelaiskulttuurin ja saamenkielen käyttö passiivisena rekvisiittana, paikallisvärinä tai eksoottisena ja primitiivisenä objektina kulttuurisesta kontekstistaan irrotettuna on loppunut.

VASTUULLISEN JA EETTISESTI KESTÄVÄN SAAMELAISMATKAILUN TOIMINTAPERIAATTEET

TOIMINTAPERIAATE 1: SAAMELAISEN KULTTUURIPERINNÖN ARVON JA RIKKAUDEN TUNNUSTAMINEN JA KUNNIOITTAMINEN

Saamelaisten kulttuurinen loukkaamattomuus on tunnustettava ja sitä on kunnioitettava. Saamelaiskulttuuri kaikessa monimuotoisuudessaan kuuluu kollektiivisesti saamelaisyhteisölle ja sen jäsenille. Saamelaisten oikeutta oman identiteettinsä ja kulttuuriperintönsä omistukseen ja hallintaan tulee lähtökohtaisesti kunnioittaa ja suojata. Saamelaismatkailusta puhuttaessa on erittäin tärkeää pitää mielessä, että saamelaiset ovat alkuperäiskansa neljän valtion alueella ja he jakavat osan saamelaisesta aineellista ja aineettomasta kulttuuriperinnöstä, josta he kantavat kollektiivisen vastuun. Tästä johtuen saamelaisen kulttuuriperinnön hyödyntämisestä matkailukäytössä ei voida yksin päättää Suomessa. Samasta syystä on tärkeää myös pitää mielessä, että saamelaiskulttuurin matkailulliseen tuotteistamiseen ja esittämiseen liittyvillä väärinkäytöksillä on Suomea laajemmat vaikutukset. Saamelaisten oman kulttuurinsa omistus- ja hallintaoikeuden piiriin kuuluu kaikki se, miten saamelaisia ja/tai saamelaisten kulttuuriperintöä tuotteistetaan, käytetään ja/tai esitetään erilaisissa matkailutuotteissa mukaan lukien kuvat, logot ja saamenkieli.

Saamelaiset yhdessä määrittelevät saamelaiskulttuurin ja siihen liittyvät kulttuuri-ilmaukset sekä päättävät kollektiivisesti sen käytöstä ja käytön rajoista. Suomessa yleisistä linjauksista päättää Saamelaiskäräjien lisäksi Kolttien kyläkokous¹² niissä tapauksissa, kun asia koskee kolttasaamelaista kulttuuria. Saamelaiskulttuuri on heterogeeninen, rikas ja monimuotoinen. Tästä johtuen saamelaiskulttuurin matkailullisen hyödyntämisen yksityiskohdista päättävät yhdessä Saamelaiskäräjien ja Kolttien kyläkokouksen kanssa ne asianomaiset saamelaisyhteisöt, saamelaissuvut ja/tai siidat, johon kyseisellä saamelaiskulttuurin matkailullisella tuotteistamisella ja/tai esittämisellä on tai voi olla vaikutusta. Tarvittaessa saamelaista kulttuuriperintöä koskevista laajemmista kollektiivisista matkailullisista linjauksista sovitaan Saamelaisen parlamentaarisen neuvoston kautta.

Jos saamelaisten kulttuuriperinnön tuotteistamisessa ja/tai esittämisessä ilmenee ongelmia, tulee ongelmat pyrkiä käsittelemään ja neuvottelemaan kollektiivisesti sen asianomaisen saamelaisyhteisön, suvun ja/tai siidan sisällä, jonka kulttuurin osa-alueen ilmenemismuodon matkailullisessa tuotteistamisesta tai esittämisestä ongelma tai ristiriitatilanne on olemassa. Ongelmat pyritään käsittelemään tarvittaessa yhdessä Saamelaiskäräjien, Kolttien kyläkokouksen ja/tai Saamelaisen parlamentaarisen neuvoston kanssa.

Ensisijaiset kohderyhmät¹³: Saamelaiskäräjät; Kolttien kyläkokous; koko matkailuala Visit Finlandista ruohonjuuritason matkailuyrittäjään; saamelaiskulttuurin sisäisten neuvotteluiden osalta asianomaiset saamelaisyhteisöt, suvut ja siidat tarvittaessa yhdessä Saamelaiskäräjien ja/tai Kolttien kyläkokouksen kanssa, Saamelainen parlamentaarinen neuvosto, saamelaisyhteisöt Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Venäjällä, Suomen valtio, kaikki viranomaiset sekä poliittiset päättäjät

¹² Finlex, *Kolttalaki*, 24.2.1995/253, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950253>

¹³ ks. *ensisijaisen kohderyhmän* tarkempi selvennys *terminologia* -liitetiedostossa

TOIMINTAPERIAATE 2: SAAMELAISEN KULTTUURIPERINNÖN SUOJELEMINEN JA SEN YLLÄPITÄMINEN ELINVOIMAISENA TULEVILLE SUKUPOLVILLE

Kulttuurimatkailu, jonka yhtenä perustana on paikalliskulttuurin tuotteistaminen elämysten tuottamiseksi matkailijoille, on yhä yleisempää. Silloin on vaarana, että paikalliskulttuuri ja perinne esineellistetään liiaksi palvelemaan yksinomaan taloudellisia tavoitteita, ja sen merkitys paikallisyhteisön ylläpitäjänä katoaa. Tällöin se myös nopeasti menettää aitoutensa. Eettisesti kestäväällä perustalla oleva matkailu ottaa huomioon paikallisväestön tarpeet ja kunnioittaa paikalliskulttuuria paikallisyhteisön elinvoiman perustana ja henkisenä pääomana.¹⁴

Kun alueellisesta kulttuurista tehdään tuotteita tai palveluja, niin on muistettava, että **alueellinen kulttuuri on osa jokaisen alueella asuvan ihmisen omaa yksityistä elämää**. Matkailutoiminnan ja yhteistyöverkoston on siksi otettava huomioon myös paikalliset ihmiset, jotta voidaan puhua kulttuuriselta ja sosiaaliselta kannalta vastuullisesta liiketoiminnasta.¹⁵ Niille henkilöille, jotka haluavat pysytellä matkailualan ulkopuolella, on taattava siihen edellytykset mahdollistaen heidän kulttuurisidonnaiset tapansa ja toimintonsa ilman, että matkailu vähäistä suuremmissa määrin heikentää näitä mahdollisuuksia.

Saamelaiskulttuuri kuuluu kollektiivisesti saamelaisyhteisölle ja sen jäsenille. Ilman elinvoimaista ja luonnollisesti siirtyvää kulttuuria ei ole myöskään kyseiseen kulttuuriin perustuvaa aitoa kulttuurimatkailua. Ensimmäisistä on turvattava saamelaiskulttuurin ja sen eri ilmenemismuotojen säilyminen ja kehittyminen elinvoimaisena tuleville sukupolville luonnollisen siirtämisen kautta.

Saamelaiskulttuuriin kuuluu myös paljon tapoja ja käytänteitä, joita ei ole tarve avata kulttuurin ulkopuolisille henkilöille. Kaikkia kulttuuri-ilmauksia ei myöskään haluta valjastaa matkailukäyttöön. Nämä päätökset tehdään kollektiivisesti asianomaisen saamelaisyhteisön, suvun ja/tai siidan sisällä, jota koskevat ne kulttuuri-ilmaisun osa-alueet, jotka halutaan jättää vain asianomaisen saamelais- ja/tai sukuyhteisön tietoon tai matkailun ulkopuolelle. Tällöin on otettava huomioon myös Saamelaiskäräjien ja/tai Kolttien kyläkokouksen yleiset linjaukset sekä Saamelaisen parlamentaarisen neuvoston linjaukset koskien laajempaa saamelaisen kulttuuriperinnön käyttöä.

Jotta saamelaiskulttuurin jatkuvuus ja siirtäminen tuleville sukupolville tapahtuu luonnollisesti ja ilman ulkopuolisia häiriötekijöitä, tulee matkailualan rajata toimintansa tietyille alueille ja/tai reiteille niin, että se ei haittaa jokapäiväistä kulttuurin harjoittamista ja/tai siirtämistä. Matkailualan palveluksessa olevan väestön ja matkailualan ulkopuolisen väestön ero on tuotava julki myös matkailijoille. Matkailijoiden tulee ensimmäisistä kunnioittaa **paikallisen saamelaisväestön yksityisyyden rajoja ja suojaa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää lain suojaaman kotirauhan rikkomattomuuteen. Kotirauhan piiriin kuuluvat myös pihapiirissä olevat poroidat**. Poronhoidolle tulee myös taata **ympärivuotinen laidunrauha**¹⁶. **Laidunrauhalla** tarkoitetaan poronhoidolle annettavaa mahdollisuutta harjoittaa elinkeinoaan ilman suurempia poronhoidon ulkopuolisia häiriötekijöitä, kuten esimerkiksi muuta laidunalueilla tapahtuvaa ihmistoimintaa. Myös **tokkarauha** kuuluu laidunrauhaan. Tokkarauhalla tarkoitetaan sitä, että porotokkaa ei saa häiritä tai sinne ei saa mennä ilman kyseisen token omistajan tai tokkakunnan lupaa. Käytännössä tokkaa ei tule lähestyä luvatta esimerkiksi moottorikelkalla, koiravaljakolla eikä myöskään hiihtäen. Lisäksi täytyy muistaa, että erotusaidat, porokämpät sekä tietyt paikat luonnossa, kuten esimerkiksi porojen ruokintapaikat, ovat matkailun ulkopuolisten ihmisten työpaikkoja, jonne ei voi luvatta mennä muun muassa

¹⁴ Saamelaiskäräjät (2007), *Lausunto Lapin matkailustrategialuonnoksesta*, 13.6.2007, Dnro: 362/D.a.5 /07

¹⁵ Saamelaiskäräjät (2007), *Lausunto Lapin matkailustrategialuonnoksesta*, 13.6.2007, Dnro: 362/D.a.5 /07

¹⁶ ks. *laidunrauha* sekä *tokkarauha* terminologia -liitetiedosta

työturvallisuussyistä. Erityisesti vasontapaikat tulee jättää matkailun ulkopuolelle ja kevään vasonta-aika tulisi täysin rauhoittaa eikä ohjelmopalveluita tulisi järjestää vasonta-alueille ilman asianomaisten poronhoitajien ja/tai paliskunnan omaehtoista aloitetta ja/tai lupaa. Myös saamelaisten jokikalastuskulttuureissa asuinpaikan ranta on osa asuinympäristöä. Esimerkkinä Tenon ja sen sivujokien rannat, jotka ovat pääosin jokivarren yksityismaiden kohdalla, ovat osa kotipaikan pihaympäristöä ja jotka siten tulisi rauhoittaa matkailun ulkopuolelle paikallisia saamelaisia tapaoikeuksia noudattaen ja kunnioittaen¹⁷. Matkailualan velvollisuus on tuoda tämä matkailijoiden tietoon.

Hyvän tavan mukaisesti etenkin matkailualan ulkopuolista henkilöä ei tule kohdella nähtävyytenä, rekvisiittana tai objektina. Erityistä huolellisuutta tulee noudattaa valokuvaamisen ja/tai muun tallentamisen suhteen, joka kohdistuu matkailualan ulkopuoliseen yksityishenkilöön. Saamenpukuisen henkilön, joka ei ole suoraan todennetusti matkailualan palveluksessa, valokuvaaminen tulee lähtökohtaisesti aina perustua kuvauksen kohteena olevan suostumukseen. **Matkailualan ulkopuoliset henkilöt eivät käytä saamenpukua matkailijoita varten.** Jos kuvan tai muun tallennusmuodon kohteeksi haluttu henkilö kieltäytyy, on hänen tahtoaan kunnioitettava. Jos esimerkiksi yksi henkilö jättää käyttämättä saamenpukua, koska hän ei halua olla matkailijan kameran kohteena, on tämä yksikin henkilö liikaa.

Uskonto ja sen erilaiset harjoittamisen muodot ovat aina henkilökohtaisia, yksityisyyden suojan piiriin kuuluvia ja siten aina kuvauksen kohteena olevan suostumuksen varaisia. Kirkolliseen uskuntoon liittyvät tilaisuudet, kuten häät, hautajaiset, rippijuhlat tai vastaavat kollektiiviset tapahtumat, tulee jättää valokuvaamisen ulkopuolelle ilman erillistä lupaa asianomaiselta saamelaisyhteisöltä. Saamelaiseen hengelliseen perinteeseen kuuluvaa kulttuuriperintöä kohtaan tulee osoittaa hyvän tavan sekä lain vaatimaa kunnioitusta.

On hyvä pitää mielessä, että matkailijoiden ”erämaa” on paikallisen saamelaisväestön koti ja monille myös toimeentulon ja/tai omavaraistalouden lähde muun kuin matkailun kautta. Vaikka luonnossa ei aina ole näkyvää merkkiä siitä, että siellä olisi käyty, saamelaisten kotiseutualueelta ei löydy paikkaa, jolla ei olisi saamelaista nimeä ja johonkin vuodenaikaan liittyvää kulttuurisidonnaista käyttöä ja/tai merkitystä.

Ensisijaiset kohderyhmät: Saamelaiskäräjät; Kolttien kyläkokous; koko matkailuala Visit Finlandista ruohonjuuritason matkailuyrittäjään, saamelaisten kotiseutualueelle saapuvat matkailijat, seurakunnat

TOIMINTAPERIAATE 3: KAIKKIA OSAPUOLIA HYÖDYTTÄVÄ YHTEISYMMÄRRYS JA YHTEISTYÖ

Saamelaismatkailun tulee ensisijaisesti tukea saamelaiskulttuurin säilymistä elinvoimaisena tuleville sukupolville. Saamelaiskulttuurin elinvoimaisuuden sekä matkailutuotteen aitouden takaamiseksi tulee saamelaismatkailupalvelujen olla **saamelaisuuteen perustuvaa matkailua** eli pohjautua oikeaan tietoon ja aitouteen. Tästä johtuen saamelaisiin ja saamelaiskulttuuriin liittyvät matkailutoiminnot ja palvelut tulee hankkia asiantuntevilta ja vastuullisesti ja eettisesti kestävästi toimivilta saamelaistahoilta.¹⁸ Näin taataan rehellinen ja aito matkailukokemus ja elämys myös matkailijalle.

Saamelaisten kotiseutualueelle saapuvien kansallisten ja kansainvälisten matkailijoiden sekä kaikkien saamelaisuutta hyväksikäyttävään matkailuun liittyvien tahojen tulee tiedostaa, että he ovat vieraina alueilla, joihin liittyy monia erilaisia kulttuurisidonnaisia tapoja, jotka tulee lähtökohtaisesti tunnistaa ja joita tulee

¹⁷ ks. *jokirantarauhan* tarkempi selvennys *terminologia* -liitetiedostossa

¹⁸ Saamelaistahoina mainittakoon esimerkiksi saamelaiset matkailuyrittäjät, saamenkäsityöntekijät, saamelaismuusikot, saamelaistaiteilijat ja muut saamelaistoimijat.

kunnioittaa. Alueisiin, paikalliseen ympäristöön ja saamelaiskulttuuriin kuuluu monia aineellisia mutta myös aineettomia elementtejä, jotka vaikuttavat alueen luonnon hyödyntämiseen ja etenkin sen hyödyntämiseen liittyviin rajoihin ja rajoituksiin. Alueella vierailevien matkailijoiden tulee huomioida nämä aluekohtaiset ja vuodenaikojen mukaan muuttuvat kulttuuriin sisäänrakennetut käytännöt ja tavat. Laaja-alaisen ja eri osapuolia hyödyttävän yhteistyön tulee ulottua paikallistasolla myös matkailualasta suoraan tai välillisesti hyötyvän väestön ulkopuolelle. Perinteisten elinkeinojen ja matkailuun liittyvän maankäytön sekä muiden käytäntöjen yhteensovittaminen on elintärkeää sekä saamelaisyhteisön että yksilöiden tasolla. Yhtenä tärkeänä yhteistyöosapuolena ovat myös perinteisiä elinkeinoja harjoittavat yhteisöt. Esimerkkinä mainittakoon kunkin alueen paliskunnat, joiden kanssa tulee yhteistyössä hahmottaa ja sopia aikasidonnaisesta maankäytöstä, joka vaihtelee porojen laiduntamisen ja/tai liikkumisen mukaan. Etenkin matkailijoiden viemisestä paliskunnan erotusaidalle **tulee aina neuvotella etukäteen paliskunnan poroisännän**¹⁹ kanssa.

Saamelaisia ja saamelaiskulttuuria koskevan **oikean** tiedon jakaminen ja levittäminen koko matkailualan toimesta yhteistyössä saamelaisten kanssa on yksi tapa edistää saamelaiskulttuurin elinvoimaisuutta. Sitä vastoin aineelliseen ja/tai aineettomaan saamelaiseen kulttuuriperintöön liittyvä matkailullinen tuotteistaminen ja esittäminen tulee jättää saamelaisten matkailuyrittäjien ja/tai muiden saamelaistoimijoiden toteutettavaksi. Jos tarjottavaan tuotteeseen kuuluu jokin saamelaisuuteen ja/tai saamelaiskulttuuriin perustuva osuus, kuten esimerkiksi joikuesitys, tulee tämä toteuttaa yhteistyössä saamelaisen toimijan kanssa. Lähtökohtaisesti saamelaismatkailutuotteiden on oltava vastuullisia ja eettisesti kestäviä sekä saamelaisyhteisön hyväksymiä niin, että niistä ei aiheudu haittaa saamelaiskulttuurille tai sille asianomaiselle saamelaisyhteisölle, -suvulle ja/tai siidalle, jonka kulttuuriperinnön ilmenemismuodosta on kulloinkin kyse. Tärkeää saamelaisuuteen perustuvan matkailun tuotteistamisessa ja esittämisessä on se, että se tukee saamelaista arvomaailmaa ja maailmankuvaa.

Jokaisella saamelaisella matkailuyrittäjällä tulee olla mahdollisuus kieltäytyä sellaisesta toiminnasta, joka on ristiriidassa lain, henkilökohtaisen vakaumuksen ja/tai ammattietiikan kanssa. Toisin sanoen matkailualan ei tule luoda painetta tarjota sellaisia matkailupalveluja, jotka ovat ristiriidassa saamelaiskulttuurin, saamelaiskulttuurin säilymisen, eettisen kestävyuden ja/tai saamelaiskulttuurin säilymisen, ylläpitämisen tai kehittymisen kanssa. Vastuullisesti ja eettisesti kestävästi toimivan matkailualan ei tulisi myöskään tarjota eikä muullakaan tavoin edistää tai tukea matkailijoille kohdennettuja epäaitoja matkailutuotteita ja/tai -palveluita.

Ensisijaiset kohderyhmät: koko matkailuala Visit Finlandista ruohonjuuritason matkailuyrittäjään mukaan lukien saamelaiset matkailuyrittäjät ja muut saamelaistoimijat, paliskunnat

TOIMINTAPERIAATE 4: SAAMELAISMATKAILUSSA ESIINTYVÄT ONGELMAKOHDAT JA NIIDEN HUOMIOIMINEN JA KORJAAMINEN

Epäaidon kuvan esittäminen ja levittäminen lisää entisestään saamelaisia koskevaa väärää tietoa ja tukee haitallisia käytänteitä, jotka vahingoittavat saamelaisyhteisön hyvinvointia ja saamelaiskulttuurin säilymistä elinvoimaisena, ajassa ja paikassa elävänä dynaamisena kulttuurina. On myös hyvä tiedostaa, että väärän tiedon ja epäaidon kuvan esittämisellä voi olla arvaamattoman laajat vaikutukset, jotka koskettavat Suomessa asuvien saamelaisten lisäksi myös valtion rajat ylittävästi Ruotsin, Norjan ja Venäjän puolella

¹⁹ ks. *poroisännän* tarkempi selvitys *terminologia* -liitetiedostossa

asuvien saamelaiden kulttuuria ja kulttuurisia oikeuksia. Ottaen huomioon jo olemassa olevan yleisen tietämättömyyden koskien saamelaisia, heidän historiaansa ja kulttuuriaan, on edesvastuutonta entisestään lisätä saamelaisia koskevaa väärää tietoa tietoisesti tai tiedostamatta. Siksi oikean saamelaisia ja saamelaiskulttuuria koskevan tiedon levittäminen matkailun tuotteistamisessa ja esittämisessä on ensisijainen lähtökohta. Matkailijan on mahdotonta erottaa saamelaiskulttuuriin perustuvaa aitoa tuotetta epäaidosta. Vastuu aidon tuotteen tuotteistamisesta ja/tai esittämisestä sekä totuudenmukaisen kuvan tuottamisesta ja levittämisestä kuuluu siten koko sille osalle matkailualaa, joka suoraan tai välillisesti vaikuttaa saamelaisista ja saamelaiskulttuurista syntyvään matkailulliseen representaatioon. Saamelaisyhteisön ulkopuolinen toimija ei välttämättä omaa riittävää kulttuurista lukutaitoa tai ymmärrystä, jota tarvitaan vastuullisen ja eettisesti kestävästä saamelaismatkailutuotteen tuotteistamiseen ja/tai esittämiseen.

Vastuullisen ja eettisesti kestävästä saamelaismatkailun tuotteistaminen ja esittäminen tuleekin perustua saamelaisyhteisön hyväksymään näkemykseen saamelaiskulttuurin aitoudesta. Vuosikymmenten aikana saamelaiskulttuurin tuotteistamisessa ja esittämisessä esiintyneet ongelmat eli saamelaisuutta hyväksikäyttävän matkailun esittämät virheelliset ”saamelaiset” representaatiot voi karkeasti jaotella viiteen pääkategoriaan:

1. kulttuurinen identiteettivarkaus
2. kulttuurinen omiminen
3. keksityt perinteet
4. lainatut perinteet
5. stereotypit, eksotisointi, zoofikaatio, primitivisointi

Kulttuurisessa identiteettivarkaudessa on kyse tilanteesta, jossa esiinnyttään luvatta toisena henkilönä ja/tai toisen kansan edustajana. Tällöin johdetaan tarkoituksella kolmatta osapuolta harhaan käyttämällä esimerkiksi toisen kansan yksilöivää tietoa ja/tai symbolia ja siten aiheutetaan vähäistä suurempaa haittaa heille, jota tieto koskee tai joille käytetty symboli kuuluu. Esimerkkinä mainittakoon matkailualan toimijan esiintyminen saamelaisena ilman varsinaista yhteyttä saamelaisyhteisöön ja/tai saamelaisyhteisön hyväksyntää. Myös saamelaiseen hengelliseen perinteeseen perustuvaan tai saamelaisuuteen viittaavaan perinteeseen rakentuva shamanismi ja/tai shamaanina esiintyminen ilman varsinaista yhteyttä saamelaisyhteisöön ja/tai saamelaisyhteisön hyväksyntää käyttää heidän kulttuuriperintöään katsotaan kuuluvan kulttuurisen identiteettivarkauden piiriin.

Kulttuurinen omiminen rikkoo saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa eli saamelaisten perustuslaillista oikeutta määrätä omasta kulttuuristaan ja sen käytöstä. Kulttuurisella omimisella tarkoitetaan sellaista toimintaa, jossa hyväksikäytetään elementtejä toisesta kulttuurista, joka ei kuulu käyttäjän omaan kulttuuriin, ja hyväksikäyttö tapahtuu ilman käytettävän kulttuurin omistajien suostumusta. Kulttuurisessa omimisessa on kyse vähemmistön ja enemmistön välisistä valtarakenteista. Luvattoman hyväksikäytön lisäksi kulttuurin omimisen tekee vahingolliseksi se, että toisen kulttuurin elementtejä hyväksikäyttävä henkilö ei ymmärrä ja/tai arvosta kyseistä, hyväksikäytön kohteeksi joutunutta kulttuuria ja/tai hyväksikäytettyjen elementtien laajempaa kulttuurista merkitystä tai sanomaa. Tässä yhteydessä kulttuurisella omimisella viitataan niihin saamelaiskulttuurin elementteihin, joita on jo pidempään kaupallisesti käytetty hyväksi matkailullisessa tuotteistamisessa tai esittämisessä. Usein matkailussa käytetyt saamelaiskulttuurin symbolit ovat saamelaisille erittäin tärkeitä ja niihin liittyy monia merkittäviä kulttuurisia merkityksiä ja viestejä, joista kulttuuria tuntemattomalla henkilöllä ei mahdollisesti ole syvempää käsitystä eikä ymmärrystä. Syvemmän

kulttuurisen merkityksen ymmärtämättömyys johtaa kulttuurin väärinkäyttöihin ja mahdollisesti vääristyneen kulttuurisen informaation levittämiseen. Tietämättömyys ei poista kulttuurin ulkopuolisen käyttäjän vastuuta, vaan osoittaa enemmänkin välinpitämättömyyttä ja/tai arvostuksen puutetta hyväksikäytettävää kulttuuria kohtaan. Kulttuuriseen omimiseen katsotaan kuuluvan muun muassa saamelaiseen hengelliseen perinteeseen kuuluvan rummun epäasiallinen matkailullinen käyttö.

Kulttuurisen omimisen kohteeksi on toistuvasti joutunut myös saamenpuku usein sitä muistuttavien kopioiden muodossa. Saamenpuku on merkittävä etnisyyden merkki, mikä näkyy ja jota käytetään ilmaisemaan ryhmän tai yksilön kulttuurista identiteettiä ihmisjoukkojen vuorovaikutuksessa. Saamenpuku on luultavasti tunnetuin ja näkyvin osa saamelaista kulttuuria, mutta pukuun ja ylipäättään saamelaiseen käsityöhön liittyvä symboliikka jää ulkopuoliselle tuntemattomaksi. Puvun käyttöä säätelevät kirjoittamattomat normit, joita saamelaiset noudattavat. Tämän saamelaisen perinteen mukaisesti oikeus puvun käyttöön on sidoksissa henkilön saamelaiseen alkuperään. Tästä perinteestä voidaan yhteisön päätöksellä poiketa, esimerkiksi jollekin arvostetulle henkilölle voidaan antaa lahjaksi saamenpuku tai saamelaisen suomalainen puoliso voi käyttää pukua. Lähtökohtana tulisi kuitenkin olla, että puku on saamelaisen tekemä, ja se on saamelaisen pukeutumiskoodeja noudattaen puettu ja kunnioituksella käytetty.²⁰ Saamelaisuutta hyväksikäyttävässä matkailussa saamenpuvun käyttö ei ole hyväksyttävää.

Saamelaiskulttuurin symboleita ja/tai sen elementtejä käytetään toistuvasti aitoja saamelaissymboleita muistuttavina epäaitoina ilmentyminä ja/tai niitä mukailevina jäljitelminä, jolloin kulttuurin omiminen voidaan lukea myös keksittyjen perinteiden kategoriaan.

Keksityillä perinteillä viitataan ”perinteisiin”, jotka ovat keksittyjä ja/tai johonkin tiettyyn tarkoitukseen kehiteltyjä. Keksityt perinteet pyritään sitomaan entisaikaan niin, että ne vaikuttavat vahvistavan jatkumon historiallisen menneisyyden kanssa. ”Perinteet” siis näyttävät tai niiden uskotellaan olevan vanhoja, mutta ne ovat usein alkuperältään melko tuoreita ja keksittyjä.²¹ Saamelaisuutta hyväksikäyttävässä matkailussa on luotu aineellista ja/tai aineetonta keksittyä ”kulttuuriperintöä”, jota on kaupallisesti hyödynnetty välittämättä saamelaisten oikeasta aidosta kulttuurista ja/tai kuulematta ja/tai välittämättä saamelaisten mielipiteestä asiassa. Yksi räikeimmistä esimerkeistä on Lapin kasteeksi kutsuttu tuote, joka on puhtaasti matkailutarkoitukseen luotu keksitty perinne, jolla ei ole totuus pohjaa saamelaiskulttuurissa, ja joka esittää saamelaiset hyvin epäedullisessa valossa likaisina ja primitiivisinä hahmoina. Lapin kasteen lisäksi keksittyjen perinteiden kategoriaan luetaan myös muut kulttuuria halventavat jäljitelmät, kuten esimerkiksi halpatuotantomaissa tehdyt ”käsityöt”, joita markkinoidaan saamenkäsitöinä sekä matkailualaa varten tekaistut tarinat, joiden väitetään perustuvan saamelaiskulttuuriin, joikumukaumat sekä saamelaisten ja/tai saamelaisuuden yhdistäminen satuhahmoihin kuten esimerkiksi joulupukkiin.

Lainatut perinteet kuuluvat pitkälti samaan kategoriaan kuin keksityt perinteet siinä, että ne eivät yksinkertaisesti ole osa sitä kulttuuria, johon ne väitetään kuuluvan. Ero keksittyihin perinteisiin on se, että lainatut perinteet ovat jollekin toiselle kulttuurille ja/tai alueelle ominaisia perinteitä. Toisin sanoen lainatut perinteet on omittu toisesta kulttuurista ja ne on juurrutettu niille vieraaseen kulttuurimaisemaan esimerkiksi matkailualan toimesta. Lainattu perinne katsotaan keksityksi perinteeksi, jos sitä harhaanjohtavasti väitetään alkuperäiseksi alueella, jonne se ei perinteisesti kuulu. Erityisen vahingolliseksi lainattu perinne muodostuu silloin, kun se on ristiriidassa jonkin alkuperäisen ja aidon alueelle kuuluvan perinteen kanssa. Erityisen haitallisesta ja kulttuurisesti kestävästä lainatusta perinteestä voidaan

---

²⁰ Saamelaiskäräjät (2010), *Saamelaiskäräjien lausunto saamenpuvun käyttämisestä*, 1.3.2010, Dnro126/D.a.9/2010

²¹ Hobsbawm (1983), ‘Introduction: Inventing Traditions’

mainita esimerkkinä matkailullinen koiravaljakkotoiminta, joka etenkin tietyillä alueilla on vahvassa ristiriidassa saamelaiskulttuurin yhtenä kivijalkana toimivan poronhoidon kanssa aiheuttaen suoraa ja/tai välillistä vahinkoa perinteiselle elinkeinolle. Toisena esimerkkinä lainatuista perinteistä voidaan mainita igluksi kutsutut matkailulliset rakennelmat. Toisista kulttuureista lainattujen perinteiden sijasta tukemalla paikallisia matkailuvaltteja eli aitoa kulttuuria sekä matkailun eettistä ja etenkin kulttuurista kestävyttä voisivat matkailualan toimijat nostaa esille matkailullisessa tuotteistamisessa, esittämisessä sekä markkinoinnissa paikallisuudet omaavia elementtejä. Kulttuurisesti kestävä vaihtoehtona voidaan pitää esimerkiksi puusta valmistettua revontulien katselun mahdollistavaa laavun, kodan tai kammin muotokielen tapaista rakennelmaa, joka mukailee perinteistä rakennustyyliä ja istuu luontevammin saamelaiseen kulttuurimaisemaan. Lainatut ja keksytyt perinteet saattavat aiheuttaa matkailun homogenisoitumisen, jolloin arktisen alueen matkailumaisemat alkavat muistuttaa toisiaan alueellisesta alkuperäiskulttuurista ja sen rikkauten monimuotoisuudesta huolimatta ja jopa mahdollisesti uhanalaistaa alkuperäisen kulttuurin elinvoimaisuuden. Lopputuloksena on matkailijoille syötetty kulttuurinen sekasikiö. Tämä on vahvassa ristiriidassa sen periaatteen kanssa, että matkailulla tulisi olla positiivisia vaikutuksia saamelaisyhteisön ja saamelaiskulttuurin elinvoimaisuuteen, siitä annettuun totuudenmukaiseen kuvaan ja saamelaiskulttuurin tukemiseen matkailun avulla.

Stereotypia on kiinteä, yksipuolinen, yleistetty ja yksinkertaistettu, monesti negatiivinen ja liioiteltu uskomus tietyn toisen ihmisryhmän ja/tai yksilön oletetuista piirteistä kyseisen ryhmän edustajana. Stereotyyppien käyttäminen on tapa, jolla yksinkertaistetaan sosiaalista maailmaa, sillä niiden avulla oiotaan mutkia ja pelkistetään käsitystä muista ihmisistä. Stereotyyppit puoltavat ja kaunistelelevat stereotyyppien luovan ryhmän piirteitä ja vähättelevät toisen, stereotyyppisen kuvauksen kohteena olevan ryhmän oletettuja ominaisuuksia. Saamelaisuutta hyväksikäyttävässä matkailussa keskeisiin stereotyyppioihin kuuluvat saamenpukua mukailevat jäljitelmät sekä perinteiset saamelaiset asumukset. Saamenpukujäljitelmän pitkä käyttö saamelaisuutta hyväksikäyttävässä matkailussa on muuttanut saamenpuvun saamelaismatkailun synonyymiksi eli perusoletukselliseksi rekvisiitaksi niin, että ilman saamenpukua käyttävää henkilöä, matkailutuotetta ei välttämättä koeta saamelaiseksi. Lisäksi matkailullisissa keksityissä perinteissä, kuten Lapin kasteessa, ulkopuoliset ovat esittäneet väheksyvän ja ala-arvoisen kuvan saamelaisista nokisina, likaisina ja puukon kanssa heiluvina yksinkertaisina alkuasukkaina. Tällainen kuva saamelaisista on sekä loukkaava että valheellinen tuoden esiin ”saamelaisuutta” saamelaiskulttuurille vieraassa olomuodossa.

Eksotisoinnin kautta ihmiset, esineet ja/tai paikat esitetään vieraina, kiehtovina ja/tai romantisoituina. Eksoottisena kuvattu kohde edustaa toiseutta eli poikkeaa ”meistä” ja määritellään siten erilaiseksi eli ”normaalista” poikkeavaksi. Eksotiikan ja vierauden eli toiseuden etsiminen on ollut matkailun motiivina jo vuosisatoja.²² Ulkopuolisten luoma saamelaiskuva matkailussa perustuu toiseuteen eli eksoottiseen erilaisuuteen kaukaisine asuinsijoineen ja värikkäine saamenpukuineen, jota matkailumarkkinoinnissa viljellyt termit ”maagisuus” ja ”myyttisyys” korostavat ja vahvistavat.

Zooifikaatio tarkoittaa esitystapaa, jossa erityisesti alkuperäiskansayhteisöt ja niiden jäsenet esineellistetään matkailunähtävyydeksi ja heitä kohdellaan kuin he olisivat osa luontoympäristöön kuuluvista vetonauloista.²³ Suomessa matkailualalla mielikuva saamelaisuudesta keskittyy vahvasti saamenpuvun ympärille. Saamenpukuun pukeutuneisiin henkilöihin suhtaudutaan monesti ”näyttelyesineinä” eli persoonattomina objekteina. Ongelmaksi tämä muodostuu etenkin silloin, kun kyse on matkailun ulkopuolisista yksityisistä

---

²² Saarinen (1999:81)

²³ Mowforth & Munt (2016:264)

henkilöistä. Saamelaisia ja/tai saamelaiskulttuuria käytetään matkailussa toistuvasti myös passiivisena rekvisiittana, paikallisvärinä tai eksoottisena ja primitiivisenä objektina kulttuurisesta kontekstistaan irrotettuna.

Matkailullisessa markkinoinnissa, viestinnässä, tuotteistamisessa ja esittämisessä **primitivisointi** korostaa ja samalla vahvistaa menneisyyteen sidotun elämäntyylin mukaista mielikuvaa alkuperäiskansasta. Toisin sanoen primitivisointi tukee museoitua, muuttumatonta ja menneisyyteen pysähtynyttä kuvaa saamelaisyhteisöstä, jota ei ole vielä moderni elämä saavuttanut ja/tai sivistys pilannut. Primitivisoinnilla luodaan kuva ”koskemattomasta” ja siten ”aidosta” kansasta eli ”jaloista villeistä”²⁴, joka on jäänne menneiltä aikakausilta. Saamelaisen hengellisen perinteen ja myyttisen menneisyyden korostaminen matkailun toimesta primitivisoi saamelaisia, tukee ja vahvistaa vääränlaisia stereotyyppioita ja virheellisiä representaatioita, joille ei löydy vastinetta nykyajan todellisuudesta. Primitivisointi ei anna matkailussa esitettävälle saamelaisuudelle mahdollisuutta olla osa tämän päivän elävää ja dynaamista kulttuuria, vaan sen kautta saamelaisista annettava kuva lukitsee heidät mystiseen menneisyyteen.

Etenkin alkuperäiskansamatkailussa korostuvat stereotypisointi, eksotisointi, zooifikaatio sekä primitivisointi tukevat ulkopuolisten luomaa kuvaa saamelaisista, joka ei vastaa tämän päivän todellisuutta eikä saamelaisten omaa näkemystä kansastaan tai yhteisöstään.

Saamelaiskulttuuri ja sen symbolit ja/tai niihin viittaavat elementit kuuluvat saamelaisyhteisön itsemääräämisoikeuden piiriin. Jos saamelaisuutta tai saamelaiskulttuurin elementtejä halutaan tuoda esiin matkailussa, tulee sen käyttöön olla selkeät perusteet ja saamelaisyhteisön suostumus.

Virheellisen saamelaiskuvan esittämisen lisäksi saamelaisten kotiseutualueella esiintyy myös muita saamelaiskulttuurille haitallisia matkailullisia toimintoja. Saamelainen poronhoito on joutunut jatkuvasti tinkimään elintilastaan kilpailemalla muun maankäytön kanssa. Koiravaljakkotoiminta on toisesta kulttuurista lainattu perinne, joka on istutettu matkailualan toimesta Lapin matkailumaisemaan 1980-luvulla. Saamelaisen poronhoidon näkökulmasta koiravaljakkotoiminta luetaan **kulttuurisesti erityisen haitalliseksi vieraslajiksi**, joka aiheuttaa ekologisia, taloudellisia, terveydellisiä sekä sosiaalisia haittoja etenkin pohjoisen luontoon alkuperäisenä kuuluvalla perinteisellä elinkeinolle.²⁵

Kaupallisten koiravaljakoiden lisäksi poronhoidolle aiheutuu suoraa ja/tai välillistä taloudellista sekä porojen hyvinvointiin kohdistuvaa vahinkoa muun muassa omatoimimatkailejien irti olevista koirista. Irtokoirien sekä vapaiksi päässeiden valjakkokoirien aiheuttamat vahingot vaihtelevat porojen pelottelusta niiden raatelemiseen tai tappamiseen. Näiden erittäin vakavien vahinkojen lisäksi kasvavana trendinä ovat olleet omatoimimetsästystä harrastavat matkailijat metsästyskoirineen. Viime vuosina saamelaisten kotiseutualueella on ollut nähtävissä muutos, jonka myötä alueen hirvenmetsästyksen on tullut paineita ulkopaikkakuntalaisten tahojen suunnalta. Tämä on lisännyt hirvenmetsästyksen poronhoidolle aiheuttamia ongelmia muun muassa siten, että muualta, erityisesti Etelä-Suomen alueelta tuodut hirvikoirat eivät ole tottuneet poroihin ja lähtevät herkästi ajamaan takaa samalla alueella laiduntavia poroja, mikä aiheuttaa haittaa. Toisaalta myös ulkopaikkakuntalaisilla metsästysmatkailijoilla ei usein ole riittäviä tietoja alueen poronhoidosta ja siitä, miten metsästyksen yhteydessä poronhoito tulisi huomioida. Tästä syystä olisi tärkeä, että alueellisesti hirvenpyyntilupiin voitaisiin ottaa tarkentavia määräyksiä poronhoidon huomioimisesta,

---

²⁴ ks. selvitys *terminologia* -liitetiedostossa kohdasta *noble savage*

²⁵ <http://www.vieraslajit.fi/fi/node/21>

jotta metsästyksessä ei aiheutuisi poronhoidolle tarpeetonta haittaa, joka voitaisiin lupamääräyksine estää tai haittoja pienentää.²⁶ Saamelaisen kotiseutualueella hirvieläinten metsästyksessä käytettävät ajavat koirat tulisi hyväksyttäväksi paliskunnalla sen toteamiseksi, etteivät koirat ajata poroja.²⁷

Sen sijaan, että aktiivisesti jatketaan ja/tai tuetaan saamelaisuutta hyväksikäyttävää matkailua tai muita saamelaiskulttuurille haitallisia matkailullisia toimintoja, tulisi koko matkailualan sekä saamelaisten kotiseutualueelle saapuvien matkailijoiden panostaa yllämainittujen ongelmakohtien huomioimiseen ja korjaamiseen. Tämä voidaan toteuttaa toimimalla yhteistyössä Saamelaiskäräjien tai Saamelaiskäräjien nimeämien tahojen sekä vastuullisesti ja eettisesti kestävästi toimivien saamelaisten matkailupalveluyrittäjien ja -tuottajien kanssa niissä tapauksissa, kun saamelaisuutta ja/tai saamelaiskulttuuria halutaan tuotteistaa ja/tai esittää matkailussa.

Ensisijaiset kohderyhmät: koko matkailuala Visit Finlandista ruohonjuuritason matkailuyrittäjään, saamelaisten kotiseutualueelle saapuvat matkailijat, Metsähallitus, paliskunnat

TOIMINTAPERIAATE 5: SAAMELAISMATKAILUN POSITIIVISET VAIKUTUKSET SAAMELAISVÄESTÖÖN, HEIDÄN KULTTUURIINSA SEKÄ YMPÄRISTÖÖN

Saamelaismatkailun tulee kaikissa ilmenemismuodoissaan ja toiminnoissaan tukea luonnollista saamelaiskulttuurin elinvoimaisuuden säilymistä, kehittymistä ja siirtämistä sukupolvelta toiselle saamelaisyhteisön omilla ehdoilla ja oman maailmankuvan mukaisesti.

Matkailu ei ole kestävää ennen kuin ekologisen kestävyuden lisäksi otetaan kokonaisvaltaisesti huomioon matkailun sosiaaliset ja kulttuuriset sekä taloudelliset ulottuvuudet ja niiden vaikutukset. Kestävän matkailun tuleekin taata ensisijaisesti saamelaisyhteisön, saamelaiskulttuurin sekä saamelaiselinkeinojen mutta myös matkailijoiden tarpeet turvaten myös tuleville sukupolville samat mahdollisuudet.

Kulttuurisesti kestävä matkailu huomioi ja turvaa paikallisen kulttuuriperinnön suojelemisen ja vaalimisen. Matkailuelinkeino ei saa aiheuttaa toimillaan kulttuuriperinnön uhanalaistumista tai häviämistä. Alkuperäiskansamatkailussa kulttuurisen kestävyuden ensisijaisena lähtökohtana on kyseisen kulttuurin haltijayhteisön hyväksyntä sekä mahdollisuus kontrolloida sitä tapaa, miten heidän kulttuuriaan tuotteistetaan ja/tai esitetään. Paikallisen saamelaiskulttuurin kunnioittaminen ja aitous kulttuurin hyödyntämisessä kuuluvat olennaisena osana kulttuurisesti kestävään saamelaismatkailuun. Kulttuurisesti kestävä matkailu myös mahdollistaa matkailukohteen saamelaisyhteisön harjoittaa ja siirtää kulttuuriaan sekä arjessa että juhlassa ilman matkailusta ja/tai matkailijoista aiheutuvia vähäistä suurempia haittoja tai muutoksia kulttuuriin tapoihin tai käytäntöihin. Saamelaiskulttuurin matkailullisesta tuotteistamisesta ja/tai esittämisestä vastaavan tahon tulee tulla saamelaisyhteisön sisältä. Saamelaisuuteen perustuvan matkailun kulttuurisen kestävyuden keskeisiä piirteitä ovat aitous ja paikallisiin saamelaisiin perinteisiin, tapoihin sekä nykyaikaan perustuva saamelaiskulttuurin vastuullinen ja kestävä tuotteistaminen ja/tai esittäminen.

²⁶ Saamelaiskäräjät (2018), *Saamelaiskäräjien lausunto maa- ja metsätalousministeriön esityksestä metsästysasetuksen muutokseksi*, 9.4.2018, Dnro: 197/D.a.2/2018

²⁷ Saamelaiskäräjät (2017), *Saamelaiskäräjien lausunto luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi metsästyslaissa säädetystä ilmoitusmenettelystä sekä metsästysasetuksen muuttamisesta (1164/01.02/2017)*, 17.7.2017, Dnro 347/D.a.2/2017

Sosiaalinen kestävyys voidaan määritellä sekä paikallisväestön että matkailijan näkökulmasta. Jotta matkailu olisi sosiaalisesti kestävää paikallisen saamelaisväestön näkökulmasta, tulee matkailuelinkeinon huomioida paikallisväestön tarpeet sekä matkailun ja siitä aiheutuvien muutosten vaikutukset heidän arkeensa ja elämänlaatuunsa. Matkailun tulee olla hallittavissa ja sillä tulee olla selkeät rajat, joita noudatetaan. Sosiaalisesti kestävästä matkailusta tuleva hyöty tulee jakautua mahdollisimman laajalle paikallisväestön keskuudessa esimerkiksi paikallisen infrastruktuurin ja palveluiden parantumisen muodossa. Myös matkailusta aiheutuvien saamelaisyhteisöön kohdistuvien negatiivisten vaikutusten tulee olla mahdollisimman vähäisiä. Tärkeänä sosiaalisen kestävyuden osana onkin saamelaisyhteisön osallistaminen ja omaan elinympäristöönsä kohdentuvaan matkailuun vaikuttamismahdollisuudet. Matkailualan ja/tai matkailijoiden luonnonresurssien hyödyntäminen ei saa heikentää perinteisten elinkeinojen eikä saamelaisväestön mahdollisuuksia käyttää alueen luonnonvaroja.

Ekologinen kestävyys on yksi matkailuun liittyvän kestävä kehityksen peruskivistä etenkin silloin, kun matkailu perustuu vahvasti luontoon ja luonnonvarojen hyödyntämiseen. Ekologisesti kestävässä matkailussa luontoon perustuvien matkailupalveluiden tuottaminen tulee tapahtua ympäristöystävällisesti, säilyttäen luonnon monimuotoisuuden mahdollisimman minimaalisin negatiivisin matkailusta aiheutuvien vaikutuksien tai muutosten.

Saamelaisten arvojen, ajattelutapojen ja perinteisen elämäntavan mukaan luontoa tulee säilyttää ja käyttää siten, että se elättää ihmiset antaen toimeentulon. Saamelaiset eivät ole pyrkineet muuttamaan luontoa vaan he ovat sopeutuneet siihen. Saamelaisten perinteisiin elinkeinoihin kuten poronhoidon, kalastuksen ja metsästyksen harjoittamiseen sekä luonnontuotteiden keräilyyn ja käsitöiden tekemiseen perustuva elämäntapa ovat aina olleet riippuvaisia laajojen perinnealueiden käyttämisestä kestävällä tavalla. Saamelaisille ja heidän perinteisten elinkeinojen harjoittamiselle elinehto on ollut kautta aikojen luonnon kestävä käyttö. Luonto ja maa ovat olleet saamelaisten elättäjä.²⁸

Maankäyttöä ja luonnonvarojen hyödyntämistä koskevissa ratkaisuissa on ennaltaehkäistävä ja viime kädessä minimoitava haitalliset ympäristövaikutukset ja kielteiset vaikutukset saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamiseen.²⁹ Jotta luonnonresurssia hyödyntävä matkailu tukisi saamelaiskulttuurin elinvoimaisuuden säilymistä, tulisi saamelaisyhteisöllä olla mahdollisuus vaikuttaa saamelaisten kotiseutualueelle kohdistuvan luontomatkailun vastuullisuuteen ja eettiseen kestävyYTEEN esimerkiksi huomioimalla saamelaisten perinteinen tieto, luonnontuntemus ja -ymmärrys sekä alueellinen tuntemus.³⁰ Suuret ja/tai hallitsemattomat matkailijamäärät saattavat jopa tuhota luontokohteen, etenkin jos matkailijoiden luonto- ja kulttuurikäsitteet sekä arktisiin olosuhteisiin liittyvät selviytymis- ja toimintamallit poikkeavat suuresti saamelaisista luonto- ja kulttuurikäsitteistä sekä toimintamalleista.

Varovaisuusperiaatteen noudattaminen on tarpeen, koska ilmastonmuutoksen vaikutukset saamelaisalueiden luontoon ja perinteisiin saamelaiselinkeinoiniin ovat vaikeasti ennakoitavissa. Esimerkiksi lumipeitteen lisääntyminen ja lumikauden pidentyminen lisäävät matkailun aiheuttamia haitallisia vaikutuksia poronhoidolle kevään vasomisaikana ja se osaltaan vaikeuttaa perinteisen poronhoidon harjoittamista.³¹ Siksi matkailijoille suuntautuva kävijäviestinnän ja -ohjeistuksen tarve on erityisen akuuttia,

---

²⁸ Saamelaiskäräjät (2006), *Saamelaisten kestävä kehityksen ohjelma 2006*

²⁹ Saamelaiskäräjät (2006), *Saamelaisten kestävä kehityksen ohjelma 2006*

³⁰ Ympäristöministeriö (2003:99)

³¹ Saamelaiskäräjät (2006), *Saamelaisten kestävä kehityksen ohjelma 2006*

jotta voitaisiin ennaltaehkäistä mahdollisesti tapahtuvaa korjaamatonta vahinkoa, joka saattaa kohdistua saamelaiskulttuurin ja pohjoisen hauraan luonnon lisäksi itse matkailijoihin silloin, kun heillä ei ole tarvittavaa taustatietoa ja/tai tietotaitoa arktisista olosuhteista ja elävästä saamelaisesta kulttuuriympäristöstä.

Taloudellinen kestävyys painottuu paikallistalouksien tukemiseen yhteisö- ja yksilötasolla. Taloudellisen kestävyuden lähtökohtana on matkailutulojen mahdollisimman ison osan jääminen kohdealueelle. Tämä voidaan toteuttaa saamelaisväestöä työllistämällä sekä paikallisella yritystoiminnalla. Taloudelliseen kestävyteen kuuluu esimerkiksi lähiruoan suosiminen sekä saamelaistuotteiden, kuten aitojen käsittöiden ja paikallisten saamelaispalveluiden käyttäminen. Taloudellisen kestävyuden tavoitteena on matkailuelinkeinon integroituminen saamelaisyhteisöön niin, että siitä tuleva taloudellinen hyöty jakautuisi mahdollisimman laajasti alueelle. On erittäin tärkeää, että myös kokonaan matkailun ulkopuolella oleva saamelaisyhteisö kokee matkailun positiivisena ja yhteisöä hyödyttävänä toimintona sekä voimavarana.

Matkailun kantokyvyllä viitataan maksimaaliseen määrään matkailijoita ja/tai matkailutoimintoja, jonka tietty alue ja/tai yhteisö tiettyinä ajankohtana pystyy kerralla vastaanottamaan ilman, että tästä koituu vähäistä suurempaa vahinkoa fyysiselle, sosiaaliselle, kulttuuriselle tai taloudelliselle ympäristölle tai että matkailijoiden asiakastyytyväisyys laskee alle hyväksyttävän rajan. Matkailun kantokyvyllä määritetään siis matkailusta aiheutuvien muutosten rajoja, jotka ovat paikallisesti ja aikasidonnaisesti hyväksyttäviä. Toisin sanoen matkailun kantokykyjen ylittyessä matkailusta aiheutuneet muutokset paikalliseen saamelaisyhteisöön, -kulttuuriin, ympäristöön ja/tai hintatasoon eivät ole enää paikallisesti hyväksyttäviä. Siksi onkin ensisijaisen tärkeää, että matkailun vaikutusten arviointia suoritetaan säännöllisin väliajoin. Kantokykyä arvioitaessa tulee kuulua myös paikallisen saamelaisyhteisön ääni.

Matkailun kantokyky on siten aina sidottu tiettyyn paikkaan ja aikaan ja se elää jatkuvassa muutoksessa sekä saattaa vaihdella suurestikin jopa pienen alueen sisällä. Kun tietyllä alueella saavutetaan matkailuun liittyvä kantokyky eli toleranssiraja, tarkoittaa tämä sitä, että matkailun negatiiviset vaikutukset ovat määrällisesti ylittäneet positiiviset vaikutukset. Saamelaismatkailulla tulisi ensisijaisesti olla positiivisia vaikutuksia sekä saamelaisyhteisöön että saamelaiskulttuuriin ja sen säilyvyyteen, kehittämiseen ja siirtämiseen tuleville sukupolville.

Matkailuelinkeinon jatkuvasti laajentuessa ja kasvaessa sekä matkailijamäärien noustessa voimakkaasti on matkailun kantokykyyn kiinnitettävä erityistä huomiota. Paikallisen saamelaisväestön oma arvio omien luonnonvarojen käyttömahdollisuuksien heikentymisestä suhteessa matkailijoiden luonnonresurssien käyttöön nopeuttaa toleranssirajojen saavuttamista ja/tai ylittymistä. Kantokykyä arvioitaessa kuten myös kantokyvyn rajoja hahmottaessa tulee ensisijaisesti turvata kohteen paikallisen saamelaisväestön hyvinvointi ja tyytyväisyys³² unohtamatta alueen vetovoimaisuuden ja matkailuvalttien säilymistä. Kun matkailun negatiiviset vaikutukset koetaan positiivisia suurempina, alkavat paikallisväestön kielteiset tuntemukset ja asenteet nopeasti heijastua matkailijoihin kohdistuvaan käytökseen ja sitä kautta suoraan matkailijatytyväisyyteen. Tästä johtuen matkailun kantokykyjen säännöllinen arvioiminen sekä kantokykyjen ylittymiseen johtaneiden syiden korjaaminen on sekä saamelaisyhteisön että matkailualan yhteinen etu.

Sosiaalista kantokykyä arvioidaan tässä ohjeistuksessa saamelaisyhteisön sekä saamelaiskulttuurin säilymisen ja kehittymisen näkökulmasta. Sosiaalisen kantokyvyn toleranssirajoja arvioitaessa tulee määrittää matkailijoiden ja matkailutoimintojen paikallisesti hyväksyttävä maksimimäärä, jolloin se alkaa

---

³² paikallisväestön toleranssitaso eli sietokyky

vaikuttamaan heikentävästi saamelaisyhteisön identiteetin tunteeseen, elämäntapaan, sosiaaliseen käyttäytymiseen tai tapoihin. Matkailun ei tule ohittaa saamelaisyhteisön etuja tai oikeuksia eikä vaikuttaa negatiivisesti saamelaisyhteisön palveluiden tasoon. Myös matkailijoiden näkökulmasta matkailijoiden määrä ja matkailuohjelmalveluiden määrän yhteensopivuus tulee pysyä hyväksyttävällä tasolla ilman matkailijoiden asiakastyytyväisyyden heikentymistä.³³ Sosiaalisen kantokyvyn vaihtelu saattaa olla huomattavaa myös saamelaisyhteisön sisällä riippuen muun muassa siitä, onko yhteisön jäsenille matkailusta suoraa tai välillistä hyötyä, kuinka kaukana yhteisö tai sen jäsenet sijaitsevat peruspalveluista sekä siitä, kuinka matkailun lisääntyminen vaikuttaa esimerkiksi yhteisön ja/tai yksilöiden perusturvan tunteeseen. Sosiaalista kantokykyä kartoittaessa tuleekin arvioida myös perusinfrastruktuurin kantokyky matkailijamäärien kasvaessa sekä paikallisesti että ajallisesti sesonkien vaihtelut huomioiden. Jos tiettyyn kohteeseen suuntautuvan matkailun ja/tai matkailijoiden koetaan hankaloittavan paikallisten peruselämää tai perustarpeiden täyttymistä tai matkailun ja/tai matkailijoiden vaikuttavan negatiivisesti paikallisväestön perusturvallisuuden tunteeseen, tulee tilanteeseen puuttua ja pyrkiä korjaamaan se mahdollisimman pian, jotta saamelaisyhteisön, muun paikallisyhteisön tai matkailijoiden hyvinvointi ei huonontuisi.

Kulttuurinen kantokyky yhdistetään monesti sosiaalisen kantokykyyn, jolloin puhutaan sosiokulttuurisesta kantokyvystä. Tässä yhteydessä on kuitenkin olennaista käsitellä kulttuurista kantokykyä omana käsitteenään. Matkailijoiden ja/tai matkailutoimintojen ei tule suoraan tai välillisesti muuttaa saamelaiskulttuuria kuten esimerkiksi käsitöitä, uskomuksia, perinteitä ja/tai tapoja. Kulttuurisen kantokyvyn katsotaan ylittyvän, jos saamelaismatkailun tuotteistamisesta ja/tai esittämisestä koetaan ja/tai todetaan olevan haittaa saamelaiskulttuurin säilymiselle, kehitymiselle ja/tai siirtämiselle tuleville sukupolville. Jos matkailuun liittyvät toiminnot ja/tai matkailijat voidaan todeta suoraan vähentävän saamelaiskulttuuriin kuuluvia ilmenemismuotoja, nähdään se kulttuurisen kantokyvyn ylittymisenä. Esimerkkinä tästä mainittakoon saamenpuvun käyttö: jos yksikin saamelainen jättää käyttämättä saamenpukua, koska ei halua joutua matkailijoiden katseen ja/tai kuvauksen kohteeksi, katsotaan kulttuurinen kantokyky ylittyneeksi.

Tietyn matkailualueen **ekologisella kantokyvyllä** ilmaistaan maksimaalista matkailijoiden ja/tai matkailutoimintojen määrää, jonka kyseinen alue kestää ilman, että ympäristön tila huonontuu.³⁴ Luonnon kantokyky tulee arvioida alue- ja vuodenaikakohtaisesti jo matkailupalveluita suunnitellessa. Matkailutoimintoihin tarvittavien ekologisen kantokykyyn liittyviä resurssien käyttöä arvioitaessa tulee ensisijaisesti huomioida saamelaisyhteisön muut luonnonresurssien käyttötarpeet mukaan lukien paikallisten saamelaisyhteisöjen nautintaoikeudet ja -alueet sekä muut jo olemassa olevat maan- ja luonnonvarojen käyttö.

Taloudellinen kantokyky määrittelee maksimaalisen matkailutoimintojen ja/tai matkailijoiden määrän, ennen kuin paikallisväestön elämästä tulee liian kallista elää ja/tai toimia omalla alueellaan.

Ensisijaiset kohderyhmät: koko matkailuala Visit Finlandista ruohonjuuritason matkailuyrittäjään mukaan lukien saamelaiset matkailuyrittäjät sekä Suomen valtio, kaikki viranomaistahot sekä poliittiset päättäjät

³³ European Commission (2001:14)

³⁴ Tyrväinen Liisa (2017:94)

TOIMINTAPERIAATE 6: SAAMELAISMATKAILUN VASTUULLINEN JA EETTISESTI KESTÄVÄ MARKKINOINTI JA MATKAILUVIESTINTÄ

Matkailijan ei voi odottaa omaavan riittävästä kulttuurin tuntemusta voidakseen erottaa aidon saamelaisuuteen ja/tai saamelaiskulttuuriin pohjautuvan matkailutuotteen epäaidosta tuotteesta. Tästä johtuen vastuu saamelaismatkailutuotteen aitoudesta on matkailualan kaikilla toimijoilla.

Saamelaisiin ja saamelaiskulttuuriin liittyvässä matkailumarkkinoinnissa ja -viestinnässä on ehdoton velvollisuus pyrkiä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen ja -levittämiseen. Aidon saamelaismatkailutuotteen totuudenmukainen matkailullinen markkinointi ja viestintä edistää sekä saamelaisyhteisön hyvinvointia että palvelee matkailijaa, joka saa rahoilleen vastinetta halutessaan tutustua oikeasti aitoon saamelaiskulttuuriin.

Saamelaismatkailun vastuullinen ja eettisesti kestävä markkinointi ja viestintä tulee perustua vahvaan vastuuseen sitä asianomaista saamelaisyhteisöä, saamelaiskäräjä ja/tai siidaa kohtaan, jonka kulttuuria ja/tai perinteisesti asuttamia alueita/nautinta-alueita matkailutuotteessa hyödynnetään ja/tai esitetään.

Molemminpuoliseen kunnioitukseen liittyvä kiinteä yhteistyö matkailualan eri toimijoiden ja sektorien välillä, joissa yhtenä osapuolena on Saamelaiskäräjät, Saamelaiskäräjien nimeämä taho ja/tai saamelainen matkailuyrittäjä ja/tai -palveluntuottaja, on ensisijaisen tärkeää saamelaiskulttuurin sekä oikeasti aidon saamelaismatkailun elinvoimaisuuden ylläpitämisessä ja vastuullisessa matkailumarkkinoinnissa ja -viestinnässä.

Saamelaismatkailun vastuullisessa ja eettisesti kestävässä matkailumarkkinoinnissa ja -viestinnässä tulisi ensisijaisesti noudattaa Saamelaiskäräjien kuvaohjeistusta, joka on julkaistu lokakuussa 2016. Kyseisen kuvaohjeistuksen mukaan, saamelaisuutta esille tuovien kuvien ja muun markkinoinnin on oltava lain ja hyvän tavan mukaista, rehellistä ja totuudenmukaista.

Keskeiset periaatteet saamelaisia ja saamelaisuutta esittävässä kuvassa:

1. Jos kuva esittää saamelaista, kuvassa tulee olla saamelainen.
2. Jos kuvassa henkilöllä on saamenpuku päällään, puvun kantajan tulee olla saamelainen.
3. Jos kuvassa on saamenpuku, puvun tulee olla aito saamenpuku.
4. Jos kuvassa henkilöllä on saamenpuku päällään, puvun tulee olla puettu saamelaisen tapaoikeuden mukaan.

Saamelaisuutta esille tuotaessa lähtökohtana tulee olla rehellisyys ja totuudenmukaisuus sekä hyvien tapojen huomioiminen. Matkailumarkkinoinnissa ja -viestinnässä esiteltäessä saamenpukua on kiinnitettävä huomiota puvun aitouteen ja että se on puettu saamelaisten tapaoikeutta noudattaen. Esimerkkinä saamelaisesta tapaoikeudesta on, ettei mies käytä naisille kuuluvia puvun osia tai päinvastoin. Naiset eivät siis voi käyttää ”neljäntuulenlakkia” eivätkä miesten pukua. Myöskään eri alueiden tai saamelaisryhmien asuja ei voi käyttää sekaisin. Lisäksi huomioitavaa on, ettei talviasuja käytetä kesällä tai päinvastoin. Hyvän tavan mukaista on myös, ettei henkilöitä kuvata likaisina, eikä likaisissa ja/tai rikkinaisissa vaatteissa. Nämä edellä mainitut asiat voi varmistaa helposti käyttämällä saamelaisia valokuvaajia, joilla on kulttuurin tuntemusta ja kulttuuriset koodit hallussa.³⁵

---

³⁵ Saamelaiskäräjät (2016), *Kuvaohjeistus koskien saamelaisia ja saamelaiskulttuuria*, 17.10.2016, Dnro 474 /D.a.9 /2016

Saamelaiskulttuurin näkökulmasta eettisesti kestävien ja saamelaiskulttuuriin olennaisesti kuuluvien tuotteiden markkinoinnin aktiivinen priorisoiminen edesauttaa saamelaiskulttuurin säilymistä elinvoimaisena seuraaville sukupolville. Lapin matkailuvalttina tunnetun poron ja siihen liittyvän poromatkailun priorisointi olisi ensisijaisen tärkeää sekä kansallisella tasolla mutta etenkin kansainvälisessä matkailumarkkinoinnissa ja -viestinnässä. Saamelaisten kotiseutualueella koiravaljakkotoiminnan matkailullinen markkinointi on sekä vastuutonta että eettisesti kestäväntöntä ja se tulisi lopettaa.

Matkailun ulkopuolisen, saamelaisiin perinteisiin pohjautuvan maankäytön huomioiminen tulee nostaa esiin myös matkailumarkkinoinnissa. Saamelaisten kotiseutualueella ei ole koskemattomaa erämaata, vaikka se ulkopuolisen silmissä saattaa sellaisena näyttäytyä. Saamelaiset ovat perinteisesti hyödyntäneet luontoa ilman, että siitä olisi jäänyt aineellisia jälkiä pohjoisen hauraaseen ympäristöön. Muista kulttuureista tulevien matkailijoiden luontokäsite saattaa poiketa hyvinkin paljon saamelaisten luontokäsitteestä. Siksi etenkin jokamiehenoikeuksia koskevassa kansainvälisessä matkailumarkkinoinnissa ja -viestinnässä tulee korostaa luonnossa liikkumisen vastuullisuutta, rajoituksia ja jälkien jättämättömyyttä. Ehdoton lähtökohta on, että yksi arktisen alueen keskeisistä matkailuvalteista eli puhdas ja terve luonto säilyisi myös tuleville sukupolville. Tämä on asianmukaista tuoda matkailijoiden ja koko matkailualan tietouteen vastuullisen ja eettisesti kestävänsä kansainvälisen matkailumarkkinoinnin ja -viestinnän sisältösuunnittelussa.

Matkailumarkkinoinnissa ja -viestinnässä tulee tuoda esille myös yksityisyyden, kotirauhan, elinkeinojen sekä poron nauttima lain suoja. Paikallisten kotipihat ovat harvoin aidattuja, mutta siitä huolimatta lailla suojattuja kuuluu kotirauhan piiriin. Asuintalojen pihalla ja välittömässä läheisyydessä sijaitsevat poroidat eli aitaukset, joissa on poroja ja joita ei ole erikseen matkailun palvelukseen osoitettu, kuuluvat myös lain tarkoittaman kotirauhan suojan piiriin, eikä näillä alueilla ole sallittua liikkua ilman alueen omistajan lupaa. Matkailumarkkinoinnissa ja -viestinnässä olisi hyvä myös huomioida, että vaikka saamelaisten kotiseutualueella porot ovat vapaasti laiduntavia villieläimiä, ovat ne kuitenkin yksityisten henkilöiden omistamia.

Poronhoidollisesti kriittisintä aikaa on kevätalvi ja kevät vaatimien ollessa kantavia ja hauraimmillaan. Porojen vasonta-aikaa ei tule poronhoidon ulkopuolisten tahojen markkinoida lainkaan, kuten ei myöskään sitä edeltävää vaatimien kantoaikaa. Tämä on itse asiassa se aika, kun porot tulee ehdottomasti jättää kokonaan rauhaan ja niitä ei saisi kukaan ulkopuolinen luvatta lähestyä tai hätyyttää millään tavalla.

Vastuullinen ja eettisesti kestävä saamelaismatkailun markkinointi ja viestintä tulee painottua nykyajan saamelaisuuteen. Myyttisen menneisyyden korostaminen luo matkailijoille vääriä mielikuvia ja sitä kautta vääriä odotuksia. Odotusten täyttymättä jääminen aiheuttaa pettymyksiä ja huonoja asiakaskokemuksia.

Saamelaisille ja saamelaiskulttuurille tulee lähtökohtaisesti antaa aktiivinen, oman arvomaailmansa mukainen rooli matkailumarkkinoinnissa ja -viestinnässä poistamalla saamelaisten ja saamelaiskulttuurin käyttö passiivisena rekvisiittana, paikallisvärinä tai eksoottisena ja primitiivisenä objektina. Jos saamelaiset tai saamelaiskulttuuri ei suoraan liity markkinoitavaan tuotteeseen tai kohteeseen, ei saamelaisuutta tai saamelaiskulttuurin symboleita ja/tai saamenkieltä tule näissä tapauksissa käyttää. Kaikkein saamelaisuuteen, saamelaiskulttuuriin viittaavaan tai liittyvään käyttöön pitää löytyä saamelaiskulttuuriin liittyvä kate eli suora yhteys ja konteksti saamelaisuuteen tai saamelaiskulttuuriin. Saamelaisyhteisön ulkopuolisen luoman totuudenvastaisen kuvan levittäminen ei palvele kenenkään etua: ei saamelaiskulttuurin säilymistä ja kehittymistä, ei saamelaisyhteisöjen hyvinvointia eikä matkailijoiden kuvaa todellisuudesta eli tässä päivässä elävästä Euroopan unionin alueella asuvasta ainoasta alkuperäiskansasta.

Saamelaiskulttuuriin kuuluu monia kirjoittamattomia hiljaiseen tietoon perustuvia käytäntöjä, jotka eivät kulttuurin ulkopuolisella henkilöllä ole tiedossa ja joita kulttuurin ulkopuolelta tulevat eivät välttämättä hahmota tai sisäistä. Vastuulliseen ja eettisesti kestäväan matkailumarkkinointiin ja -viestintään kuuluu tämän hiljaisen tiedon kunnioittaminen, huomioonottaminen ja saamelaisyhteisön kollektiivisesti päättämän julkaistavan tiedon jakaminen ja levittäminen matkailijan tietoon, jotta saamelaisten kotiseutualueella vieraileva ulkopuolinen matkailija tietää käyttäytyä saamelaisyhteisöä ja saamelaiskulttuuria kunnioittaen. Sitä hiljaista tietoa, jonka saamelaisyhteisö kollektiivisesti päättää olla jakamatta, ei tule kenenkään muunkaan saattaa julkiseen tietouteen.

Jos joku matkailualan toimija harjoittaa saamelaisten kotiseutualueella elinkeinoaan vastuuttomasti ja/tai eettisesti kestävämmästä ja/tai yrityksen toiminta on ristiriidassa vastuullisuuden, eettisen kestävyuden ja/tai saamelaiskulttuurin ylläpidon, säilymisen tai kehittämisen kanssa tulee tämä yrityksen markkinointi lopettaa kaikilla tasoilla, kunnes ristiriidat on pyritty käsittelemään ja saatettu ratkaisuun.

Ensisijaiset kohderyhmät: koko matkailuala Visit Finlandista ruohonjuuritason matkailuyrittäjään mukaan lukien saamelaiset matkailuyrittäjät, etenkin matkailumarkkinoinnista ja -viestinnästä vastaavat tahot sekä Suomen valtio, kaikki viranomaistahot sekä poliittiset päättäjät

TOIMINTAPERIAATE 7: KORKEALAATUISET MATKUSTAJAKOKEMUKSET – LAADUNVARMISTUS

Saamelaisuuteen perustuvan matkailun lähtökohtana on todellinen ja syvä saamelaiskulttuurin ymmärrys ja siihen pohjautuva tietotaito ja asiantuntemus, joka takaa oikean aitouden mutta myös vastuullisuuden ja eettisen kestävyuden, josta hyötyvät sekä saamelaisyhteisö että matkailuala. Oikean tiedon jakaminen ja sen saaminen lisäävät sekä saamelaisyhteisön hyvinvointia että matkailijoiden aitoja ja sitä kautta positiivisia matkailukokemuksia ja matkailijatytyväisyyttä.

Poromatkailun priorisoiminen saamelaisten kotiseutualuetta koskevassa matkailumarkkinoinnissa toisesta kulttuurista lainatun perinteen, koiravaljakkomatkailun sijasta tukee saamelaisten elinkeinojen ja sitä kautta saamelaisyhteisön ja saamelaiskulttuurin hyvinvointia sekä ennen kaikkea aitouteen ja paikallisuuteen perustuvia matkustajakokemuksia.

Vaikka matkailija ei omaakaan tarvittavaa kulttuurin tuntemusta erottaakseen aitoa epäaidosta matkailutuotteesta, ei tämä kuitenkaan poista matkailijan vastuuta käyttäytyä asiallisesti paikallisia tapoja ja tapaoikeuksia sekä paikallista kulttuuria ja sen jäseniä kunnioittaen. Jotta saamelaisten kotiseutualueelle saapuva matkailija osaa huomioida saamelaiskulttuurin sekä saamelaiset tavat ja käytännöt, tulee nämä asiat tuoda hänelle tietoon. Matkakohteen saamelaisyhteisön, kulttuurin ja luonnon arvostaminen ja kunnioittaminen sekä saamelaisyhteisön hyväksymän käytösnormiston tietoon tuominen on kaikkien matkailualan toimijoiden vastuulla, mutta etenkin niiden tahojen, jotka markkinoivat ja levittävät tietoa saamelaisista ja/tai saamelaiskulttuurista. Tätä vastuuta ja/tai velvollisuutta ei missään tapauksessa tule jättää matkailun ulkopuolisen saamelaisyhteisön tehtäväksi.

Jotta saamelaisten kotiseutualueen matkailuvaltit eli puhdas luonto ja saamelaiskulttuuri kaikessa monimuotoisuudessaan eivät vaarantuisi alati kasvavan matkailun myötä, tulee etenkin kaikessa luontoon liittyvässä matkailutoiminnassa muistaa vastuullisuus ja eettinen kestävyys. Vastuullisen ja eettisesti kestäväan matkailun takaamiseksi kuuluu luonnossa liikkumiseen liittyvän ohjeistuksen antaminen

matkailijalle sekä sen varmistaminen, että näitä ohjeistuksia noudatetaan. Ohjeistusten rikkomuksista tulee seurata sanktio.

Kaikkien saamelaisten kulttuuriperintöön perustuvien matkailutuotteiden, joita kehitetään ja/tai tarjotaan matkailijoille, tulee tukea ja kuvastaa **totuudenmukaisesti** sitä asianomaista saamelaisyhteisöä ja yhteisön kulttuuriperintöä sekä arvomaailmaa, jota ne edustavat ja/tai esittävät. Saamelaiskulttuurin tuotteistaminen ja/tai esittäminen matkailussa vastuullisesti ja eettisesti kestävästi ei kuitenkaan riitä, jos saamelaisyhteisöt eivät voi päättää heidän kotiseutualueelleen suuntautuvan ja heidän kulttuuriinsa kohdistuvan matkailun laadusta ja/tai määrästä. Jotta voidaan vähentää saamelaisyhteisöön ja saamelaiskulttuuriin kohdistuvia negatiivisia vaikutuksia ja tukea maksimaalisesti saamelaiskulttuurin elinvoimaisuuden säilymistä, tulee saamelaisyhteisöllä olla mahdollisuus vaikuttaa saamelaisten kotiseutualueelle kohdistuvan matkailun määrään, laatuun sekä vastuullisuuteen ja eettiseen kestävyyteen. Saamelaisyhteisön hyvinvointi ja saamelaiskulttuurin elinvoimaisuus heijastuvat positiivisena matkailukokemuksena myös saamelaisten kotiseutualueelle saapuville matkailijoille.

Ensisijaiset kohderyhmät: koko matkailuala Visit Finlandista ruohonjuuritason matkailuyrittäjään sekä Suomen valtio, kaikki viranomaistahot sekä poliittiset päättäjät

Liite 1: Eettisessä ohjeistuksessa käytettyjen termien selitykset

Aitous ja saamelaismatkailu Aitous eli autenttisuus eli alkuperäisyys matkailussa on laaja ja monimutkainen käsite, jota voidaan lähestyä sekä matkailijan kokemusten että matkailukohteen näkökulmasta. Tässä eettisessä ohjeistuksessa aitoutta määritellään saamelaisen ja saamelaiskulttuurin näkökulmasta. Ottaen huomioon jo olemassa olevan yleisen tietämättömyyden koskien saamelaisia, heidän historiaansa ja kulttuuriaan, on edesvastuutonta entisestään lisätä saamelaisia koskevaa väärää tietoa tietoisesti tai tiedostamatta. Siksi oikean saamelaisia ja saamelaiskulttuuria koskevan tiedon levittäminen matkailun tuotteistamisessa ja esittämisessä on ensisijainen lähtökohta. Matkailijan on mahdotonta erottaa saamelaiskulttuuriin perustuvaa aitoa tuotetta epäaidosta. Vastuu aidon tuotteen tuotteistamisesta ja/tai esittämisestä sekä totuudenmukaisen kuvan tuottamisesta ja levittämisestä kuuluu siten koko sille osalle matkailualaa, joka suoraan tai välillisesti vaikuttaa saamelaisista ja saamelaiskulttuurista syntyvään matkailulliseen representaatioon. Saamelaisyhteisön ulkopuolinen toimija ei välttämättä omaa riittävää kulttuurista lukutaitoa tai ymmärrystä, jota tarvitaan vastuullisen ja eettisesti kestävä saamelaismatkailutuotteen tuotteistamiseen ja/tai esittämiseen. Vastuullisen ja eettisesti kestävä saamelaismatkailun tuotteistaminen ja esittäminen tulee perustua saamelaisyhteisön hyväksymään näkemykseen saamelaiskulttuurin aitoudesta.

Alkuperäiskansamatkailu Alkuperäiskansamatkailussa (*indigenous tourism*) kulttuurisen kestävyuden ensisijaisena lähtökohtana on kyseisen kulttuurin haltijayhteisön hyväksyntä sekä mahdollisuus kontrolloida sitä tapaa, miten heidän kulttuuriaan tuotteistetaan ja/tai esitetään. ”Alkuperäiskansamatkailu on matkailua, jossa alkuperäiskansa itse järjestää matkailupalveluita aktiivisena toimijana ja on mukana päättämässä alueella järjestettävästä matkailusta. Näin siihen kuuluu myös matkailu, jossa alkuperäiskansan kulttuuri ei ole pääasiallinen vetovoimatekijä. Silloin kun alkuperäiskansa osallistuu päätöksentekoon ja alkuperäiskansan kulttuuri on matkailussa näkyvästi esillä, kyseessä on kokonaisvaltainen alkuperäiskansamatkailu. **Pelkkä kulttuurin näkyvillä olo ei takaa matkailun olevan alkuperäiskansamatkailua.** Päätösvalta tarkoittaa sitä, kuinka paljon alkuperäiskansat ovat mukana matkailussa: ovatko he itse järjestämässä aktiviteetteja tai vaikuttamassa matkailua koskeviin päätöksiin alueella. Näkyvyys puolestaan tarkoittaa sitä, kuinka suurelta osin matkailukohde on rakennettu alkuperäiskansakulttuurin ympärille, toisin sanoen kuinka näkyvillä alkuperäiskansa on matkakohteessa tai matkailualueella.” (Kugapi & de Bernardi 2017:70-71)

Eettinen kestävyys Tässä asiakirjassa käytettäessä termiä *eettisesti kestävä saamelaismatkailu*, viitataan **saamelaisuuteen perustuvaan matkailuun**, joka pitää sisällään sosiaalisen, kulttuurisen, ekologisen ja taloudellisen kestävyuden lisäksi sosiaalisen, kulttuurisen, ekologisen ja taloudellisen kantokyvyn huomioimisen paikallisella tasolla. Sosiaalinen, kulttuurinen, ekologinen ja taloudellinen kestävyys tulisi olla lähtökohtana kaikessa matkailuun liittyvissä toiminnoissa. Saamelaiskulttuurin matkailullinen hyödyntäminen ei ole kestävällä pohjalla, jos yksikin näistä kestävä kehityksen elementeistä jää toteutumatta. Sosiaalinen, kulttuurinen, ekologinen ja taloudellinen kantokyky on paikallisesti vaikuttava asia, jota tässä asiakirjassa käsitellään lähtökohtaisesti saamelaiskulttuurin säilymisen, kehittymisen ja luonnollisen siirtämisen mahdollistavasta näkökulmasta ja joka tulisi aina huomioida ja säännöllisin väliajoin tarkastaa kaikessa matkailuun liittyvässä toiminnassa.

Ekologinen kantokyky

Tietyn matkailualueen ekologisella kantokyvyllä ilmaistaan maksimaalista matkailijoiden ja/tai matkailutoimintojen määrää, jonka kyseinen alue kestää ilman, että ympäristön tila huonontuu.³⁶ Matkailutoimintoihin tarvittavien ekologisen kantokykyyn liittyviä resurssien käyttöä arvioitaessa tulee ensisijaisesti huomioida saamelaisyhteisön muut luonnonresurssien käyttötarpeet mukaan lukien paikallisten saamelaisyhteisöjen nautintaoikeudet ja -alueet sekä muut jo olemassa olevat maan- ja luonnonvarojen käyttö.

Ekologinen kestävyys

Ekologinen kestävyys on yksi matkailuun liittyvän kestävä kehityksen peruskivistä etenkin silloin, kun matkailu perustuu vahvasti luontoon ja luonnonvarojen hyödyntämiseen. Ekologisesti kestävässä matkailussa luontoon perustuvien matkailupalveluiden tuottaminen tulee tapahtua ympäristöystävällisesti, säilyttäen luonnon monimuotoisuuden mahdollisimman minimaalisin negatiivisin matkailusta aiheutuvien vaikutuksien tai muutosten.

Saamelaisten arvojen, ajattelutapojen ja perinteisen elämäntavan mukaan luontoa tulee säilyttää ja käyttää siten, että se elättää ihmiset antaen toimeentulon. Saamelaiset eivät ole pyrkineet muuttamaan luontoa vaan he ovat sopeutuneet siihen. Saamelaisten perinteisiin elinkeinoin kuten poronhoidon, kalastuksen ja metsästyksen harjoittamiseen sekä luonnontuotteiden keräilyyn ja käsittöiden tekemiseen perustuva elämäntapa ovat aina olleet riippuvaisia laajojen perinnealueiden käyttämisestä kestävällä tavalla. Saamelaisille ja heidän perinteisten elinkeinojen harjoittamiselle elinehto on ollut kautta aikojen luonnon kestävä käyttö. Luonto ja maa ovat olleet saamelaisten elättäjä.³⁷

Maankäyttöä ja luonnonvarojen hyödyntämistä koskevissa ratkaisuisissa on ennaltaehkäistävä ja viime kädessä minimoitava haitalliset ympäristövaikutukset ja kielteiset vaikutukset saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamiseen.³⁸ Jotta luonnonresursseja hyödyntävä matkailu tukisi saamelaiskulttuurin elinvoimaisuuden säilymistä, tulisi saamelaisyhteisöllä olla mahdollisuus vaikuttaa saamelaisten kotiseutualueelle kohdistuvan luontomatkailun vastuullisuuteen ja eettiseen kestävyYTEEN esimerkiksi huomioimalla saamelaisten perinteinen tieto, luonnontuntemus ja -ymmärrys sekä alueellinen tuntemus.³⁹ Suuret ja/tai hallitsemattomat matkailijamäärät saattavat jopa tuhota luontokohteen, etenkin jos matkailijoiden luonto- ja kulttuurikäsitteet sekä arktisiin olosuhteisiin liittyvät selviytymis- ja toimintamallit poikkeavat suuresti saamelaisista luonto- ja kulttuurikäsitteistä sekä toimintamalleista.

Varovaisuusperiaatteen noudattaminen on tarpeen, koska ilmastonmuutoksen vaikutukset saamelaisalueiden luontoon ja perinteisiin saamelaiselinkeinoin ovat vaikeasti ennakoitavissa. Esimerkiksi lumipeitteen lisääntyminen ja lumikauden pidentyminen lisäävät matkailun aiheuttamia haitallisia vaikutuksia poronhoidolle kevään vasomisaikana ja se osaltaan vaikeuttaa perinteisen poronhoidon harjoittamista.⁴⁰ Siksi matkailijoille suuntautuva kävijäviestinnän ja -ohjeistuksen tarve on erityisen akuuttia, jotta voitaisiin ennaltaehkäistä mahdollisesti tapahtuvaa korjaamatonta vahinkoa, joka saattaa kohdistua saamelaiskulttuurin ja pohjoisen

³⁶ Tyrväinen Liisa (2017:94)

³⁷ Saamelaiskäräjät (2006), *Saamelaisten kestävä kehityksen ohjelma 2006*

³⁸ Saamelaiskäräjät (2006), *Saamelaisten kestävä kehityksen ohjelma 2006*

³⁹ Ympäristöministeriö (2003:99)

⁴⁰ Saamelaiskäräjät (2006), *Saamelaisten kestävä kehityksen ohjelma 2006*

hauraan luonnon lisäksi itse matkailijoihin silloin, kun heillä ei ole tarvittavaa taustatietoa ja/tai tietotaitoa arktisista olosuhteista ja elävästä saamelaisesta kulttuuriympäristöstä.

Eksotisointi

Eksotisoinnin kautta ihmiset, esineet ja/tai paikat esitetään vieraina, kiehtovina ja/tai romantisoituina. Eksoottisena kuvattu kohde edustaa toiseutta eli poikkeaa ”meistä” ja määritellään siten erilaiseksi eli ”normaalista” poikkeavaksi. Eksotiikan ja vierauden eli toiseuden etsiminen on ollut matkailun motiivina jo vuosisatoja.⁴¹ Ulkopuolisten luoma saamelaiskuva matkailussa perustuu toiseuteen eli eksoottiseen erilaisuuteen kaukaisine asuinsijoineen ja värikkäine saamenpukuineen, jota matkailumarkkinoinnissa viljellyt termit ”maagisuus” ja ”myyttisyys” korostavat ja vahvistavat.

”Vähemmistöryhmän tai vähemmistöön kuuluvan yksilön määrittelemine vain yhden ominaisuutensa perusteella enemmistöön nähden vieraaksi ja kiehtovaksi, romantisoidun erikoiseksi. Eksoottinen tai eksotisoitu yksilö määritellään tiettyjen ominaisuuksien, esimerkiksi ihonvärin, perusteella. Eksotisointi on pinnalta katsoen positiivista ja hyvältätahtoista huomion kiinnittämistä erilaisuuteen – se ikään kuin juhlii ja ylistää erikoisia erilaisuuksia. Eksotisointi kuitenkin nostaa yksilöiden lukemattomista ominaisuuksista esiin vain tietyt piirteet, jotka viittaavat yksilön etniseen taustaan. Niiden avulla maailmaa ja erilaisuuksia arvotetaan tietynlaisen normin mukaan, ja samalla erilaiset yksilöt ja ryhmät määritellään toisiksi. Lisäksi eksotisointi asettaa normaaliudelle rajat ja lukkiuttaa näin valtaväestön ja vähemmistöjen asemia. Yksilöitä on eksotisoinnin takaa vaikea nähdä yksilöiksi, sillä he määrittyvät nimenomaan erikoisen ryhmänsä edustajiksi, ja erilaisuutta on vaikea nähdä yhteiskuntaan kuuluvaksi ilmiöksi kun siitä tehdään jotakin erikoista ja ihmeellistä. Myös enemmistön paikasta on turha neuvotella, kun eksotisoimalla on jo määritelty, kuka on niin sanotusti normaali, kuka puolestaan erikoinen.” (Hiltunen 2011:4-5)

Ensisijaiset kohderyhmät

Saamelaiskulttuurin matkailulliseen tuotteistamiseen ja esittämiseen suunnatussa eettisessä ohjeistuksessa on jokaisen toimintaperiaatteen loppuun merkitty ensisijaiset kohderyhmät. Tällä kohderyhmällä tarkoitetaan niitä kohde- ja sidosryhmiä, joita kukin toimintaperiaate etenkin koskee ja joiden toimialaan kyseinen toimintaperiaate kuuluu ja/tai vaikuttaa.

Jokirantarauha

Jokiranta kuuluu saamelaisen tapaoikeuden mukaan asuinympäristöön. Saamelaisten jokikalastuskulttuureissa asuinpaikan ranta on osa kotiympäristöä, jopa pihaa. Esimerkkinä Tenon ja sen sivujokien rannat, jotka ovat pääosin jokivarren yksityismaiden kohdalla, ovat osa kotipaikan pihaympäristöä. Rannoilla on veneiden lisäksi muuta omaisuutta, kuten verkkoja kuivumassa ja patokalastuksen tarvikkeita. Paikalliset kunnioittavat toisten rantaa ja esteetön/haitaton kulku talolta omaan rantaan on ihmisille itsestään selvä asia. Monesti kodeista on näköyhteys rantaan ja ylimääräinen liikkuminen veneiden ja kalastusvälineiden läheisyydessä koetaan kotirauhaa loukkaavana. Kaikki kalastusmatkailijat eivät ymmärrä yksityismaiden kohdalla olevien rantojen merkitystä ja saamelaista tapaoikeutta, vaan olettavat rantakalastusluvan hankkiessaan olevan oikeutettuja kalastamaan joka paikassa, myös yksityisten venevalkamissa.

Keksityt perinteet

Keksityillä perinteillä (invented traditions) viitataan ”perinteisiin”, jotka ovat keksittyjä ja/tai johonkin tiettyyn tarkoitukseen kehitettyjä. Keksityt perinteet pyritään sitomaan

---

⁴¹ Saarinen (1999:81)

entisaikaan niin, että ne vaikuttavat vahvistavan jatkumon historiallisen menneisyyden kanssa. "Perinteet" siis näyttävät tai niiden uskotellaan olevan vanhoja, mutta ne ovat usein alkuperältään melko tuoreita ja keksittyjä.⁴² Saamelaisuutta hyväksikäyttävässä matkailussa on luotu aineellista ja/tai aineetonta keksittyä "kulttuuriperintöä", jota on kaupallisesti hyödynnetty välittämättä saamelaisten oikeasta aidosta kulttuurista ja/tai kuulematta ja/tai välittämättä saamelaisten mielipiteestä asiassa. Yksi räikeimmistä esimerkeistä on Lapin kasteeksi kutsuttu tuote, joka on puhtaasti matkailutarkoitukseen luotu keksitty perinne, jolla ei ole totuus pohjaa saamelaiskulttuurissa, ja joka esittää saamelaiset hyvin epäedullisessa valossa likaisina ja primitiivisinä hahmoina. Lapin kasteen lisäksi keksittyjen perinteiden kategoriaan luetaan myös muut kulttuuria halventavat jäljitelmät, kuten esimerkiksi halpatuotantomaissa tehdyt "käsityöt", joita markkinoidaan saamenkäsitöinä sekä matkailualaa varten tekaistut tarinat, joiden väitetään perustuvan saamelaiskulttuuriin, joikumukaemat sekä saamelaisten ja/tai saamelaisuuden yhdistäminen satuhahmoihin kuten esimerkiksi joulupukkiin.

Kestävä matkailu

"Kestävä matkailu on taloudellisesti kannattavaa tuhoamatta ympäristöä ja paikalliskulttuureita. Siitä puhutaan eri lähteissä monin eri tavoin: ekoturismi, vastuullinen, ympäristötietoinen, reilu matkailu. Pohjimmiltaan kaikki termit viittaavat samaan asiaan painottaen hieman eri aiheita. Yhteistä kaikille on, että ne liitetään yleensä matkailun ympäristövaikutuksiin. Kestävästä matkailusta voidaan kuitenkin puhua vasta, kun ekologisuuden lisäksi huomioidaan matkailun taloudelliset ja sosiaaliset vaikutukset." (Turunen 2010:3)

"Unesco määrittelee kestävän matkailun seuraavasti: "matkailu, joka ottaa huomioon niin nykyiset kuin tulevat taloudelliset, sosiaaliset ja ekologiset vaikutukset keskittyen kävijöiden, elinkeinon, ympäristön ja paikallisyhteisön tarpeisiin". Määritelmä perustuu YK:n alaisen Maailman matkailujärjestön UNWTO:n määritelmään." (Öystilä 2015:8)

Kulttuurimatkailu

"Kulttuurimatkailussa tuotetaan alueellisia ja paikallisia kulttuurin voimavaroja arvostaen matkailutuotteita ja -palveluja paikallisille ja alueen ulkopuolisille ihmisille ja tarjotaan niitä liitetoiminnallisina perustein. Tavoitteena on luoda elämyksiä ja mahdollisuus tutustua näihin kulttuurisiin voimavaroihin, oppia niistä ja osallistua niihin. Näin vahvistetaan ihmisen identiteetin rakentumista sekä oman että muiden kulttuurien ymmärrystä ja arvostusta. Kulttuurimatkailun voimavaroja ovat kaikki ihmisen aikaansaama ja muokkaama; historia, kulttuurimaisemat, rakennettu ympäristö, arkeologiset kohteet, museot, esittävä taide, visuaalinen taide, tapahtumat, käsityö, kieli, maut, perinteet, tavat, arvot, aatteet, elämäntyyli, uskonto, luonteenpiirteet sekä saavutukset tieteessä, taiteessa, teknologiassa ja elinkeinoissa." (OKM 2013:11)

Kulttuurinen identiteettivarkaus

Kulttuurisessa identiteettivarkaudessa (cultural identity theft) on kyse tilanteesta, jossa esiinnyttään luvatta toisena henkilönä ja/tai toisen kansan edustajana. Tällöin johdetaan tarkoituksella kolmatta osapuolta harhaan käyttämällä esimerkiksi toisen kansan yksilöivää tietoa ja/tai symbolia ja siten aiheutetaan vähäistä suurempaa haittaa heille, jota tieto koskee tai joille käytetty symboli kuuluu. Esimerkkinä mainittakoon

---

⁴² Hobsbawm (1983), 'Introduction: Inventing Traditions'

matkailualan toimijan esiintyminen saamelaisena ilman varsinaista yhteyttä saamelaisyhteisöön ja/tai saamelaisyhteisön hyväksyntää. Myös saamelaiseen hengelliseen perinteeseen perustuvaan tai saamelaisuuteen viittaavaan perinteeseen rakentuva shamanismi ja/tai shamaanina esiintyminen ilman varsinaista yhteyttä saamelaisyhteisöön ja/tai saamelaisyhteisön hyväksyntää käyttää heidän kulttuuriperintöään katsotaan kuuluvan kulttuurisen identiteettivarkauden piiriin.

Kulttuurinen kantokyky

Kulttuurinen kantokyky yhdistetään monesti sosiaalisen kantokyykyyn, jolloin puhutaan sosiokulttuurisesta kantokyyvystä. Tässä yhteydessä on kuitenkin olennaista käsitellä kulttuurista kantokyykyä omana käsitteenään. Matkailijoiden ja/tai matkailutoimintojen ei tule suoraan tai välillisesti muuttaa saamelaiskulttuuria kuten esimerkiksi käsitöitä, uskomuksia, perinteitä ja/tai tapoja. Kulttuurisen kantokyyvyn katsotaan ylittävän, jos saamelaismatkailun tuotteistamisesta ja/tai esittämisestä koetaan ja/tai todetaan olevan haittaa saamelaiskulttuurin säilymiselle, kehittymiselle ja/tai siirtämiselle tuleville sukupolville. Jos matkailuun liittyvät toiminnot ja/tai matkailijat voidaan todeta suoraan vähentävän saamelaiskulttuuriin kuuluvia ilmenemismuotoja, nähdään se kulttuurisen kantokyyvyn ylittymisenä. Esimerkkinä tästä mainittakoon saamenpuvun käyttö: jos yksikin saamelainen jättää käyttämättä saamenpukua, koska ei halua joutua matkailijoiden katseen ja/tai kuvauksen kohteeksi, katsotaan kulttuurinen kantokyyky ylittyneeksi.

Kulttuurinen kestävyys

Kulttuurinen kestävyys voidaan määritellä monin tavoin. Matkailun alalla se ymmärretään kulttuurin säilyttämisenä ja edistämisenä sen hyödyntämisen kautta. Kulttuurisen kestävyuden keskeisiä piirteitä on aitous ja kulttuurin tuotteistaminen, joka perustuu paikallisiin perinteisiin ja tapoihin sekä nykyaikaan. Tärkeää kulttuurisesti kestävässä tuotteistamisessa on vahva, tuotteistettavan kulttuurin ymmärrys ja ensisijaisesti kulttuurisen tuotteistamisen tulee tapahtua paikallisväestön kulttuuristen arvojen ja näkemysten mukaisesti. Kulttuurisen kestävyuden lähtökohta matkailun tuotteistamista ja esittämistä suunniteltaessa ja toteuttaessa on oltava hyödynnettävän kulttuurin säilyvyys tuotteistamisesta ja/tai esittämisestä huolimatta mahdollisimman vähin vahingoin tuleville sukupolville. Yleisesti ottaen kulttuuri -määritelmä on haasteellinen. Saamelaiskulttuurimääritelmä on yleisesti käytettyjä kulttuurimääritelmiä huomattavasti laajempi ja monisyisempi. (ks. *saamelaiskulttuuri*)

Kulttuurisesti kestävä matkailu huomioi ja turvaa paikallisen kulttuuriperinnön suojelemisen ja vaalimisen. Matkailuelinkeino ei saa aiheuttaa toimillaan kulttuuriperinnön vaarantumista, uhanalaistumista tai häviämistä. Alkuperäiskansamatkailussa kulttuurisen kestävyuden ensisijaisena lähtökohtana on kyseisen kulttuurin haltijayhteisön hyväksyntä sekä mahdollisuus kontrolloida sitä tapaa, miten heidän kulttuuriaan tuotteistetaan ja/tai esitetään. Paikallisen saamelaiskulttuurin kunnioittaminen ja aitous kulttuurin hyödyntämisessä kuuluvat olennaisena osana kulttuurisesti kestävään saamelaismatkailuun. Kulttuurisesti kestävä matkailu myös mahdollistaa matkailukohteen saamelaisyhteisön harjoittaa ja siirtää kulttuuriaan sekä arjessa että juhlassa ilman matkailusta ja/tai matkailijoista aiheutuvia vähäistä suurempia haittoja tai muutoksia kulttuuriin tapoihin tai käytäntöihin. Saamelaiskulttuurin matkailullisesta tuotteistamisesta ja/tai esittämisestä vastaavan tahon tulee tulla saamelaisyhteisön sisältä. Saamelaisuuteen perustuvan matkailun kulttuurisen kestävyuden keskeisiä piirteitä ovat aitous ja paikallisiin saamelaisiin perinteisiin, tapoihin sekä nykyaikaan perustuva saamelaiskulttuurin eettisesti kestävä tuotteistaminen ja/tai esittäminen.

Kulttuurinen omiminen

Kulttuurinen omiminen (cultural (mis)appropriation) rikkoo saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa eli saamelaisten perustuslaillista oikeutta määrätä omasta kulttuuristaan ja sen käytöstä. Kulttuurisella omimisella tarkoitetaan sellaista toimintoa, jossa hyväksikäytetään elementtejä toisesta kulttuurista, joka ei kuulu käyttäjän omaan kulttuuriin, ja hyväksikäyttö tapahtuu ilman käytettävän kulttuurin omistajien suostumusta. Kulttuurisessa omimisessa on kyse vähemmistön ja enemmistön välisistä valtarakenteista. Luvattoman hyväksikäytön lisäksi kulttuurin omimisen tekee vahingolliseksi se, että toisen kulttuurin elementtejä hyväksikäyttävä henkilö ei ymmärrä ja/tai arvosta kyseistä, hyväksikäytön kohteeksi joutunutta kulttuuria ja/tai hyväksikäytettyjen elementtien laajempaa kulttuurista merkitystä tai sanomaa. Tässä yhteydessä kulttuurisella omimisella viitataan niihin saamelaiskulttuurin elementteihin, joita on jo pidempään kaupallisesti käytetty hyväksi matkailullisessa tuotteistamisessa tai esittämisessä. Usein matkailussa käytetyt saamelaiskulttuurin symbolit ovat saamelaisille erittäin tärkeitä ja niihin liittyy monia merkittäviä kulttuurisia merkityksiä ja viestejä, joista kulttuuria tuntemattomalla henkilöllä ei mahdollisesti ole syvempää käsitystä eikä ymmärrystä. Syvemmän kulttuurisen merkityksen ymmärtämättömyys johtaa kulttuurin väärinkäyttöihin ja mahdollisesti vääristyneen kulttuurisen informaation levittämiseen. Tietämättömyys ei poista kulttuurin ulkopuolisen käyttäjän vastuuta, vaan osoittaa enemmänkin välinpitämättömyyttä ja/tai arvostuksen puutetta hyväksikäytettävää kulttuuria kohtaan. Kulttuuriseen omimiseen katsotaan kuuluvan muun muassa saamelaiseen hengelliseen perinteeseen kuuluvan rummun epäasiallinen matkailullinen käyttö.

Kulttuurisen omimisen kohteeksi on toistuvasti joutunut myös saamenpuku usein sitä muistuttavien kopioiden muodossa. Saamenpuku on merkittävä etnisyyden merkki, mikä näkyy ja jota käytetään ilmaisemaan ryhmän tai yksilön kulttuurista identiteettiä ihmisjoukkojen vuorovaikutuksessa. Saamenpuku on luultavasti tunnetuin ja näkyvin osa saamelaista kulttuuria, mutta pukuun ja ylipäättään saamelaiseen käsityöhön liittyvä symboliikka jää ulkopuoliselle tuntemattomaksi. Puvun käyttöä säätelevät kirjoittamattomat normit, joita saamelaiset noudattavat. Tämän saamelaisen perinteen mukaisesti oikeus puvun käyttöön on sidoksissa henkilön saamelaiseen alkuperään. Tästä perinteestä voidaan yhteisön päätöksellä poiketa, esimerkiksi jollekin arvostetulle henkilölle voidaan antaa lahjaksi saamenpuku tai saamelaisen suomalainen puoliso voi käyttää pukua. Lähtökohtana tulisi kuitenkin olla, että puku on saamelaisen tekemä, ja se on saamelaisen pukeutumiskoodeja noudattaen puettu ja kunnioituksella käytetty.⁴³ Saamelaiskulttuurin symboleita ja/tai sen elementtejä käytetään toistuvasti aitoja saamelaissyboleita muistuttavina epäaitoina ilmentyminä ja/tai niitä mukailevina jäljitelminä, jolloin kulttuurin omiminen voidaan lukea myös keksittyjen perinteiden kategoriaan.

Kulttuuriperintö

”Kulttuuriperintö tarkoittaa niitä menneisyydestä perittyjä voimavaroja niiden omistajasta riippumatta, jotka ihmisten mielestä kuvastavat heidän jatkuvasti muuttuvia arvojaan, uskomuksiaan, tietojaan ja perinteitään. Tähän kuuluvat kaikki ihmisten ja paikkojen vuorovaikutuksesta aikojen kuluessa rakentuneen ympäristön osat. Kulttuuriperintöyhteisö tarkoittaa niitä ihmisiä, jotka arvostavat tiettyjä kulttuuriperinnön piirteitä, joita he haluavat julkisen toiminnan puitteissa ylläpitää ja välittää tuleville sukupolville. Kulttuuriperintöyhteisö perustuu itsemäärittelyyn ja se on monimuotoisempi kuin kansalaisyhteiskunta. Kulttuuriympäristö tarkoittaa ympäristöä, jonka ominaisluonne on ensi sijassa ihmisen toiminnan tulosta.

⁴³ Saamelaiskäräjät (2010), *Saamelaiskäräjien lausunto saamenpuvun käyttämisestä*, 1.3.2010, Dnro126/D.a.9/2010

Käytännössä siihen kuuluvat kulttuurimaisema, rakennettu kulttuuriympäristö, muinaisjäännökset sekä perinnebiotoopit.”⁴⁴

Laidunrauha

Laidunrauhalla tarkoitetaan poronhoidolle annettavaa mahdollisuutta harjoittaa elinkeinoaan ilman suurempia poronhoidon ulkopuolisia häiriötekijöitä, kuten esimerkiksi muuta laidunalueilla tapahtuvaa ihmistoimintaa. Parhaat mahdollisuudet laidunrauhan takaamiseen on rajoitettaessa muuta maankäyttöä, kuten esimerkiksi suojelualueilla. Laidunrauha tulee taata **ympärivuotisesti**, mutta etenkin kevättalvella sekä vasomisaikana. Tällöin laidunrauha on välttämätöntä, sillä kantavien vaatimien häiriintyminen aiheuttaa keskenmenoja, ennenaikaisia vasomisia sekä vasakuolleisuuden lisääntymistä. On myös tärkeää huomioida, että saamelaisessa poronhoidossa poro ei ole karjatuotannollinen eläin, joka on tottunut ihmiseen, vaan se laiduntaa vapaana luonnossa ja etenkin kesällä säikkyy ihmisiä ja ääniä. Laidunrauha on myös merkittävä tekijä saamelaiseen perinteiseen poronhoitoon olennaisesti kuuluvan laidunkiertojärjestelmän onnistumisessa: mikäli laidunrauha alueella katoaa, siirtyvät porot rauhallisemmille alueille, eikä laidunkiertojärjestelmä voi enää onnistua. Laidunkiertojärjestelmän onnistuminen on vastaavasti välttämätöntä **laidunten kantokyvyn turvaamiselle**, riittävän luonnontilan säilyttämiselle sekä saamelaisen poronhoidon jatkuvuuden turvaamiselle. Poronhoidolla on keskeinen merkitys alueen saamelaisille, sillä poronhoidon käytänteiden avulla saamen kieli, kulttuuri ja perinteinen tieto siirtyvät sukupolvelta toiselle. Porosta saadaan myös pääosa saamen käsityksissä tarvittavasta materiaalista. Mikäli poronhoidon harjoittamisedellytykset alueella katoavat muun maankäytön vuoksi, katoaa poronhoidon myötä vähitellen myös alueen saamelainen kulttuuri ja kieli⁴⁵. Katso myös *tokkarauha*.

Lainatut perinteet

Lainatut perinteet (borrowed traditions) kuuluvat pitkälti samaan kategoriaan kuin keksityt perinteet siinä, että ne eivät yksinkertaisesti ole osa sitä kulttuuria, johon ne väitetään kuuluvan. Ero keksittyihin perinteisiin on se, että lainatut perinteet ovat jollekin toiselle kulttuurille ja/tai alueelle ominaisia perinteitä. Toisin sanoen lainatut perinteet on omittu toisesta kulttuurista ja ne on juurrutettu niille vieraaseen kulttuurimaisemaan esimerkiksi matkailualan toimesta. Lainattu perinne katsotaan keksityksi perinteeksi, jos sitä harhaanjohtavasti väitetään alkuperäiseksi alueella, jonne se ei perinteisesti kuulu. Erityisen vahingolliseksi lainattu perinne muodostuu silloin, kun se on ristiriidassa jonkin alkuperäisen ja aidon alueelle kuuluvan perinteen kanssa. Erityisen haitallisesta ja kulttuurisesti kestävästä lainatusta perinteestä voidaan mainita esimerkkinä matkailullinen koiravaljakkotoiminta, joka etenkin tietyillä alueilla on vahvassa ristiriidassa saamelaiskulttuurin yhtenä kivijalkana toimivan poronhoidon kanssa aiheuttaen suoraa ja/tai välillistä vahinkoa perinteiselle elinkeinolle. Toisena esimerkkinä lainatuista perinteistä voidaan mainita igluksi kutsutut matkailulliset rakennelmat. Toisista kulttuureista lainattujen perinteiden

⁴⁴ Faron yleissopimuksen keskeiset käsitteet ovat kulttuuriperintö ja kulttuuriperintöyhteisö. Faron yleissopimuksen määritelmä on laajin kansainvälisissä sopimuksissa esitetty kulttuuriperinnön määritelmä. Sopimuksen avulla halutaan varmistaa kulttuurin ja kulttuuriperinnön pysyminen kestävässä kehityksen keskiössä. Faron yleissopimuksen taustalla on ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, jossa sivistykselliset oikeudet sisältävät oikeuden kulttuuriperintöön. Sopimuksen mukaan kulttuuriperinnön säilyttäminen ja arvostus liittyvät myönteisesti arkielämän laatuun. (Finlex: Laki kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä tehdyn Euroopan neuvoston puiteyleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta, 61/2018)

⁴⁵ Saamelaiskäräjät (2016), *Juutua-Tuulispään erityisalue suunnittelun tavoitteiden asettelu*, Dnro 383/D.a.5/2016 sekä Saamelaiskäräjät (2018), *Saamelaiskäräjien lausunto koneellista kullanhuuhtontaa koskevasta lupahakemuksesta HL2016:0026 Mäkäran alueella Lapin paliskunnassa*, Dnro /D.a.5/2018

sijasta tukemalla paikallisia matkailuvaltteja eli aitoa kulttuuria sekä matkailun eettistä ja etenkin kulttuurista kestävyyttä voisivat matkailualan toimijat nostaa esille matkailullisessa tuotteistamisessa, esittämisessä sekä markkinoinnissa paikallisuudet omaavia elementtejä. Kulttuurisesti kestävä vaihtoehtona voidaan pitää esimerkiksi puusta valmistettua revontulien katselun mahdollistavaa laavun, kodan tai kammin muotokielen tapaista rakennelmaa, joka mukailee perinteistä rakennustyyliä ja istuu luontevammin saamelaiseen kulttuurimaisemaan. Lainatut ja keksityt perinteet saattavat aiheuttaa matkailun homogeenisoitumisen, jolloin arktisen alueen matkailumaisemat alkavat muistuttaa toisiaan alueellisesta alkuperäiskulttuurista ja sen rikkauden monimuotoisuudesta huolimatta ja jopa mahdollisesti uhanalaistaa alkuperäisen kulttuurin elinvoimaisuuden. Lopputuloksena on matkailijoille syötetty kulttuurinen sekasikiö. Tämä on vahvassa ristiriidassa sen periaatteen kanssa, että matkailulla tulisi olla positiivisia vaikutuksia saamelaisyhteisön ja saamelaiskulttuurin elinvoimaisuuteen, siitä annettuun totuudenmukaiseen kuvaan ja saamelaiskulttuurin tukemiseen matkailun avulla.

Matkailija

”Matkailijalla (tourist, overnight visitor) tarkoitetaan yöpyvää matkailijaa, joka viettää vähintään yhden yön matkan kohteessa joko maksullisessa tai maksuttomassa majoituksessa. Kansainvälinen matkailija on matkailija, joka viettää ainakin yhden yön matkan kohteena olevassa maassa. Kotimaanmatkailija on matkailija, joka viettää ainakin yhden yön matkan kohteena olevassa paikassa. Matkailija joka ei yövy yhtään kertaan matkansa aikana on päivämatkailija (päiväkävijä)”. (Tilastokeskus 2018)

Matkailu

”Matkailu on toimintaa, jossa ihmiset matkustavat tavanomaisen elinpiirinsä ulkopuolella olevaan paikkaan ja oleskelevat siellä yhtäjaksoisesti korkeintaan yhden vuoden ajan (12 kuukautta) vapaa-ajanvieton, liikematkan tai muussa tarkoituksessa”. (Tilastokeskus 2018)

Noble Savage

”Jalo villi” (noble savage) -käsite on esiintynyt jo ajanlaskumme ensimmäisellä vuosisadalla, mutta etenkin 1600- luvulta 1800 -luvun puoliväliin se on käsitteenä ollut suosittu etenkin kirjallisuuden parissa. Jalo villi voidaan määritellä seuraavasti: ”hyvä, arvokas ja jalo primitiivistä kulttuuria edustava henkilöahmo, jota sivilisaatio ei ole ennättänyt vielä pilata. Kuvitelma jalosta villistä liittyy olettamukseen, jonka mukaan luonnontilassa elävät ihmiset olisivat puhtaampia, viattomampia ja vapaampia kuin sivilisaatioissa elävät.”⁴⁶ Jalo villi -käsite edustaa ulkopuolisen representaatiota alkuperäiskansoista. ”Matkailutaloudessa alkuperäiskansat muutetaan mitä erilaisimmiksi matkamuistoiksi, esityksiksi ja kokemuksiin turisteille. Huolenaiheena onkin ollut alkuperäiskansojen omien kulttuuristen tapojen ja toimintojen asteittainen eroosio. Traditionaalisen alkuperäiskansamatkailun kysyntä kuitenkin rohkaisee staattisen kulttuurin esittämiseen, joka vastaa kolonisaation historiasta tuttuja ”jalo villi” -stereotyyppisiä. Tällaiset stereotyypit ovat usein romantisoitu pisteeseen, missä on hyvin vähän paikallisesti arvioiden nykypäivän todenmukaisuutta jäljellä. Ne jättävät täysin huomioimatta sen, että kulttuurit ovat dynaamisia ja muuttuvia.” (Niskala & Saarinen 2009:6)

Paliskunnat

”Poronhoitolaila (848/1990) säädellään poronhoitoa ja määritellään alue, jolla poronhoitoa saa harjoittaa maanomistuksesta riippumatta. Poronhoitoalue on jaettu 54 paliskuntaan. Pohjoisimpien paliskuntien alueella sijaitsevat valtion maat

---

⁴⁶ Tieteen termipankki (2018)

muodostavat erityisesti poronhoitoa varten tarkoitetun alueen. Tällä alueella olevaa maata ei saa käyttää niin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle. Maan luovuttaminen tai vuokraaminen saa tapahtua vain sillä ehdolla, että maanomistajalla tai vuokramiehellä ei ole oikeutta saada korvausta porojen aiheuttamista vahingoista. Paliskunnat ovat pinta-aloiltaan ja poromääriltään erikokoisia poronhoitoyksiköitä. Jokainen paliskunta on osakkaidensa muodostama yhteisö, joka vastaa poronhoidosta alueellaan. Kukin poronhoitaja kuuluu yhteen paliskuntaan. Poroja saa omistaa Euroopan talousalueen kansalainen, joka asuu sen kunnan alueella, johon paliskunta osittain tai kokonaan kuuluu. Poronhoitolaki säätelee paliskunnan toimintaa ja organisaatiota. Paliskunnan toimintaa johtaa paliskunnan yleisen kokouksen valitsema poroisäntä. Lisäksi paliskunnan yleinen kokous valitsee varaisännän ja nelijäsenisen hallituksen. Poroisäntä valitsee paliskunnan rahastonhoitajan. Kaikki paliskunnat ovat lakisääteisesti Paliskuntain yhdistyksen jäseniä ja käyttävät poroisäntänsä välityksellä yhdistyksen kokouksessa paliskunnan poroluvun mukaista äänivaltaa.” (Paliskuntain yhdistys 2018:paliskunnat)

Perinteinen tieto

Saamelainen luonnon monimuotoisuuteen liittyvä perinteinen tieto ilmenee saamelaisessa luonnonkäytössä ja perinteisten saamelaiselinkeinojen harjoittamisessa eli poronhoidossa, kalastuksessa, metsästyksessä, keräilyssä ja käsityössä sekä luontosuhteessa. Tieto välittyy saamen kielen luontoon, maastoon, säähän, poronhoitoon, käsitöihin, pyyntiin ja kalastukseen liittyvässä terminologiassa sekä saamenkielissä paikannimissä. Perinteistä tietoa siirretään tietoisien opettamisen, vanhemmilta sukupolvilta saadun mallin, joikujen ja suullisen kertomaperinteen kautta sekä poronhoito-, kalastus-, keräily käsityö- ja metsästyskäytänteissä.⁴⁷

Perinteiset elinkeinot

Saamelaisessa yhteiskunnassa perinteisen elinkeinon ja kulttuurin välinen yhteys on keskeinen. Maankäyttöön liittyvät elinkeinot muodostavat materiaalsen pohjan saamelaisten kulttuurille ja identiteetille ja ylläpitävät saamelaisten kotiseutualueen elinvoimaisuutta, saamen kieltä, perinteistä tietoa, luontosuhdetta, saamelaiskulttuurin yhteisöllisyyttä ja saamelaiskäsityötä.⁴⁸ Saamelaisten perinteisiä elinkeinoja ovat poronhoito, kalastus, metsästyks, luonnontuotteiden keräily, saamenkäsityö⁴⁹ ja pienimuotoinen maatalous sekä niiden modernit harjoittamisen muodot. Perinteisistä saamelaiselinkeinoista poronhoito toimii edelleenkin yhtenä saamelaiskulttuurin merkittävistä kulmakivistä tarjoten syrjäseutujen asuttuna pitämiseksi erittäin tärkeitä työllisyysmahdollisuuksia sekä kulttuurisesti elintärkeän kieliareenan ja materiaalia muun muassa vaatteisiin, käsitöihin ja ruokakulttuuriin.

Poroisäntä

Poroisäntä määritellään poronhoitolaissa seuraavasti: ”Poroisännän tehtävänä on huolehtia siitä, että paliskunnalle kuuluvat käytännön tehtävät tulevat suoritetuiksi, panna täytäntöön paliskunnan hallituksen päätökset, edustaa paliskuntaa, valvoa paliskunnan toimihenkilöiden toimintaa, valvoa järjestystä ja tämän lain noudattamista poronhoitotöissä sekä suorittaa ne muut paliskunnalle kuuluvat tehtävät, joita ei ole säädetty paliskunnan kokoukselle tai paliskunnan hallitukselle kuuluviksi. Poroisännän sijaisena toimii varaisäntä. Milloin varaisäntäkin on estynyt, toimii poroisännän sijaisena paliskunnan hallituksen valitsema paliskunnan osakas.

⁴⁷ Saamelaiskäräjät (2015), *Artikla 8(j):n toimeenpano – Määritelmät*

⁴⁸ Saamelaiskäräjät (2017), *Saamelaiskäräjien lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2018*, 27.9.2017, Dnro:392/D. a. 4/2017

⁴⁹ pohjoissaameksi *duodji*, inarinsaameksi *tyeji* ja koltansaameksi *tuejj*

Paliskunnan kokous valitsee poroisännän ja varaisännän kolmeksi vuodeksi kerrallaan.” (Finlex, *Poronhoitolaki 14.9.1990/848*). Poroisäntien yhteystiedot löytyvät Paliskuntain yhdistyksen nettisivuilta, ks. myös *Saamelaispaliskunnat ry*

Primitivisointi

Matkailullisessa markkinoinnissa, viestinnässä, tuotteistamisessa ja esittämisessä primitivisointi korostaa ja samalla vahvistaa menneisyyteen sidotun elämäntyylin mukaista mielikuvaa alkuperäiskansasta. Toisin sanoen primitivisointi tukee museoitua, muuttumatonta ja menneisyyteen pysähtynyttä kuvaa saamelaisyhteisöstä, jota ei ole vielä moderni elämä saavuttanut ja/tai sivistys pilannut. Primitivisoinnilla luodaan kuva ”koskemattomasta” ja siten ”aidosta” kansasta eli ”jaloista villeistä” (ks. *noble savage*), joka on jääne menneiltä aikakausilta. Saamelaisen hengellisen perinteen ja myyttisen menneisyyden korostaminen matkailun toimesta primitivisoi saamelaisia, tukee ja vahvistaa vääränlaisia stereotyyppioita ja virheellisiä representaatioita, joille ei löydy vastinetta nykyajan todellisuudesta. Primitivisointi ei anna matkailussa esitettävälle saamelaisuudelle mahdollisuutta olla osa tämän päivän elävää ja dynaamista kulttuuria, vaan sen kautta saamelaisista annettava kuva lukitsee heidät mystiseen menneisyyteen.

Saamelainen kulttuuri-ilmaus

Saamelaiskulttuurissa perinteinen kulttuuri-ilmaus tarkoittaa joikumusiikkia, saamen käsityötä, saamelaistaidetta, kertomaperinnettä ja myyttejä, kirjallisuutta, saamenkielisiä paikannimiä sekä saamelaista rakennusperinnettä (mm. kodat, kammit, erityyppiset aitat). Lisäksi saamelaiseen muinaisuskoon kuuluva uhraaminen seidoille on kulttuuri-ilmaus. Uudemmat kulttuuri-ilmaukset tarkoittavat modernia saamelaismusiikkia, teatteria ja elokuvataidetta.⁵⁰

Saamelainen kulttuuriympäristö

”Saamelaisen kulttuuriympäristön lähtökohtana on kokonaisuus, ”joka muodostuu immateriaalisesta ja materiaalisesta – näkyvästä ja näkymättömästä. Saamelainen kulttuuriympäristö [määritellään] niin, että siihen kuuluvat muinaisjäänökset, rakennusperintö, saamelaislinkeinojen synnyttämät perinnemaisemat perinnebiotooppeineen sekä ympäristöön ja maisemaan liittyvä henkinen perinne. Maisemaan liittyvä henkinen perinne [käsitetään] suulliseksi perinteeksi, joka antaa maisemalle ja ympäristölle merkityksen.” (Magga 2013:10)

”Perinnetieto on sekä suullista tietoa että yhteisen tekemisen kautta opittua taitoa. Se, että maisema on saamelaiselle kulttuurimaisemaa, liittyy juuri tähän: maisema ei ole välttämättä rakennettua, mutta perinnetiedon kautta maisemaan liittyvät arvot, merkitykset ja kyky käyttää tietoja hyväksi. Kulttuurimaisema sisältää saamelaisen tarvitsevat resurssit, ja yhteisön siirtämän perinnetiedon ja -taidon avulla tarvittuja resursseja osataan käyttää oikeaan vuodenaikaan oikealla tavalla.

Tieto alueen käytöstä on kulttuurimaisemaan liittyvää perinnetietoa. Tiedät, mistä saa token parhaiten joen yli, mihin laittaa alkukesästä kalaverkot, missä on kuivana kesänä hilloja ja kannattaako sinne mennä vai onko se ehkä naapurin paikka. Perinteinen saamelaisyhteisö perustui siitoihin, joiden sisällä alueet jakautuivat erilaisiin käyttöalueisiin. Kullakin suvulla tai perheellä oli omat alueensa erilaisten

⁵⁰ Saamelaiskäräjät (2015), *Artikla 8(j):n toimeenpano – Määritelmät*

luontoresurssien hankintaan ja käyttöön. Yhteisön sisällä tiedettiin, kuka tiettyä aluetta käyttää sekä mihin ja milloin sitä käytetään. Alueiden rajoja ei merkitty maastoon, vaan pelkkä tieto niistä riitti ja niitä kunnioitettiin. Joissakin perinteisissä arjen toimissa saamelainen tapaoikeus edelleen toteutuu.” (Magga 2013:10-11)

Saamelainen luonnonkäyttö Saamelaisten perinteinen luonnonkäyttö perustuu saamelaiseen arvomaailmaan, sosiaaliseen järjestelmään ja tapaoikeuteen. Luonnonkäyttö on erilaista eri saamelaiselinkeinoissa. Luonnonkäyttö riippuu myös maantieteellisistä ja luonnon olosuhteista.⁵¹

Saamelaiskulttuuri Saamelaiskulttuurin määritelmä on laaja. Saamelaiskulttuuriin kuuluvat muun muassa saamen kieli, saamelainen kulttuuriperintö, kulttuuri-ilmaukset, saamelaistaide, saamelaisten perinteinen tieto, saamelainen luontosuhde, perinteiset saamelaiselinkeinot ja niiden nykyaikaiset harjoittamisen muodot samoin kuin muut saamelaisten alkuperäiskansana harjoittaman kulttuurin tavat ja muodot.

Saamelaismatkailu Saamelaismatkailu ymmärretään tässä yhteydessä matkailuna, jossa saamelaiskulttuurin voimavaroja hyödyntäen tuotetaan matkailupalveluja ja tarjotaan niitä liiketoiminnallisista perusteista. Se voi olla **saamelaisuuteen perustuvaa matkailua**, jossa saamelaisyhteisön sisältä tulevat toimivat matkailuelinkeinon harjoittajina, tai **saamelaisuutta hyväksikäyttävää matkailua**, jossa saamelaisyhteisön ulkopuolelta tulevat matkailuelinkeinon harjoittajat ja muut matkailutoimijat hyödyntävät ja hyväksikäyttävät saamelaiskulttuuriin liittyviä ja/tai viittaavia elementtejä matkailupalveluissa ilman varsinaista yhteyttä saamelaisyhteisöön.

Saamelaisuuteen perustuva matkailu

Saamelaisyhteisön sisältä tulevat yrittäjät toimivat matkailuelinkeinon harjoittajina. Saamelaiskulttuurin elinvoimaisuuden sekä matkailutuotteen aitouden takaamiseksi tulee saamelaismatkailupalvelujen olla saamelaisuuteen perustuvaa matkailua eli pohjautua oikeaan tietoon ja aitouteen. Vastuullisella ja eettisesti kestäväällä saamelaisuuteen perustuvalla matkailulla taataan täten rehellinen ja aito matkailukokemus ja elämys myös matkailijalle.

Saamelaisuutta hyväksikäyttävä matkailu

Saamelaisyhteisön ulkopuolelta tulevat matkailuelinkeinon harjoittajat ja muut matkailutoimijat hyödyntävät ja hyväksikäyttävät saamelaiskulttuuriin liittyviä ja/tai viittaavia elementtejä matkailupalveluissa ilman varsinaista yhteyttä saamelaisyhteisöön ja ilman syvempää kulttuurin ymmärrystä. *Vastuullisen ja eettisesti kestävä saamelaismatkailun toimintaperiaatteiden* tavoite on lopettaa vastuuton ja eettisesti kestävä saamelaisuutta hyväksikäyttävä matkailu.

Saamelaispaliskunnat ry

Saamelaispaliskunnat ry, Sámi bálgosat rs, on 3.1.2018 perustettu saamelaisten kotiseutualueen paliskuntien etujärjestö. Siihen kuuluvat **Käsivarren, Näkkälän, Kaldoaivin, Paistunturin, Muotkatunturin, Sallivaaran, Muddusjärven, Hammastunturin, Paatsjoen, Näätämön sekä Vätsärin paliskunnat.**

Sosiaalinen kantokyky

Sosiaalista kantokykyä arvioidaan tässä ohjeistuksessa saamelaisyhteisön sekä saamelaiskulttuurin säilymisen ja kehittymisen näkökulmasta. Sosiaalisen kantokyvyn toleranssirajoja arvioitaessa tulee määrittää matkailijoiden ja matkailutoimintojen

⁵¹ Saamelaiskäräjät (2015), Artikla 8(j):n toimeenpano – Määritelmät

paikallisesti hyväksyttävä maksimimäärä, jolloin se alkaa vaikuttamaan heikentävästi saamelaisyhteisön identiteetin tunteeseen, elämäntapaan, sosiaaliseen käyttäytymiseen tai tapoihin. Matkailun ei tule ohittaa saamelaisyhteisön etuja tai oikeuksia eikä vaikuttaa negatiivisesti saamelaisyhteisön palveluiden tasoon. Myös matkailijoiden näkökulmasta matkailijoiden määrä ja matkailuohjelmalveluiden määrän yhteensopivuus tulee pysyä hyväksyttävällä tasolla ilman matkailijoiden asiakastytyväisyyden heikentymistä.⁵² Sosiaalisen kantokyvyn vaihtelu saattaa olla huomattavaa myös saamelaisyhteisön sisällä riippuen muun muassa siitä, onko yhteisön jäsenille matkailusta suoraa tai välillistä hyötyä, kuinka kaukana yhteisö tai sen jäsenet sijaitsevat peruspalveluista sekä siitä, kuinka matkailun lisääntyminen vaikuttaa esimerkiksi yhteisön ja/tai yksilöiden perusturvan tunteeseen. Sosiaalista kantokykyä kartoittaessa tuleekin arvioida myös perusinfrastruktuurin kantokyky matkailijamäärien kasvaessa sekä paikallisesti että ajallisesti sesonkien vaihtelut huomioiden. Jos tiettyyn kohteeseen suuntautuvan matkailun ja/tai matkailijoiden koetaan hankaloittavan paikallisten peruselämää tai perustarpeiden täyttymistä tai matkailun ja/tai matkailijoiden vaikuttavan negatiivisesti paikallisväestön perusturvallisuuden tunteeseen, tulee tilanteeseen puuttua ja pyrkiä korjaamaan se mahdollisimman pian, jotta saamelaisyhteisön, muun paikallisyhteisön tai matkailijoiden hyvinvointi ei huonontuisi.

Sosiaalinen kestävyys

Sosiaalinen kestävyys voidaan määritellä sekä paikallisväestön että matkailijan näkökulmasta. Jotta matkailu olisi sosiaalisesti kestävä paikallisen saamelaisväestön näkökulmasta, tulee matkailuelinkeinon huomioida paikallisväestön tarpeet sekä matkailun ja siitä aiheutuvien muutosten vaikutukset heidän arkeensa ja elämänlaatuunsa. Matkailun tulee olla hallittavissa ja sillä tulee olla selkeät rajat, joita noudatetaan. Sosiaalisesti kestävästä matkailusta tuleva hyöty tulee jakautua mahdollisimman laajalle paikallisväestön keskuudessa esimerkiksi paikallisen infrastruktuurin ja palveluiden parantumisen muodossa. Myös matkailusta aiheutuvien saamelaisyhteisöön kohdistuvien negatiivisten vaikutusten tulee olla mahdollisimman vähäisiä. Tärkeänä sosiaalisen kestävyuden osana onkin saamelaisyhteisön osallistaminen ja omaan elinympäristöönsä kohdentuvaan matkailuun vaikuttamismahdollisuudet. Matkailualan ja/tai matkailijoiden luonnonresurssien hyödyntäminen ei saa heikentää perinteisten elinkeinojen eikä saamelaisväestön mahdollisuuksia käyttää alueen luonnonvaroja.

Stereotypia

Stereotypia on kiinteä, yksipuolinen, yleistetty ja yksinkertaistettu, monesti negatiivinen ja liioiteltu uskomus tietyn toisen ihmisryhmän ja/tai yksilön oletetuista piirteistä kyseisen ryhmän edustajana. Stereotyyppien käyttäminen on tapa, jolla yksinkertaistetaan sosiaalista maailmaa, sillä niiden avulla oiotaan mutkia ja pelkistetään käsitystä muista ihmisistä. Stereotyyppit puoltavat ja kaunistelevat stereotyyppien luovan ryhmän piirteitä ja vähättelevät toisen, stereotyyppisen kuvauksen kohteena olevan ryhmän oletettuja ominaisuuksia. ”Stereotyyppittely johtaa siihen, ettei yksilöitä arvioida yksilöinä vaan ryhmänsä jäseninä. Yksilö mielletään ryhmälleen oletettujen stereotyyppisten ominaisuuksien vangiksi, ja ominaisuuksien ajatellaan olevan luonnollisia ja muuttumattomia”. (Hiltunen 2011:16)

Saamelaisuutta hyväksikäyttävässä matkailussa keskeisiin stereotyyppioihin kuuluvat saamenpukua mukailevat jäljitelmät sekä perinteiset saamelaiset asumukset. Saamenpukujäljitelmän pitkä käyttö saamelaisuutta hyväksikäyttävässä matkailussa on

---

⁵² European Commission (2001:14)

muuttanut saamenpuvun saamelaismatkailun synonyymiksi eli perusoletukselliseksi rekvisiitaksi niin, että ilman saamenpukua käyttävää henkilöä, matkailutuotetta ei välttämättä koeta saamelaiseksi. Lisäksi matkailullisissa keksityissä perinteissä, kuten Lapin kasteessa, ulkopuoliset ovat esittäneet väheksyvän ja ala-arvoisen kuvan saamelaisista nokisina, likaisina ja puukon kanssa heiluvina yksinkertaisina alkuasukkaina. Tällainen kuva saamelaisista on sekä loukkaava että valheellinen tuoden esiin ”saamelaisuutta” saamelaiskulttuurille vieraassa olomuodossa.

- Taloudellinen kantokyky** Taloudellinen kantokyky määrittelee maksimaalisen matkailutoimintojen ja/tai matkailijoiden määrän, ennen kuin paikallisväestön elämästä tulee liian kallista elää ja/tai toimia omalla alueellaan.
- Taloudellinen kestävyys** Taloudellinen kestävyys painottuu paikallistalouksien tukemiseen yhteisö- ja yksilötasolla. Taloudellisen kestävyuden lähtökohtana on matkailutulojen mahdollisimman ison osan jääminen kohdealueelle. Tämä voidaan toteuttaa saamelaisväestöä työllistämällä sekä paikallisella yritystoiminnalla. Taloudelliseen kestävyYTEEN kuuluu esimerkiksi lähiruuan suosiminen sekä saamelaistuotteiden, kuten aitojen käsitöiden ja paikallisten saamelaispalveluiden käyttäminen. Taloudellisen kestävyuden tavoitteena on matkailuelinkeinon integroituminen saamelaisyhteisöön niin, että siitä tuleva taloudellinen hyöty jakautuisi mahdollisimman laajasti alueelle. On erittäin tärkeää, että myös kokonaan matkailun ulkopuolella oleva saamelaisyhteisö kokee matkailun positiivisena ja yhteisöä hyödyttävänä toimintona sekä voimavarana. Matkailun tulee myös tukea saamelaisia perinteisiä elinkeinoja ollakseen taloudellisesti kestävä.
- Tapaoikeus** Saamelainen luonnon monimuotoisuuteen liittyvä tapaoikeus ohjaa perinteistä maankäyttöä, yhteisön sisäisiä suhteita liittyen maankäyttöön, luo periaatteet nautinta-alueille ja ohjaa luonnonresurssien hyödyntämistä kestäväällä tavalla saamelaisen oikeuskäsityksen mukaisesti.⁵³
- Tokkarauha** Tokkarauha on osa laidunrauhaa. Tokkarauhalla tarkoitetaan sitä, että porotokkaa ei saa häiritä tai sinne ei saa mennä ilman kyseisen token omistajan tai tokkakunnan lupaa. Käytännössä tokkaa ei tule luvatta lähestyä esimerkiksi moottorikelkalla, koiravaljakolla eikä myöskään hiihtäen.
- Vastuullisuus matkailussa** ”Vastuullinen matkailu (*responsible tourism*) edellyttää matkailutoimintaan osallistuvien sidosryhmien vastuullisuutta. Matkailun sidosryhmiä (*tourism stakeholder*) ovat kaikki osapuolet, joihin matkailutoiminta vaikuttaa ja jotka vaikuttavat matkailutoimintaan. Jokainen sidosryhmä on vastuussa toiminnoistaan ja niiden seurauksista toisille sidosryhmille. Matkailutoiminnan seurauksia voidaan tarkastella sosiaalisesta, kulttuurisesta, taloudellisesta, ekologisesta ja poliittisesta näkökulmasta. Sosiaalinen vastuullisuus viittaa siihen, että matkailutoiminnan hyödyt jakautuvat mahdollisimman tasaisesti eri sidosryhmien kesken ja sen haitalliset vaikutukset paikallisten yhteisöjen elämään ovat mahdollisimman pienet. Kulttuurinen vastuullisuus tarkoittaa paikallisen kulttuurin ja paikallisten asukkaiden arvojen kunnioittamista sekä kulttuuriperinnön monimuotoisuuden edistämistä. Taloudellinen vastuullisuus tarkoittaa ensinnäkin sitä, että matkailutoiminnan täytyy olla taloudellisesti kannattavaa. Lisäksi taloudellisesti vastuullinen matkailu tuottaa alueelle

---

⁵³ Saamelaiskäräjät (2015), *Artikla 8(j):n toimeenpano – Määritelmät*

työpaikkoja ja tuloja eikä haittaa muita elinkeinoja. Se ei myöskään lisää taloudellista epätasa-arvoa. Ekologisessa vastuullisuudessa keskeistä on, että matkailutoiminnan haitallisia ympäristövaikutuksia vähennetään ja että matkailu tapahtuu luonnon kanto- ja uusiutumiskykyä kunnioittaen. Oikeudenmukaisuutta tukevat – matkailua suoraan tai epäsuorasti koskevat – poliittisten ja taloudellisten vaikuttajien päätökset edistävät poliittista vastuullisuutta. Kun matkailu on poliittisesti vastuullista, myös vähemmän valtaa omaavat sidosryhmät tulevat huomioiduiksi matkailuun liittyvissä asioissa.” (García-Rosell 2017:229-230)

Vastuullisuus saamelaismatkailussa

Vastuulliseen matkailuun liittyvien sosiaalisen, kulttuurisen, taloudellisen, ekologisen ja poliittisen vastuullisen lisäksi saamelaismatkailun vastuullisuuden ensisijaisena lähtökohtana on se, että saamelaiskulttuurin tuotteistaminen ja esittäminen tulisi perustua vahvaan yhteyteen ja vastuuseen sitä asianomaista saamelaisyhteisöä kohtaan, jonka kulttuuria ja/tai perinteisesti asuttamia alueita/nautinta-alueita matkailutuotteessa käytetään ja/tai esitetään. Aitouteen perustuva ja eettisesti vastuullinen, saamelaisten lähtökohdista toteutettu saamelaismatkailun tuotteistaminen ja esittäminen tulee siten olla sosiaalisesti, kulttuurisesti, ekologisesti ja taloudellisesti kestävää sekä paikallisen sosiaalisen, kulttuurisen, ekologisen ja taloudellisen kantokyvyn huomioivaa.

Yhteisö

Paikallinen saamelaisyhteisö ymmärretään tässä yhteydessä hyvin joustavana ja laajana käsitteenä, joka vaihtelee aika-, paikka- ja tapauskohtaisesti. Pääsääntöisesti sillä tarkoitetaan niitä asianomaisia saamelaisyhteisöjä, saamelaiskukuja ja/tai siidoja, johon kyseisellä saamelaiskulttuurin matkailullisella tuotteistamisella ja/tai esittämisellä on tai voi olla vaikutusta. Saamelaisyhteisö voi tapauksesta riippuen tarkoittaa esimerkiksi saamelaisyhdistystä, paliskuntaa, kyläyhdistystä, kalastuskuntaa, jne.

Zooifikaatio

Zooifikaatio tarkoittaa esitystapaa, jossa erityisesti alkuperäiskansayhteisöt ja niiden jäsenet esineellistetään matkailunähtävyydeksi ja heitä kohdellaan kuin he olisivat osa luontoympäristöön kuuluvista vetonauloista⁵⁴ tai näyttelyesineistä ”ihmis-eläintarhoissa”⁵⁵. Suomessa matkailualalla mielikuva saamelaisuudesta keskittyy vahvasti saamenpuvun ympärille. Saamenpukuun pukeutuneisiin henkilöihin suhtaudutaan monesti ”näyttelyesineinä” eli persoonattomina objekteina. Ongelmaksi tämä muodostuu etenkin silloin, kun kyse on matkailun ulkopuolisista yksityisistä henkilöistä. Saamelaisia ja/tai saamelaiskulttuuria käytetään matkailussa toistuvasti myös passiivisena rekvisiittana, paikallisvärinä tai eksoottisena ja primitiivisenä objektina kulttuurisesta kontekstistaan irrotettuna.

---

⁵⁴ Mowforth & Munt (2016:264)

⁵⁵ Esimerkiksi artikkeli *The Human Zoo Dilemma: How to Travel Responsibly Among Indigenous Cultures* osoitteessa <https://outpostmagazine.com/human-zoo-travel/>

Liite 2: Saamelaismatkailuun liittyvä lainsäädäntö, kansainväliset sopimukset ja julistukset

LAINSÄÄDÄNTÖ

Alla luetteloidun lainsäädännön matkailuun liittyvät lakipykälät ja momentit löytyvät asiakirjan lopusta. Linkki lakiin löytyy alla olevasta listasta kunkin lain niemen kohdalta. Finlex -linkit koko lakiin löytyvät tämän liitetiedoston lopusta. Lista ei ole tyhjentävä.

- [Suomen perustuslaki](#) 11.6.1999/731
- [Laki saamelaiskäräjistä](#) 17.7.1995/974
- [Kolttalaki](#) 253/1995
- [Poronhoitolaki](#) 14.9.1990/848
- [Rikoslaki](#) 19.12.1889/39
- [Jätelaki](#) 646/2011
- [Maastoliikennelaki](#) 1710/1995
- [Erämaalaki](#) 17.1.1991/62
- [Luonnonsuojelulaki](#) 20.12.1996/1096
- [Vesilaki](#) 27.5.2011/587
- [Laki Metsähallituksesta](#) 8.4.2016/234
- [Muinaismuistolaki](#) 295/1963
- [Maankäyttö- ja rakennuslaki](#) 5.2.1999/132
- [Metsästyslaki](#) 28.6.1993/615
- [Kalastuslaki](#) 379/2015
- [Laki kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä tehdyn Euroopan neuvoston puiteyleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta](#), 61/2018
- [Eläinsuojelulaki](#) 247/1996
- [Järjestyslaki](#) 27.6.2003/612
- [Kuluttajansuojalaki](#) 20.1.1978/38

SOPIMUKSET⁵⁶

Kansainväliset ihmisoikeussopimukset ovat valtiosopimuksia. Ne ratifioidaan Suomessa säätämällä sopimuksen määräykset sisältävä asetus. Ihmisoikeussopimuksia tulee huomioida Suomessa uudistettaessa lainsäädäntöä, oikeuskäytännössä sekä erityisesti perustuslakivaliokunnan kannanotoissa. Saamelaisten tosiasiallinen suoja muodostuu kansainvälisten sopimusten ja kansallisen lainsäädännön takaamista oikeuksista.

Ihmisoikeussopimusten toimeenpanoa valvovat kansainväliset asiantuntijaelimet. Suomen tulee raportoida elimille säännöllisesti sopimuksen toimeenpanosta Suomessa ja siitä, miten se on ottanut huomioon kansainvälisten sopimusten toimeenpanoa valvovien elimien suositukset. Määräaikaisraportoinnista vastaa Suomessa ulkoasianministeriö, joka kuulee eri ministeriöitä, viranomaisia, saamelaiskäräjiä ja kansalaisjärjestöjä raportin laatimista varten. Sopimusten toimeenpanoa valvovat elimet voivat myös vierailla Suomessa ja kuulla eri sidosryhmiä raporttejaan varten. Valtioiden määräaikaisraporttien lisäksi

---

⁵⁶ Tässä asiakirjassa oleva teksti koskien kansainvälisiä sopimuksia ja julistuksia on otettu suoraan Saamelaiskäräjien nettisivuilta osoitteesta <https://www.samediggi.fi/lautakunnat/elinkeino-ja-oikeus/kansainvaliset-sopimukset/>

elimet vastaanottavat alkuperäiskansoilta ja kansalaisjärjestöjä lausuntoja ja näkemyksiä sopimusten toimeenpanosta.

Saamelaiskäräjät raportoi ministeriöille ja suoraan ihmisoikeuksia valvoville elimille saamelaisten oikeuksista ja kansainvälisten sopimusten toimeenpanosta. Lausunnoissaan Saamelaiskäräjät esittää kansallisen lainsäädännön kehittämistä kansainvälisten velvoitteiden ja ihmisoikeuksia valvovien elinten suositusten mukaisesti. Saamelaiskäräjät myös osallistuu ihmisoikeuksia käsittelevien kansainvälisten sopimusten laadintaan.

- [Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus](#) (SopS 7-8/1976)
- [Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva yleissopimus](#)
- [Rotusyrjäntäsopimus](#)
- [Lasten oikeuksien yleissopimus](#)
- [YK:n Biologista monimuotoisuutta koskeva YLEISSOPIMUS 78/1994 = biodiversiteettisopimus](#)
- [Suomen EU:n liittymissopimuksen pöytäkirja nro 3 saamelaisista](#)
- [Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus](#)
- [Euroopan Neuvoston vähemmistöpuitesopimuksen](#) (SopS 2/1998)
- [Unescon kulttuuri-ilmauksien suojelusopimus](#)
- [Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelusta](#)

KP-sopimus

Suomi on ratifioinut kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen ([KP-sopimus](#)) vuonna 1976. KP-sopimus on osa Suomen oikeusjärjestelmää, ja on voimassa laintasoisena ja siten välittömästi sovellettava ja sitova oikeuslähde. KP-sopimuksen toimeenpanoa valvoo YK:n ihmisoikeuskomitea. Sopimuksen mukaan myös yksityishenkilöt voivat valittaa ihmisoikeuskomitealle KP-sopimuksen rikkomuksista.

Sopimuksen 1 artikla takaa kaikille kansoille itsemääräämisoikeuden, jonka nojalla ne määräävät vapaasti poliittisen asennoitumisensa ja harjoittavat vapaasti taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten olojensa kehittämistä. Ihmisoikeuskomitea on vahvistanut, että sopimuksen 1 artikla koskee myös alkuperäiskansoja.

KP-sopimuksen 27 artiklan mukaan niissä valtioissa, joissa on kansallisia, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöjä, tällaisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään. Artikla turvaa saamelaisten oikeuden nauttia yhdessä ryhmänsä kanssa omasta kulttuuristaan.

Ihmisoikeuskomitea on KP-sopimuksen 27 artiklan tulkinnan osalta katsonut, että säännöksessä tarkoitettua kieltämistä voi olla esimerkiksi sellainen maan tai luonnonvarojen kilpaileva käyttö, joka estää alkuperäiskansojen elinkeinojen menestymisen alueella. YK:n ihmisoikeuskomitean vuonna 1994 antaman yleiskommentin nro 23 (50) mukaan sopimuksen artikla 27 edellyttää sanamuodostaan huolimatta myös positiivisia erityistoimia vähemmistöön kuuluvien kulttuurioikeuksien suojelemiseksi. Yleiskommentin mukaan alkuperäiskansojen kulttuurimuodon katsotaan kattavan myös niiden maan käyttöön perustuvan elämäntavan ja perinteiset elinkeinot kuten metsästyksen, kalastuksen ja poronhoidon. Kulttuurin suojeleminen edellyttää myös, että vähemmistöyhteisöjen edustajat saavat tehokkaasti osallistua heihin vaikuttavaan päätöksentekoon.

TSS-sopimus

Suomi on ratifioinut taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan yleissopimuksen ([TSS-sopimus](#)) vuonna 1976. Sopimuksen toimeenpanoa valvoo taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitea ([TSS-komitea](#)). Suomi on ratifioinut sopimuksen valinnaisen pöytäkirjan yksilövalituksista ja se [astuu voimaan 30.4.2014](#). Valituksia voivat tehdä yksityishenkilöt tai yksityishenkilöiden ryhmät, jotka väittävät kyseisen sopimusvaltion loukkanneen heidän yleissopimuksessa tunnustettuja taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksiaan, (2 artikla). Valitukset tehdään TSS-komitealle (1 artikla).

Sopimuksen artikla 1 on samanlainen KP-sopimuksen 1 artiklan kanssa taaten kansoille itsemääräämisoikeuden.

Sopimuksen artikla 15 takaa jokaiselle oikeuden osallistua kulttuurielämään, nauttia sen eduista sekä nauttia tieteellisten, kirjallisten tai taiteellisten tuotteidensa henkisille ja aineellisille eduille suodusta suojasta.

Rotusyrjintäsopimus

Vuonna 1970 [ratifioitu](#) kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus suojelee yksilöitä etniseen alkuperään perustuvalta syrjinnältä. Sopimuksen toimeenpanoa valvoo rotusyrjintäkomitea.

Sopimuksen 1 artikla kieltää rotuun, ihonväriin, syntyperään tai etnisyyteen perustuvan syrjinnän. Artiklan mukaan rotusyrjinnäksi ei ole katsottava sellaisia erityisiä toimenpiteitä, joiden tarkoituksen on turvata näiden ryhmien ja yksilöiden yhtäläiset oikeudet ja mahdollisuudet nauttia ja käyttää ihmisoikeuksia ja perusvapauksia. Sopimuksen 2 artiklan mukaan valtioiden on ryhdyttävä toimenpiteisiin rotusyrjinnän poistamiseksi ja kieltämään rotuvihaan yllyttämisen (artikla 4).

Lasten oikeuksien yleissopimus

Suomi liittyi lasten oikeuksien [yleissopimukseen](#) vuonna 1991. Sopimuksen noudattamista ja lapsen oikeuksien toteutumista seuraa YK:n lapsen oikeuksien komitea. Sopimus koskee alle 18-vuotiata. Suomessa lasten oikeuksien toteutumista seuraa ja edistää lapsiasiavaltuutettu.

Sopimuksen 30 artikla on samansisältöinen kuin KP-sopimuksen 27 artikla. Artiklan mukaan alkuperäiskansaan kuuluvalta lapselta ei saa kieltää oikeutta nauttia yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään. Sopimuksen 2 artikla kieltää lasten syrjinnän heidän mm. kielen ja syntyperän perusteella.

Sopimuksen 17 artiklan mukaan valtioiden on taattava että lapset saavat tietoa monista eri lähteistä. Valtioiden tulee rohkaista tiedotusvälineitä kiinnittämään erityistä huomiota tai alkuperäiskansalasten kielellisiin tarpeisiin.

Sopimuksen 29 artiklan mukaan lasten opetuksen tulee perustua mm. ihmisoikeuksien ja perusvapauksien sekä Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan periaatteiden kunnioittamisen kehittämiseen ja kunnioituksen edistämiseen lapsen vanhempia, omaa sivistyksellistä identiteettiä, kieltä ja arvoja kohtaan.

Biodiversiteettisopimus

Biologista monimuotoisuutta koskeva [yleissopimus](#) astui Suomessa voimaan vuonna 1994. Sopimuksen toimeenpanoa ei valvo ihmisoikeussopimuksista poiketen erityinen komitea. Sopimuksen toimeenpanon seuraamiseksi ja sopimuksen kehittämiseksi sopimuksen ratifioineet valtiot (osapuolet) pitävät kahden

vuoden välein osapuolikokouksia. Sopimuksen toimeenpanoa seurataan maaraportein. Suomessa sopimusta toimeenpannaan luonnonsuojelulainsäädännössä sekä valtioneuvoston hyväksymän [biodiversiteettistrategian ja sitä tukevan toimintaohjelman avulla](#). Sopimuksen toimeenpanoa edistää eri sidosryhmien edustajista koostuva nk. biodiversiteettityöryhmä sekä sen alainen artikla 8(j)-asiantuntijatyöryhmä.

Suomessa sopimuksen alkuperäiskansa- ja paikallisyhteisöjä käsittelevät artikkelit koskevat saamelaisia.

Sopimuksen artikla 8(j) velvoittaa Suomea kunnioittamaan, suojelemaan ja ylläpitämään saamelaisten biologisen monimuotoisuuden suojelun ja kestäväen käytön kannalta merkittävää tietämystä sekä rohkaista tämän tietämyksen, innovaatioiden ja käytäntöjen käytöstä saatujen hyötyjen tasapuolista jakamista. Artikla 10(c) edellyttää, että Suomi suojelee ja kannustaa biologisten resurssien perinteistä käyttöä perinteisten kulttuuristen tapojen mukaisesti, jotka soveltuvat suojelun ja kestäväen käytön vaatimuksiin.

Suomen EU:n liittymissopimuksen pöytäkirja nro 3 saamelaisista

Suomen [EU:n liittymissopimuksen](#) lisäpöytäkirja nro 3 käsittelee saamelaisten oikeuksia. Pöytäkirja on osa EU:n perussopimusta eli nk. Lissabonin sopimusta. Pöytäkirja tunnustaa, että Suomella, Norjalla ja Ruotsilla on kansallisen ja kansainvälisen oikeuden nojalla olevat velvoitteet ja sitoumukset saamelaisiin nähden. Sopimusosapuolet myös ottavat huomioon, että Suomi, Norja ja Ruotsi ovat sitoutuneet saamelaisten elinkeinojen, kielen, kulttuurin ja elämäntavan säilyttämiseen ja kehittämiseen ja katsovat, että perinteinen saamelaiskulttuuri ja saamelaislinkeinot ovat riippuvaisia luontaislinkeinoista, kuten poronhoidosta, saamelaisten perinteisillä asuinalueilla. Lisäpöytäkirjan 1 mukaan sen estämättä, mitä EY:n perustamissopimuksessa määrätään, saamelaisille saadaan myöntää yksinoikeuksia poronhoidon harjoittamiseen perinteisillä saamelaisalueilla. Sopimuksen artiklan 2 mukaan pöytäkirjaa voidaan laajentaa koskemaan muitakin perinteisiin saamelaislinkeinoihin liittyviä saamelaisten yksinoikeuksia niiden vastaisen kehityksen huomioon ottamiseksi

Euroopan ihmisoikeussopimus

[Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus](#) hyväksyttiin vuonna 1950 ja astui voimaan vuonna 1953. Sopimusta on täydennetty ja muutettu lisäpöytäkirjoilla. Sopimus koskee Euroopan Neuvoston jäsenmaita. Euroopan neuvostoon kuuluu 47 valtiota, joista 28 Euroopan unionin jäsenmaata. Euroopan neuvosto on poliittinen ja ihmisoikeusjärjestö.

Sopimukseen liittyneet valtiot sitoutuvat takaamaan jokaiselle lainkäyttövaltaansa kuuluvalla ihmiselle sopimuksessa turvatut oikeudet ja vapaudet. Ihmisoikeussopimuksessa turvatut oikeudet kuuluvat siis kaikille, myös ulkomaalaisille riippumatta esimerkiksi siitä, ovatko he jonkin muun Euroopan neuvoston jäsenvaltion kansalaisia. Sopimuksen toteutumista valvoo Euroopan neuvoston ihmisoikeustuomioistuin, joka ratkaisee yksilövalituksia.

Sopimuksen 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus yksityis- ja perhe-elämän suojaan. Sopimuksen 14 §:n mukaan kielletään syrjintä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tulkinnut sopimuksen 14 artiklaa. Thlimmenos-tapauksessa vuonna 2000 tuomioistuin on ratkaissut että 14 artiklan mukaista oikeutta olla tulematta syrjityksi ihmisoikeussopimuksessa turvattujen oikeuksien nauttimisessa loukataan, kun valtiot kohtelevat eri tavalla samankaltaisessa tilanteessa olevia ihmisiä ilman objektiivista ja kohtuullista perustetta. Oikeutta olla tulematta syrjityksi ihmisoikeussopimuksessa turvattujen oikeuksien nauttimisessa loukataan myös, kun valtiot ilman objektiivista ja kohtuullista perustetta kieltäytyvät kohtelemasta eri tavoin ihmisiä, jotka ovat merkityksellisellä tavalla erilaisessa tilanteessa.

Vähemmistöpuitesopimus

Kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva [yleissopimus](#) ratifioitiin Suomessa vuonna 1998. Sopimuksen toimeenpanoa seuraa asiantuntijoista koostuva neuvoa-antavakomitea. Komitea antaa suosituksensa sopimuksen toimeenpanemiseksi ministerineuvostolle. Ministerineuvosto antaa komitean suositusten pohjalta suositukset jäsenvaltioille sopimuksen toimeenpanemiseksi. Sopimus käsittelee kansallisten vähemmistöjen kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia. Saamelaiset luetaan kansalliseksi vähemmistöksi sopimuksen piirissä kuten esimerkiksi romanit ja suomenruotsalaisetkin.

Sopimuksen viidennessä artiklassa sopimuspuolet sitoutuvat edistämään olosuhteita, jotka ovat tarpeellisia, jotta kansallisiin vähemmistöihin kuuluvat henkilöt voivat ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan sekä säilyttää identiteettinsä oleelliset perustekijät: heidän uskontonsa, kielensä, perinnäistapansa ja kulttuuriperintönsä. Artikla myös edellyttää valtioiden suojelevan kansallisia vähemmistöjä vastentahtoiselta sulauttamiselta. Artikla 6 edellyttää valtion ryhtyvän toimenpiteisiin sellaisten henkilöiden suojelemiseksi, jotka voivat joutua syrjinnän tai vihamielisyyden kohteeksi mm. etnisen alkuperän ja kielen perusteella. Sopimuksen artikla 10 takaa saamelaisille oikeuden käyttää saamen kieltä yksityisesti ja julkisesti, suullisesti ja kirjallisesti sekä oppia omaa kieltään (artikla 14). Kansallisella vähemmistöön kuuluvalla henkilöllä on myös oikeus käyttää omakielisiä nimiään (11 artikla). Valtioiden on myös ryhdyttävä toimiin opetuksen ja tutkimuksen alalla kansallisten vähemmistöjensä kulttuuria, historiaa, kieltä ja uskontoa koskevan tiedon vaalimiseksi.

Neuvoa-antava komitea on julkaissut kolme temaattista yleiskomenttia sopimusvaltioiden määräaikaissäraportteihin ja komitean havaintoihin pohjautuen. Yleiskommentit on tarkoitettu ohjeeksi puiteyleissopimuksen toimeenpanemiseksi.

Yleiskommentti 1: koulutus

Yleiskommentti 2: osallistuminen

Yleiskommentti 3: Kielelliset oikeudet

Alueellisia ja vähemmistökieliä koskeva peruskirja

Alueellisia ja vähemmistökieliä koskeva [Eurooppalainen peruskirja](#) astui voimaan Suomessa vuonna 1998. Sopimuksen tavoitteena on suojella pieniä katoamassa olevia kieliä, joita sopimusvaltioiden kansalaiset perinteisesti käyttävät valtioissaan. Peruskirja ei siten koske esimerkiksi maahanmuuttajien kieliä. Sopimuksen toimeenpanoa seuraa asiantuntijakomitea, joka antaa suosituksensa Euroopan Neuvoston ministerikomitealle. Komitea antaa suositukset jäsenvaltioille sopimuksen toimeenpanemiseksi.

Sopimuksen artiklassa 7 valtiot sitoutuvat luomaan olosuhteet, jotka mahdollistavat vähemmistökielen säilymisen ja sitoutuvat poistamaan rajoitukset, jotka estävät vähemmistökieliä menestymästä. Alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevia erityistoimia ei katsota laajemmin käytettyjä kieliä puhuvan väestön syrjinnäksi, jos näiden toimien tavoitteena on edistää tasa-arvoa kyseistä kieltä käyttävien ja muun väestön välillä tai asianmukaisesti huomioida näiden kielten erityisasema. Artikla edellyttää valtioiden huolehtivan siitä, ettei olemassa olevat tai uudet hallinnolliset rajat muodosta estettä vähemmistökielen edistämiseksi.

Artikla 8 edellyttää että vähemmistökielille on saatavissa omakielistä koulutusta esi-, perus-, toisen asteen ja korkeakouluopetuksessa sekä varmistamaan alueellisten kielten tai vähemmistökielten taustalla olevan historian ja kulttuurin opetuksen.

Artiklojen 9 ja 10 mukaan vähemmistökieltä tulee voida käyttää oikeus-, hallinto- ja viranomaisasioiden alalla. Valtioiden tulee myös varmistaa, että valtioissa on vähemmistökielisiä joukkoviestimiä (artikla 11).

Maisemayleissopimus

[Eurooppalainen maisemayleissopimus](#) astui Suomessa voimaan vuonna 2006. Sopimuksen näkyvin vaikutus on ollut Eurooppalaisen maisemapalkinnon myöntäminen. Sopimuksen toimeenpanoa valvoo asiantuntijakomitea ja ministerikomitea. Suomessa sopimusta on toimeenpantu mm. luonnonsuojelulaissa. Maisemayleissopimuksen 5 artiklassa kukin sopimuspuoli sitoutuu mm. tunnustamaan lainsäädännössään maisemat olennaiseksi osaksi ihmisten ympäristöä, yhteisen kulttuuri- ja luonnonperinnön monimuotoisuuden ilmentymäksi ja identiteettinsä perustaksi, laatimaan ja toteuttamaan erityistoimenpiteiden avulla maisemansuojeluun, -hoitoon ja -suunnitteluun tähtäävää maisemapolitiikkaa sekä sisällyttämään maisemanäkökohdat alue- ja kaupunkisuunnittelupolitiikkaansa sekä kulttuuri-, ympäristö-, maatalous-, sosiaali- ja talouspolitiikkaansa ja muihin toimintaohjelmiin. Sopimusosapuolet voivat ottaa käyttöön menettelytapoja, joiden mukaisesti yleisö, paikallis- ja alueviranomaiset ja muut asianosaiset voivat osallistua tämän maisemapolitiikan määrittämiseen ja toteuttamiseen. Artiklassa 9 sopimusosapuolet kannustavat valtioiden rajat ylittävää paikallis- ja alueyhteistyötä ja tarvittaessa valmistelevat ja toteuttavat yhteisiä maisemaohjelmia.

Kulttuuri-ilmauksien suojelusopimus

Kulttuuri-ilmauksien [suojelusopimus](#) on astunut Suomessa voimaan vuonna 2007. Kulttuuri-ilmauksien suojelusopimuksen tavoitteena on suojella ja edistää kulttuurien moninaisuutta (1 artikla). Sopimuksen mukaan kulttuuri-ilmauksien moninaisuuden suojeleminen ja edistäminen edellyttää kaikkien kulttuurien, myös vähemmistöön kuuluvien henkilöiden ja alkuperäiskansojen kulttuurien yhdenvertaisuuden ja kunnioittamisen tunnustamista (2 artikla). Sopimusosapuolten tulee ryhtyä toimiin kulttuuri-ilmauksien suojelemiseksi ja turvaamiseksi (6 artikla). Suojelusopimus määrittää kulttuuri-ilmaukset yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen luovuuden tuloksena syntyneiksi ilmaisuiksi, joilla on kulttuurinen sisältö (4 artikla).

Saamelaiskulttuurissa perinteinen kulttuuri-ilmaus tarkoittaa joikumusiikkia, saamen käsityötä, saamelaistaidetta, kertomaperinnettä ja myyttejä, kirjallisuutta, saamenkielisiä paikannimiä sekä saamelaista rakennusperinnettä (mm. kodat, kammit, erityyppiset aitat). Lisäksi saamelaiseen muinaisuskoon kuuluva uhraaminen seidoille on kulttuuri-ilmaus. Uudemmat kulttuuri-ilmaukset tarkoittavat modernia saamelaismusiikkia, teatteria ja elokuvataidetta.

Aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimus

Aineettoman kulttuuriperinnön [suojelusopimus](#) astui Suomessa voimaan vuonna 2013. Sopimuksen toimeenpanosta vastaa opetus- ja kulttuuriministeriö. Sopimuksen toimeenpanoa valvoo hallitusten välinen aineettoman kulttuuriperinnön suojelukomitea. Sopimus tunnustaa että alkuperäiskansoilla on tärkeä rooli aineettoman kulttuuriperinnön tuottamisessa, suojelemisessa, ylläpitämisessä ja uudelleenluomisessa ja siten myös kulttuurisen moninaisuuden ja inhimillisen luovuuden edistämisessä. Sopimuksen tavoitteena on suojella aineetonta kulttuuriperintöä ja varmistaa asianomaisten yhteisöjen, ryhmien ja yksilöiden kulttuuriperinnön kunnioittaminen (artikla 1). Aineeton kulttuuriperintö tarkoittaa sopimuksen 2 artiklan mukaan mm. käytäntöjä, kuvauksia, ilmauksia, tietoa, taitoja – sekä niihin liittyviä välineitä, esineitä, artefakteja ja kulttuurisia tiloja – jotka yhteisöt, ryhmät ja joissain tapauksissa yksityishenkilöt tunnustavat osaksi kulttuuriperintöään. Tätä aineetonta kulttuuriperintöä, joka siirtyy sukupolvelta toiselle, yhteisöt ja ryhmät luovat jatkuvasti uudelleen suhteessa ympäristöönsä, vuorovaikutuksessa luonnon ja oman historiansa kanssa, ja se tuo heille tunteen identiteetistä ja jatkuvuudesta, edistäen siten kulttuurisen moninaisuuden ja inhimillisen luovuuden kunnioitusta. Aineettoman kulttuuriperinnön piiriin kuuluvat mm:

(a) suullinen perinne ja ilmaisu, mukaan lukien kieli aineettoman kulttuuriperinnön välineenä;

- (b) esittävät taiteet;
- (c) sosiaaliset käytännöt, rituaalit ja juhlatilaisuudet;
- (d) luontoon ja maailmankaikkeuteen liittyvä tieto ja käytännöt;
- (e) perinteiset käsityöläistaidot.

Sopimuksen osapuolten tulee ryhtyä tarvittaviin toimiin aineettoman kulttuuriperinnön suojelemiseksi omalla alueellaan ja tunnistaa ja määrittää alueellaan esiintyvän aineettoman kulttuuriperinnön eri elementit yhteistyössä sidosryhmien kanssa (11 artikla). Osapuolten tulee myös luetteloida valtiossa esiintyvää aineetonta kulttuuriperintöä (12 artikla).

JULISTUKSET

- [Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus](#)
- [YK:n alkuperäiskansajulistus](#)
- [RIO +20-julistus](#)
- [Unescon kulttuurista moninaisuutta koskeva yleismaailmallinen julistus](#)

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus

Vuonna 1948 hyväksytty YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen [julistus](#) on kansainvälisten ihmisoikeuksien perusta. Kaikki maailman valtiot ovat käytännössä hyväksyneet sen. Vaikka julistus ei olekaan valtiosopimus, sillä on juridista velvoittavuutta koska sen pohjalta on kehitetty kansainvälisiä sopimuksia ihmisoikeuksien parantamiseksi. Julistus ei käsittele erikseen alkuperäiskansojen ja vähemmistöjen oikeuksia, mutta takaa kaikille kansaryhmille samat oikeudet ja velvollisuudet sekä ja tasa-arvoiset mahdollisuudet elää oman kulttuurinsa mukaisesti ilman syrjintää ja mielivaltaa.

Alkuperäiskansajulistus

YK:n yleiskokous hyväksyi vuonna 2007 pitkään valmistellun [julistuksen alkuperäiskansojen oikeuksista](#). Suomi hyväksyi julistuksen ilman varauksia. Julistus kokoaa elementtejä olemassa olevista kansainvälisistä sopimuksista. Raportoiija antaa yleisiä suosituksia alkuperäiskansojen oikeuksien kehittämiseksi sekä selvittää alkuperäiskansojen oikeuksien toteutumista kunkin valtion alueella. Julistuksen toimeenpanoa seurataan myös alkuperäiskansojen pysyvän foorumin vuosittaisissa kokouksissa.

Julistuksen keskeiset artiklat koskevat alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeutta, oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin, valtioiden vastuuta alkuperäiskansakulttuurien turvaamisessa, alkuperäiskansojen oikeutta luonnonvaroihin sekä julistus kieltää kaikenlaisen alkuperäiskansojen sulauttamispyrkimykset.

Alkuperäiskansajulistus on otettu muutaman maan lainsäädäntöön, mutta suureksi osaksi valtiot ovat pitäneet julistusta vain moraalisesti velvoittavana. YK:n alkuperäiskansaraportoiija professori James Anaya on arvioinut [raportissaan](#) YK:n yleiskokoukselle alkuperäiskansajulistuksen toimeenpanoa ja merkitystä. YK:n yleiskokouksen päätöksillä on laillisia velvoitteita. Anayan mukaan julistus ilmentää globaalia konsensusta alkuperäiskansaoikeuksien sisällöstä ja velvoitetta edistää ihmisoikeuksia YK:n sopimusten mukaisesti. Joistakin julistuksen osa-alueista kuten syrjimättömyys, kulttuurin koskemattomuus, omaisuus ja itsemääräämisoikeus on tulossa osa kansainvälisen tavanomaisen oikeuden normia. Julistus myös pohjautuu useisiin valtioiden ratifioimiin ihmisoikeussopimuksiin, jotka ovat valtioita laillisesti velvoittavia.

Julistuksen johdanto-osassa nimenomaan todetaan, että alkuperäiskansat ovat kohdanneet historian aikana epäoikeudenmukaisuutta, mikä on estänyt heitä turvaamasta ja kehittämästä omaa kulttuuriaan ja

heikentänyt heidän oikeuksiaan. Anaya myös korostaa, että alkuperäiskansajulistus kokoaa ne ihmisoikeudet, joita alkuperäiskansoilla olisi tullut olla osana ihmiskuntaa. Alkuperäiskansajulistuksen tarkoituksena on korjata näitä historiallisia epäkohtia.

Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten tulkinnasta ja soveltamisesta vastaavat ihmisoikeuselimet ovat usein kiinnittäneet ratkaisuisiansa huomiota julistuksen velvoitteisiin. Alkuperäiskansajulistuksen velvoitteisiin viitataan erityisesti asioissa, jotka koskevat syrjimättömyyttä, kulttuurista koskemattomuutta ja itsemääräämisoikeutta. Alkuperäiskansajulistuksella on merkittävää normatiivista arvoa sen korkean legitimitettiin vuoksi, koska merkittävä enemmistö YK:n yleiskokouksesta hyväksyi julistuksen ja alkuperäiskansayhteisö tukee julistusta.

RIO +20-julistus

Rio de Janeirossa vuonna 2012 pidetty kestävän kehityksen konferenssi hyväksyi loppujulistuksen ”[The Future We Want](#)”. Kokous on vuonna 1992 pidetyn kestävän kehityksen konferenssin seurantakokous. Vuoden 1992 kokous oli hyvin merkittävä, koska silloin hyväksyttiin mm. biodiversiteettisopimus, ilmastonsuojelusopimus sekä kestävän kehityksen tavoitteet (Agenda 21). Suomessa kestävää kehitystä on edistetty mm. [kansallisella kestävän kehityksen strategialla ja yhteiskuntasitoumuksella](#).

Rio +20 kokouksen loppuasiakirja käsittelee erityisesti vihreää taloutta, köyhyyden vähentämistä ja kestävän kehityksen periaatteita. Myös alkuperäiskansojen oikeudet on tuotu esille julistuksessa. Rion julistus painottaa, että kestävän kehityksen toteuttaminen edellyttää alkuperäiskansojen aktiivista ja vaikuttavaa osallistumista kestävän kehityksen edistämiseksi kaikilla tasoilla. Rion julistus myös tunnustaa YK:n alkuperäiskansajulistuksen merkityksen ja sen, että julistus tulee huomioida kestävän kehityksen strategioiden toimeenpanossa. Rion julistus edellyttää valtioiden tukevan alkuperäiskansojen identiteettiä, kulttuuria, kulttuuriperintöä, perinteistä tietoa ja tapoja. Julistus korostaa tarvetta tukea alkuperäiskansojen kestävän kehityksen mukaisia elinkeinomuotoja.

Unescon kulttuurista moninaisuutta koskeva yleismaailmallinen julistus

Unescon yleiskokouksen hyväksymä [julistus](#) on luonut perustan aineettoman kulttuuriperinnön ja kulttuuri-ilmauksien suojelusopimuksille. Julistuksen artiklassa 4 todetaan, että kulttuurisen moninaisuuden puolustaminen on eettisesti välttämätöntä ja erottamaton osa ihmisarvon kunnioittamista. Siihen sisältyy sitoutuminen ihmisoikeuksiin ja perusvapauksiin, erityisesti vähemmistöihin ja alkuperäiskansoihin kuuluvien ihmisten oikeuksiin. Julistuksen toteuttamissuunnitelman kohdassa 14 Unescon jäsenvaltiot sitoutuvat ryhtymään toimiin erityisesti alkuperäiskansojen perinteisen tietämyksen kunnioittamiseksi ja säilyttämiseksi, sen arvon tunnustamiseksi varsinkin ympäristönsuojelussa ja luonnonvarojen hallinnoinnissa, sekä nykyaikaisen tieteen ja paikallisen tietämyksen hyödyntämisessä toisiaan täydentävästi.

MUUT

- Lappi-sopimus 2018-2021, Lapin maakuntaohjelma 2018 -2021, hyväksytty Lapin liiton valtuustossa 27.11.2017⁵⁷
- Lappi-sopimus 2018 – 2021, Saamelaiskulttuuriosio⁵⁸
- Alkuperäiskansojen maailmankonferenssin loppuasiakirja 2014⁵⁹

⁵⁷ http://www.lappi.fi/c/document_library/get_file?folderId=3589265&name=DLFE-32814.pdf

⁵⁸ Saamelaiskäräjät (2017), *Lappi-sopimus 2018 – 2021, Saamelaiskulttuuriosio*, http://www.lappi.fi/c/document_library/get_file?folderId=3589265&name=DLFE-32815.pdf

⁵⁹ http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/69/L.1

- Jokamiehen oikeudet⁶⁰
- Kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030⁶¹
  - YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma, [Agenda2030](#), hyväksyttiin valtioiden päämiestasolla YK:n kestävän kehityksen huippukokouksessa New Yorkissa 25.9.2015. Toimintaohjelman aikajänne on 2016–2030. Se on valtioita poliittisesti sitova asiakirja. Agenda2030 rakentuu vuoteen 2015 päättyneille vuosituhatvuotille sekä ns. Rio-prosessista kumpuavalle kestävän kehityksen politiikalle. Agenda2030:n pääsisällön 17 tavoitetta ovat laajoja ja kunnianhimoisia. Toimeenpano vaatii kaikilta mailta ponnisteluja. Agenda2030 muodostaa kokonaisuuden yhdessä heinäkuussa 2015 hyväksytyyn kehitysrahoitukseen ja toimeenpanon tukeen keskittyvän Addis Abeba Action Agendan kanssa. Molemmat asiakirjat heijastavat ajattelutavan muutosta kehitysyhteistyöpolitiikasta ja pohjoinen-etelä-vastakkainasettelusta laaja-alaisempaan kestävän kehityksen politiikkaan, jossa haetaan uusia yhteistyön muotoja ja kumppanuuksia. Suomi on yksi ensimmäisiä maita, jotka raportoivat heinäkuussa 2016 YK:n korkean tason kestävän kehityksen poliittisella foorumilla suunnitelmistaan Agenda2030 toimeenpanon suhteen.
  - Agenda 2030:n tavoite 8.9 koskee matkailua. Tavoitteessa 8.9 todetaan seuraavaa: ”Laatia ja toimeenpanna vuoteen 2030 mennessä käytäntöjä työpaikkoja luovan ja paikallista kulttuuria sekä tuotteita edistävän kestävän matkailun edistämiseksi.” [Agenda2030, epävirallinen suomennos](#) (s.21)
- **Matkailun tiekartta 2015-2025 (Suomen matkailustrategia)**, Yhdessä enemmän - kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun (TEM raportteja 2/2015)⁶²
- **Larrakia Declaration**⁶³ - The Larrakia Declaration on the Development of Indigenous Tourism, 2012
- hallituksen **Matkailu 4.0 -toimenpideohjelma**
  - hallituksen keväällä 2017 päivittämään toimenpidesuunnitelmaan 2017-2019 sisällytettiin matkailukokonaisuus, johon kuuluvat muun muassa kulttuurimatkailun ja kestävän matkailun teemat. Matkailu 4.0. -toimenpideohjelma edistää Suomen matkailun kasvun ja uudistumisen tiekartan toteuttamista, jossa yksi tavoite on "kannustaa matkailuyrityksiä huomioimaan oman liiketoimintansa kehittämisessä ympäristöllinen ja kulttuurinen vastuullisuus". Esille on tuotu, että kulttuurisessa kestävyudessa matkailua kehitetään paikallisia kuunnellen ja ottaen huomioon paikallinen muu elinkeinotoiminta, ja että kulttuurisesti kestävä matkailu pyrkii säilyttämään paikallisia arvoja. Työ- ja elinkeinoministeriö koordinoi Matkailu 4.0 -toimenpideohjelmaa ja tiekartan toimeenpanoa yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa. Business Finland/Visit Finland luo työkaluja kestäväan matkailun liiketoimintaan sekä vastaa osaltaan Matkailu 4.0 toimien käytännön toteuttamisesta ja on käynnistänyt muun muassa Arktisen kestävän matkailun destinaatio-ohjelman valmistelun. (OKM lausunto 20180706155442978_Viite_lausuntopyyntö dnro 277_D.a.2_201813.6.2018)

⁶⁰ [http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Jokamiehenoikeudet\(16989\)](http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Jokamiehenoikeudet(16989))

⁶¹ <https://kestavakehitys.fi/agenda-2030>

⁶² <https://tem.fi/documents/1410877/2735818/Matkailun+tiekartta+2015-2025.pdf/95521a94-5230-47c2-8dd7-bc7ff5bede04/Matkailun+tiekartta+2015-2025.pdf.pdf>

⁶³ <http://www.winta.org/wp-content/uploads/2012/08/The-Larrakia-Declaration.pdf>

Suomen perustuslaki, 11.6.1999/731

17 § Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin

Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi.

Jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiassaan omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä turvataan lailla. Julkisen vallan on huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan.

Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla. Viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla.

22 § Perusoikeuksien turvaaminen

Julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

121 § Kunnallinen ja muu alueellinen itsehallinto

Suomi jakaantuu kuntiin, joiden hallinnon tulee perustua kunnan asukkaiden itsehallintoon.

Kuntien hallinnon yleisistä perusteista ja kunnille annettavista tehtävistä säädetään lailla.

Kunnilla on verotusoikeus. Lailla säädetään verovelvollisuuden ja veron määräytymisen perusteista sekä verovelvollisen oikeusturvasta.

Itsehallinnosta kuntia suuremmilla hallintoalueilla säädetään lailla. Saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään.

Laki saamelaiskäräjistä 17.7.1995/974

1 § (30.12.2002/1279) Lain tarkoitus

Saamelaisilla alkuperäiskansana on saamelaisten kotiseutualueella omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin tässä laissa ja muualla laissa säädetään. Tähän itsehallintoon kuuluvia tehtäviä varten saamelaiset valitsevat vaaleilla keskuudestaan saamelaiskäräjät.

Saamelaiskäräjät toimii oikeusministeriön hallinnonalalla.

4 § Saamelaisten kotiseutualue

Saamelaisten kotiseutualueella tarkoitetaan Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kuntien alueita sekä Sodankylän kunnassa sijaitsevaa Lapin paliskunnan aluetta. Asetuksessa tai sen liitteessä julkaistaan kartta kotiseutualueen rajoista.

5 § Yleinen toimivalta

Saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat.

Tehtäviinsä kuuluvissa asioissa saamelaiskäräjät voi tehdä viranomaisille aloitteita ja esityksiä sekä antaa lausuntoja. Näissä asioissa saamelaiskäräjät käyttää lisäksi päätösvaltaa siten kuin tässä laissa tai muualla laissa säädetään.

Saamelaiskäräjät vahvistaa toimintaansa varten työjärjestyksen. [\(30.12.2002/1279\)](#)

6 § Saamelaisten edustaminen

Saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia tehtäviinsä kuuluvissa asioissa kansallisissa ja kansainvälisissä yhteyksissä.

9 § Neuvotteluelvoite

Viranomaiset neuvottelevat saamelaiskäräjien kanssa kaikista laajakantoisista ja merkittävistä toimenpiteistä, jotka voivat välittömästi ja erityisellä tavalla vaikuttaa saamelaisten asemaan alkuperäiskansana ja jotka koskevat saamelaisten kotiseutualueella:

- 1) yhdyskuntasuunnittelua;
- 2) valtionmaan, suojelualueiden ja erämaa-alueiden hoitoa, käyttöä, vuokrausta ja luovutusta;
- 3) kaivosmineraaleja sisältävän esiintymän etsintää ja hyödyntämistä sekä valtion maa- ja vesialueilla tapahtuvaa kullanhuuhdontaa; [\(10.6.2011/626\)](#)
- 4) saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvan elinkeinon lainsäädännöllistä tai hallinnollista muutosta;
- 5) saamenkielisen ja saamen kielen kouluopetuksen sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistä; taikka
- 6) muuta vastaavaa saamelaisten kieleen, kulttuuriin tai heidän asemaansa alkuperäiskansana vaikuttavaa asiaa.

Neuvotteluelvoitteen täyttämiseksi asianomaisen viranomaisen on varattava saamelaiskäräjille tilaisuus tulla kuulluksi ja neuvotella asiasta. Tilaisuuden käyttämättä jättäminen ei estä viranomaista jatkamasta asian käsittelyä.

Kolttalaki 24.2.1995/253

1 § Lain tarkoitus

Tämän lain tavoitteena on edistää kolttaväestön ja -alueen elinolosuhteita ja toimeentulomahdollisuuksia sekä ylläpitää ja edistää kolttakulttuuria.

Tämän lain mukaisissa toimenpiteissä on kiinnitettävä erityistä huomiota:

- 1) kolttien luontais- ja muiden elinkeinojen sekä kulttuurin edistämiseen ja elinkeinojen monipuolistamiseen;
- 2) asunto-olojen sekä asuin- ja työympäristön parantamiseen;
- 3) tilojen kehittämiseen sekä niiden säilymiseen kolttien omistuksessa ja hallinnassa;
- 4) luonnonvarojen kestävään käyttöön, perinneympäristön säilyttämiseen sekä muihinkin ympäristönäkökohtiin; sekä
- 5) muutoinkin kolttialueen kehittämiseen.

2 § Kolttialue

Tämän lain mukaisia toimenpiteitä suoritetaan kolttialueen kehittämiseksi.

Kolttialueella tarkoitetaan tässä laissa aluetta, joka rajoittuu:

- 1) idässä valtakunnan rajaan;
- 2) etelässä Luttojokeen Kattajärvelle saakka sekä linjaan, joka kulkee Kattajärven länsipuolitse Ruohojärville ja niiden lounaispuolitse Kurupäähän sekä siitä edelleen Mattojärven länsipuolitse Nanguvuonon länsipäähän Keväjärven alue kokonaan mukaan lukien;
- 3) lännessä linjaan, joka kulkee Nanguvuonoa pitkin Tsharminiemen pohjoiskärkeen ja siitä Palkissaareen sekä edelleen Kärppäsaaren, Varttasaaren, Koutukinsaaren, Lihasaarten, Kuorpasaaren, Pahtasalmensaarten ja Pisteriniemen itäpuolitse ja Naamajärven tilan pohjoispuolitse Nitsijärven Siirinsalmen Lammassaareen ja edelleen Iijärven Rovaniemelle sekä Inarin ja Utsjoen kuntien väliselle rajalle Tsoalmmavarrin kohdalle; sekä
- 4) pohjoisessa Inarin ja Utsjoen kuntien väliseen rajaan.

8 luku Kolttien asiainhoito

42 § Kyläkokous

Näätämön ja Nellimin-Keväjärven alueilla pidetään varsinainen kyläkokous kummallakin alueella kerran kalenterivuodessa. Lisäksi voidaan pitää ylimääräisiä kyläkokouksia sen mukaan kuin varsinainen kyläkokous päättää taikka kolttaneuvosto tai luottamusmies katsoo siihen olevan aihetta tai, jos vähintään kymmenen kylässä asuvaa äänioikeutettua kolttaa sitä ilmoittamansa asian käsittelyä varten vaatii.

Kyläkokouksen koolle kutumisesta säädetään tarkemmin asetuksella.

43 § Osallistumisoikeus ja päätösvalta

Kyläkokouksessa saavat päätösvaltaa käyttää kokoukseen osallistuvat täysi-ikäiset kylässä vakituisesti asuvat kolttat sekä heidän aviopuolisonsa. Jos kokouksessa käsiteltävä asia koskee muun henkilön etuja ja oikeuksia, on hänellä mainituilta osin oikeus osallistua kokoukseen ja käyttää siinä puhevaltaa.

Kyläkokous on päätösvaltainen, kun paikalla on 10 täysi-ikäistä kylässä vakituisesti asuvaa kolttaa tai heidän aviopuolisoaan. (28.3.2001/296)

44 § Kyläkokouksessa käsiteltävät asiat

Kyläkokouksessa käsitellään:

- 1) esitykset ja lausunnot kolttien elinkeinoja ja elinolosuhteita koskevissa laajakantoisissa tai periaatteellisissa asioissa;
- 2) kolttaneuvoston jäsenten ja varajäsenten valitseminen; sekä
- 3) vaalilautakunnan valitseminen kolttien yhteisen luottamusmiehen vaalia varten.

Kyläkokous voi antaa 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettut asiat myös kolttaneuvoston käsiteltäviksi.

Kyläkokoukset voivat kokoontua myös yhteiseen kokoukseen keskustelemaan ja päättämään 1 momentissa tarkoitetuista kumpaakin kylää koskevista yhteisistä asioista.

Vaalilautakunta on valittava vähintään kuusi kuukautta ennen luottamusmiehen uuden toimikauden alkamista.

45 § Kolttaneuvostot

Kyläkokouksessa käsiteltävien asioiden valmistelusta ja kyläkokouksen päätösten täytäntöönpanosta huolehtivat Näätämon ja Nellimin-Keväjärven alueiden kolttaneuvostot. Kolttaneuvostojen tehtävänä on antaa lausuntoja viranomaisille 44 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetuissa asioissa silloin, kun asia on kiireellinen eikä kyläkokousta voida saada ajoissa koolle asiaa käsittelemään. Lisäksi kolttaneuvostojen tehtävänä on antaa lausuntoja:

- 1) poro-, metsästys- ja kalapirttihakemuksista;
- 2) maansaantihakemuksista;
- 3) kolttien kiinteistöjen luovutusluvista;
- 4) nautinta-alueen käytöstä; sekä
- 5) muista vastaavista kolttien olosuhteisiin välittömästi vaikuttavista asioista.

Kumpaankin kolttaneuvostoon valitaan kolmeksi kalenterivuodeksi kerrallaan neljä jäsentä sekä jäsenille kaksi varajäsentä. Jäsenten ja varajäsenten tulee olla 43 §:n ensimmäisessä virkkeessä tarkoitettuja henkilöitä. Kummankin kolttaneuvoston puheenjohtajana toimii kolttien luottamusmies.

Kolttaneuvostot voivat kokoontua myös yhteiseen kokoukseen, jossa käsitellään kolttien yhteisiä asioita.

Kolttaneuvosto on päätösvaltainen, kun paikalla on puheenjohtajan lisäksi kaksi jäsentä tai varajäsentä.

46 § Luottamusmies

Kolttien yhteisten asioiden hoitamista ja kolttien etujen valvomista varten voidaan vaalilla valita kolttien luottamusmies, jonka toimikausi on sama kuin kolttaneuvostojen jäsenillä. Kolttaneuvostojen yhteinen kokous valitsee luottamusmiehelle varamiehen, joka hoitaa luottamusmiehen tehtäviä luottamusmiehen ollessa estynyt tai esteellinen. Luottamusmiehen tehtävistä säädetään tarkemmin asetuksella.

Luottamusmiehen ja hänen varamiehensä tulee olla koltta-alueella asuva koltankielentaitoinen 4 §:ssä tarkoitettu henkilö, joka on tehtävään kykenevä.

56 § Kuuleminen

Valtion ja kunnan viranomaisten käsiteltävinä olevissa 44 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetuissa asioissa viranomaisten on varattava kolttien kyläkokoukselle ja koltthaneuvostoille tilaisuus lausunnon antamiseen. Lausuntopyyntö saadaan lähettää kolttien luottamusmiehelle, jonka tulee kutsua koltthaneuvostot yhteiseen kokoukseen asiaa käsittelemään. Mikäli kyläkokous ei ole siirtänyt lausunnon antamista koltthaneuvoston tehtäväksi, tulee luottamusmiehen kutsua myös kyläkokous koolle asiaa käsittelemään.

Paliskuntain yhdistykselle ja paikallisille paliskunnille on varattava tilaisuus lausunnon antamiseen sellaisissa porotalouteen liittyvissä asioissa, joilla saattaa olla laajahkoa merkitystä porotalouden harjoittamisen kannalta.

Poronhoitolaki 14.9.1990/848

2 § Poronhoitoalue

Poronhoitoalue käsittää Lapin maakunnan alueen Kemiä, Keminmaata ja Torniota lukuun ottamatta sekä Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun maakuntien alueesta Kuusamon, Taivalkosken, Pudasjärven, Suomussalmen ja Hyrynsalmen, Oulusta entisen Yli-lin kunnan alueen ja entisen Ylikiimingin kunnan alueesta Kiiminkijoen pohjoispuolella olevan alueen, listä entisen Kuivaniemen kunnan alueen sekä Puolangasta ja Utajärvestä Kiiminkijoen ja seututien 891 (Hyrynsalmi–Puolanka) pohjoispuolella olevat alueet sellaisina kuin ne olivat 31 päivänä joulukuuta 2014. ([30.12.2014/1428](#))

Tähän lakiin liittyvässä kartassa olevan rajan pohjoispuolella sijaitsevat valtion maat muodostavat erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettun alueen. Tällä alueella olevaa maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle. Maan luovuttaminen tai vuokraaminen tällä alueella saa tapahtua vain sillä ehdolla, että maanomistajalla tai vuokramiehellä ei ole oikeutta saada korvausta porojen aiheuttamista vahingoista.

3 § Poronhoidon harjoittamisoikeus

Poronhoitoa saadaan tässä laissa säädetyin rajoituksin harjoittaa poronhoitoalueella maan omistus- tai hallintaoikeudesta riippumatta.

42 § Porojen pelottelemisen ehkäiseminen

Porojen pelotteleminen on kielletty. Pelottelemisesta poronomistajalle ja paliskunnalle aiheutunut vahinko ja haitta on korvattava. Porojen karkottamista vahinkojen ehkäisemiseksi ei pidetä porojen pelottelemisena.

Metsästyslain ([290/62](#)) noudattamista valvova viranomainen sekä poronomistaja ja poropaimen saavat oman paliskuntansa alueella tappaa isännättömän koiran, joka koirien kiinnipitoaikana tavataan ajamasta poroja niiden laitumella tai joka muuna aikana tavataan repimästä ajamaansa poroa. Koiraa ei kuitenkaan saa tappaa, jos se saadaan kiinni tai vahinko voidaan muuten estää. Kiinniottamisesta tai tappamisesta on ilmoitettava välittömästi poliisille.

Hakkuutyöt on suoritettava siten, ettei poroille aiheuteta vahinkoa. Tahallisesti tai tuottamuksellisesti aiheutettu vahinko on hakkuuoikeuden omistajan korvattava poronomistajalle.

Tässä pykälässä tarkoitettujen vahinkojen korvaamiseen sovelletaan muutoin, mitä vahingonkorvauslaissa on säädetty.

MetsästysL 290/1962 on kumottu MetsästysL:lla 615/1993.

Rikoslaki 19.12.1889/39

28 luku (24.8.1990/769) Varkaudesta, kavalluksesta ja luvattomasta käytöstä

11 § (24.8.1990/769)

Hallinnan loukkaus

Joka luvattomasti

- 1) ottaa haltuunsa, siirtää tai piilottaa toisen hallinnassa olevaa irtainta omaisuutta,
- 2) käyttää toisen pihamaata kulkutienään taikka toisen hallinnassa olevaa maata rakentamalla, kaivamalla tai muulla sen kaltaisella tavalla tai
- 3) ottaa haltuunsa toisen hallinnassa olevaa maata taikka rakennuksen tai sen osan,

on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *hallinnan loukkauksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi.

Hallinnan loukkauksena ei kuitenkaan pidetä tekoa, josta on aiheutunut ainoastaan vähäinen haitta.

Rikoslaki – kotirauhan rikkominen

24 luku (9.6.2000/531) Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamisesta

1 § (13.12.2013/879) Kotirauhan rikkominen

Joka oikeudettomasti

- 1) tunkeutuu taikka menee salaa tai toista harhauttaen kotirauhan suojaamaan paikkaan taikka kätkeytyy tai jää sellaiseen paikkaan tai
- 2) rikkoo toisen kotirauhaa metelöimällä, heittämällä esineitä tai muulla vastaavalla tavalla,

on tuomittava *kotirauhan rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

1 a § (13.12.2013/879) Viestintärauhan rikkominen

Joka häirintätarkoituksessa toistuvasti lähettää viestejä tai soittaa toiselle siten, että teko on omiaan aiheuttamaan tälle huomattavaa häiriötä tai haittaa, on tuomittava *viestintärauhan rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

2 § (9.6.2000/531) Törkeä kotirauhan rikkominen

Jos kotirauhan rikkomisessa

1) rikoksentekijä tai osallinen varustautuu teon toteuttamista varten aseella tai muulla henkilöön kohdistuvaan väkivaltaan soveltuvalla välineellä taikka tekijän tai osallisen ilmeisenä tarkoituksena on käyttää henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai vahingoittaa omaisuutta taikka

2) rikoksen uhrilla on rikokseen liittyvän uhkailun, omaisuuden vahingoittamisen taikka rikoksentekijöiden tai osallisten lukumäärän vuoksi perusteltu syy pelätä henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan vaarassa

ja kotirauhan rikkominen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä kotirauhan rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

3 § (15.7.2005/585) Julkisrauhan rikkominen

Joka oikeudettomasti

1) tunkeutuu taikka menee salaa tai toista harhauttaen virastoon, liikehuoneistoon, toimistoon, tuotantolaitokseen, kokoustilaan taikka muuhun vastaavaan huoneistoon tai rakennukseen tai sellaisen rakennuksen aidatulle piha-alueelle taikka kasarmialueelle tai muulle puolustusvoimien tai rajavartiolaitoksen käytössä olevalle alueelle, jolla liikkuminen on asianomaisen viranomaisen päätöksellä kielletty, taikka

2) kätkeytyy tai jää 1 kohdassa tarkoitettuun paikkaan,

on tuomittava *julkisrauhan rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Julkisrauhan rikkomisena ei kuitenkaan pidetä tekoa, josta on aiheutunut ainoastaan vähäinen haitta.

4 § (9.6.2000/531) Törkeä julkisrauhan rikkominen

Jos julkisrauhan rikkomisessa

1) rikoksentekijä tai osallinen varustautuu teon toteuttamista varten aseella tai muulla henkilöön kohdistuvaan väkivaltaan soveltuvalla välineellä taikka tekijän tai osallisen ilmeisenä tarkoituksena on käyttää henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai vahingoittaa omaisuutta taikka

2) rikoksen kohteena on eduskunnan, tasavallan presidentin tai valtioneuvoston taikka vieraan valtion tai hallitusten välisen järjestön valtuuskunnan tai edustuston käytössä oleva rakennus tai huoneisto

ja julkisrauhan rikkominen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä julkisrauhan rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

5 § (9.6.2000/531) Salakuuntelu

Joka oikeudettomasti teknisellä laitteella kuuntelee tai tallentaa

1) keskustelua, puhetta tai yksityiselämästä aiheutuvaa muuta ääntä, jota ei ole tarkoitettu hänen tietoonsa ja joka tapahtuu tai syntyy kotirauhan suojaamassa paikassa, taikka

2) muualla kuin kotirauhan suojaamassa paikassa salaa puhetta, jota ei ole tarkoitettu hänen eikä muunkaan ulkopuolisen tietoon, sellaisissa olosuhteissa, joissa puhujalla ei ole syytä olettaa ulkopuolisen kuulevan hänen puhettaan,

on tuomittava *salakuuntelusta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

6 § (9.6.2000/531) Salakatselu

Joka oikeudettomasti teknisellä laitteella katselee tai kuvaa

1) kotirauhan suojaamassa paikassa taikka käymälässä, pukeutumistilassa tai muussa vastaavassa paikassa oleskelevaa henkilöä taikka

2) yleisöltä suljetussa 3 §:ssä tarkoitetussa rakennuksessa, huoneistossa tai aidatulla piha-alueella oleskelevaa henkilöä tämän yksityisyyttä loukatun,

on tuomittava *salakatselusta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

7 § (9.6.2000/531) Salakuuntelun ja salakatselun valmistelu

Joka sijoittaa 5 tai 6 §:ssä tarkoitetun laitteen salakuuntelussa tai -katselussa käytettäväksi, on tuomittava *salakuuntelun valmistelusta* tai *salakatselun valmistelusta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

9 § (13.12.2013/879) Kunnianloukkaus

Joka

1) esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka

2) muuten kuin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla halventaa toista,

on tuomittava *kunnianloukkauksesta* sakkoon.

Kunnianloukkauksesta tuomitaan myös se, joka esittää kuolleesta henkilöstä valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan kärsimystä ihmiselle, jolle vainaja oli erityisen läheinen.

Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna kunnianloukkauksena ei pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Kunnianloukkauksena ei myöskään pidetä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

10 § (13.12.2013/879) Törkeä kunnianloukkaus

Jos 9 §:n 1 momentissa tarkoitettussa kunnianloukkauksessa aiheutetaan suurta kärsimystä tai erityisen suurta vahinkoa ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtyjä on tuomittava *törkeästä kunnianloukkauksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

11 § (9.6.2000/531) Määritelmä

Kotirauhan suojaamia paikkoja ovat asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitettut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset, sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen.

12 § (13.12.2013/879) Syyteoikeus

Syyttäjä ei saa nostaa syytettä kotirauhan rikkomisesta, viestintärauhan rikkomisesta, törkeästä kotirauhan rikkomisesta, julkisrauhan rikkomisesta, salakuuntelusta, salakatselusta eikä salakuuntelun tai salakatselun valmistelusta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

Syyttäjä ei saa nostaa syytettä yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä, törkeästä yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä, kunnianloukkauksesta eikä törkeästä kunnianloukkauksesta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi. Valtakunnansyyttäjä voi kuitenkin antaa määräyksen syytteen nostamisesta, jos rikos on tapahtunut joukkotiedotusvälinettä käyttäen ja erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista.

Edellä 9 §:n 2 momentissa tarkoitettun rikoksen voi ilmoittaa syytteeseen pantavaksi kuolleen leski, sisarus, sukulainen suoraan etenevässä tai takenevassa polvessa taikka vainajan kanssa yhteisessä taloudessa elänyt tai muu, jolle vainaja oli erityisen läheinen.

13 § (13.5.2011/511) Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Törkeään kunnianloukkaukseen, silloin kun rikoksen vaikuttimena on rotu, ihonväri, syntyperä, kansallinen tai etninen alkuperä, uskonto tai vakaumus, seksuaalinen suuntautuminen tai vammaisuus taikka niihin rinnastettava muu peruste, sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

Jätelaki 646/2011

72 § Roskaamiskielto

Ympäristöön ei saa jättää jätettä, hylätä konetta, laitetta, ajoneuvoa, alusta tai muuta esinettä eikä päästää ainetta siten, että siitä voi aiheutua epäsiisteyttä, maiseman rumentumista, viihtyisyyden vähentymistä, ihmisen tai eläimen loukkaantumisen vaaraa tai muuta niihin rinnastettavaa vaaraa tai haittaa (*roskaamiskielto*).

73 § Roskaajan siivoamisvelvollisuus

Roskaajan on poistettava roskaava esine tai aine ympäristöstä ja muutoinkin siivottava roskaantunut alue.

74 § Toissijainen siivoamisvelvollisuus

Jos roskaajaa ei saada selville tai tavoiteta taikka jos roskaaja ei huolehdi siivoamisvelvollisuudestaan, siivoamisvelvollinen on:

- 1) maantien, yksityisen tien, radan tai sataman pitäjä alueella, joka on roskaantunut tien, radan tai sataman käytöstä;
- 2) virkistykseen yleisesti käytettäväksi tarkoitetun alueen haltija tai ulkoilu- tai moottorikelkkareitin pitäjä alueella, joka on roskaantunut alueen tai reitin käytöstä;
- 3) yleisötilaisuuden järjestäjä tilaisuuteen varatulla ja sen välittömässä läheisyydessä olevalla alueella, joka on roskaantunut tilaisuuden johdosta, tai alueen haltija, jos tilaisuus järjestetään hänen suostumuksellaan eikä tilaisuuden järjestäjä huolehdi siivoamisvelvollisuudestaan;
- 4) muun kuin 1—3 kohdassa tarkoitetun alueen haltija voimassa olevan asemakaavan alueella;
- 5) muun kuin 1—4 kohdassa tarkoitetun alueen haltija, jos alueen haltija tiesi tai tämän olisi pitänyt tietää roskaavasta toiminnasta tai tapahtumasta eikä siivoaminen ole haltijalle muutoin kohtuutonta.

Jos 1 momentin 5 kohdassa tarkoitetun alueen haltija laiminlyö siivoamisvelvollisuutensa tai haltijalla ei ole siivoamisvelvollisuutta mainitun kohdan nojalla, siivoamisvelvollinen on kunta.

75 § Siivoamisesta määrääminen

Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen voi määrätä siivoamisvelvollisen täyttämään velvollisuutensa.

Jos kunta laiminlyö 74 §:n 2 momentissa tarkoitetun siivoamisvelvollisuutensa, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voi antaa kunnalle siivoamisesta määräyksen.

Määräyksen antamisesta ja siihen liitettävästä velvoitteen laiminlyönnin varalle asetettavasta tehosteesta säädetään 13 luvussa.

76 § Jätteen keräys roskaantumisen ehkäisemiseksi

Maantien, yksityisen tien, radan tai sataman pitäjän, virkistykseen yleisesti käytettäväksi tarkoitetun alueen haltijan, ulkoilu- tai moottorikelkkareitin pitäjän taikka yleisötilaisuuden järjestäjän on järjestettävä roskaantumisen ehkäisemiseksi alueella riittävä jätteen keräys ja muut jätehuollon palvelut.

Maastoliikennelaki 1710/1995

1 § Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on ehkäistä haittoja, joita luonnolle tai muulle ympäristölle, luontaiselinkeinolle, yleiselle virkistyskäytölle tai muulle yleiselle edulle taikka yksityiselle edulle aiheutuu moottorikäyttöisten ajoneuvojen käyttämisestä maastossa ja moottorikelkkailureitillä, sekä edistää liikenneturvallisuutta.

Haittojen ehkäisemiseksi ja liikenneturvallisuuden edistämiseksi on noudatettava myös, mitä muualla laissa säädetään.

5 § Moottorikäyttöisen ajoneuvon käyttäminen maastossa

Moottorikäyttöistä ajoneuvoa tien ulkopuolella kuljettaessa on noudatettava olosuhteiden edellyttämää huolellisuutta ja varovaisuutta vaaran ja vahingon välttämiseksi.

Moottorikäyttöistä ajoneuvoa on maastossa käytettävä siten, että vältetään vahingon ja haitan aiheuttamista luonnolle ja muulle ympäristölle, kiinteistölle ja luontaiselinkeinolle sekä tarpeettoman häiriön aiheuttamista asutukselle ja muulle ympäristölle.

Erämaalaki 17.1.1991/62

Erämaalain 1 § mukaan erämaa-alueita perustetaan alueiden erämaaluonteen säilyttämiseksi, **saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen turvaamiseksi** sekä luonnon monipuolisen käytön ja sen edellytysten kehittämiseksi.

Saamelaisen kotiseutualueella sijaitsee seuraavat erämaa-alueet:

Enontekiön kunta:

Käsivarren, Tarvantovaaran ja Pöyrisjärven erämaa-alueet sekä osittain Puljun erämaa-alue

Utsjoen ja Inarin kunnat:

Kaldoaivin, Paistunturin ja Muotkatunturin erämaa-alueet

Inarin kunta:

Vätsärin ja Tsarmitunturin erämaa-alueet ja osittain Hammastunturin erämaa-alue⁶⁴.

1 § Lain tarkoitus

Erämaa-alueita perustetaan alueiden erämaaluonteen säilyttämiseksi, saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen turvaamiseksi sekä luonnon monipuolisen käytön ja sen edellytysten kehittämiseksi.

Erämaa-alueita ovat 3 §:ssä luetellut alueet.

2 § (20.12.1996/1104) Soveltamisala

Erämaa-alueiden säilyttämisessä ja käytössä on noudatettava, mitä tässä laissa säädetään. Tämän lisäksi on alueiden säilyttämisessä ja käytössä noudatettava, mitä muualla laissa säädetään. Lupa-asiaa ratkaistaessa ja muuta viranomaispäätöstä tehtäessä on lisäksi noudatettava, mitä luonnonsuojelulaissa (1096/1996) ja sen nojalla säädetään.

3 § Erämaa-alueet

Erämaa-alueiksi perustetaan:

1) *Käsivarren alue*, johon kuuluu noin 221 000 hehtaaria valtion omistamia alueita Enontekiön kunnassa (liite 1);

2) *Tarvantovaaran alue*, johon kuuluu noin 67 000 hehtaaria valtion omistamia alueita Enontekiön kunnassa (liite 2);

⁶⁴ <http://www.samediggi.fi/toiminta/lautakunnat/oikeus-ja-elinkeino/lainsaadanto/>

- 3) *Pöyrisjärven alue*, johon kuuluu noin 128 000 hehtaaria valtion omistamia alueita Enontekiön kunnassa (liite 3);
- 4) *Muotkatunturin alue*, johon kuuluu noin 157 000 hehtaaria valtion omistamia alueita Utsjoen ja Inarin kunnissa (liite 4);
- 5) *Paistunturin alue*, johon kuuluu noin 157 000 hehtaaria valtion omistamia alueita Utsjoen ja Inarin kunnissa (liite 5);
- 6) *Kaldoaivin alue*, johon kuuluu noin 294 000 hehtaaria valtion omistamia alueita Utsjoen ja Inarin kunnissa (liite 6);
- 7) *Vätsärin alue*, johon kuuluu noin 155 000 hehtaaria valtion omistamia alueita Inarin kunnassa (liite 7);
- 8) *Tsarmitunturin alue*, johon kuuluu noin 15 000 hehtaaria valtion omistamia alueita Inarin kunnassa (liite 8);
- 9) *Hammastunturin alue*, johon kuuluu noin 182 000 hehtaaria valtion omistamia alueita Inarin, Sodankylän ja Kittilän kunnissa (liite 9);
- 10) *Puljun alue*, johon kuuluu noin 61 000 hehtaaria valtion omistamia alueita Enontekiön ja Kittilän kunnissa (liite 10);
- 11) *Kemihaaran alue*, johon kuuluu noin 31 000 hehtaaria valtion omistamia alueita Savukosken kunnassa (liite 11);
- 12) *Tuntsan alue*, johon kuuluu noin 21 000 hehtaaria valtion omistamia alueita Sallan ja Savukosken kunnissa (liite 12).

Erämaa-alueiden rajat on merkitty liitteinä oleviin karttoihin punaisella katkoviivalla.

4 § Alueen luovuttaminen

Erämaa-alueeseen kuuluvaa valtion omistamaa maa-aluetta tai siihen kohdistuvaa käyttöoikeutta ei saa luovuttaa eikä antaa vuokralle ilman valtioneuvoston lupaa.

Lupaa ei kuitenkaan tarvita käyttöoikeuden luovuttamiseen porotalouden, kalastuksen, metsästyksen tai keräilyn tarpeisiin 7 §:ssä mainitun hoito- ja käyttösuunnitelman mukaisesti eikä alueen luovuttamiseen sellaista hanketta varten, joka on tarpeen puolustusvalmiuden tai rajavartiolaitoksen toiminnan kannalta.

Maa-alueen tai siihen kohdistuvan käyttöoikeuden luovuttamiseen ja vuokraamiseen sovelletaan muutoin, mitä oikeudesta luovuttaa valtion maanomaisuutta ja tuloatuottavia oikeuksia annetussa laissa ([687/78](#)) säädetään.

5 § Teiden rakentaminen

Erämaa-alueille ei saa rakentaa pysyviä teitä.

Valtioneuvosto voi kuitenkin antaa luvan sellaisen pysyvän tien rakentamiseen, jolla on yleisen edun tai luontaiselinkeinojen harjoittamisen kannalta huomattava merkitys.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu kieltö ei koske tietä, joka rakennetaan ennen tämän lain voimaantuloa saadun oikeuden perusteella.

Luonnonsuojelulaki - 20.12.1996/1096

Vuonna 2011 uudistetun luonnonsuojelulain 16 § mukaan saamelaisten kotiseutualueella sijaitsevilla kansallis- ja luonnonpuistoissa on turvattava saamelaisten kulttuurin ylläpitämisen ja kehittämisen edellytykset. Aluetta perustettaessa on sen suojelun erityiset tavoitteet ja kansallispuistossa myös alueella kävijöiden edut otettava asianmukaisella tavalla huomioon.

Luonnonsuojelulain nojalla perustettuja luonnon- ja kansallispuistoja saamelaisten kotiseutualueella:

Enontekiö:

Pallas-Yllästunturin kansallispuisto (osittain)

Mallan luonnonpuisto

Inari:

Lemmenjoen kansallispuisto

Inarin kunta ja Lapin paliskunta:

Urho Kekkosen kansallispuisto (osittain)

Utsjoki:

Kevon luonnonpuisto

16 § (21.1.2011/58) Eräiden oikeuksien turvaaminen

Saamelaiskäräjistä annetun lain (974/1995) 4 §:n mukaisella saamelaisten kotiseutualueella sijaitsevilla kansallis- ja luonnonpuistoissa on turvattava saamelaisten kulttuurin ylläpitämisen ja kehittämisen edellytykset. Aluetta perustettaessa on sen suojelun erityiset tavoitteet ja kansallispuistossa myös alueella kävijöiden edut otettava asianmukaisella tavalla huomioon.

Metsästyslain 8 §:ssä tarkoitetun kuntalaisen oikeudesta metsästää kansallispuiston alueella säädetään erikseen lailla.

14 § Poikkeukset rauhoitussäännöksistä

Kansallispuistossa ja luonnonpuistossa ovat 13 §:n estämättä sallittuja sellaiset toimenpiteet, joita luonnonsuojelun alueen asianmukainen hoito tai käyttö edellyttää ja jotka eivät vaaranna alueen perustamistarkoitusta. Näillä alueilla saa:

1) rakentaa, entistää ja kunnostaa alueen hoitoa, valvontaa, tutkimusta, yleisön opastamista, retkeilyä ja alueeseen tutustumista varten tarpeellisia rakennuksia, rakennelmia ja polkuja;

2) hoitaa ja ennallistaa luonnonympäristöjä ja perinneluontotyyppisiä sekä palauttaa alueen luontaisen kehityksen;

3) rakentaa sellaisen tien, joka on tarpeen alueen opastustoiminnan kannalta;

4) poimia marjoja ja hyötysieniä;

5) kalastaa kalastuslain (379/2015) 7 §:ssä säädettyjen yleiskalastusoikeuksien mukaisesti; (10.4.2015/380)

6) harjoittaa poronhoitoa poronhoitolain (848/90) mukaisesti;

7) käyttää ja kunnostaa alueella olevia teitä, sähkö- ja puhelinlinjoja sekä näihin liittyviä laitteita;

8) kunnostaa merenkulun turvalaitteita ja vesistön kulkuväyliä sekä tehdä vähäisiä turvalaitteiden edellyttämiä raivauksia; sekä

9) kartoittaa ja tehdä maanmittaustöitä.

Luonnonsuojelualueella saadaan lisäksi, tilanteen niin vaatiessa, ryhtyä pelastuspalvelun, palontorjunnan, rajavalvonnan, eläintautien vastustamisen sekä eläinsuojelun edellyttämiin välttämättömiin toimenpiteisiin.

Siitä poiketen, mitä edellä 1 momentin 6 kohdassa on säädetty, alueen hallinnasta vastaava viranomainen tai laitos voi luonnontutkimukseen liittyvästä tai muusta erityisestä syystä rajoittaa porojen laiduntamista luonnonpuistossa. Rajoittamisesta aiheutuvat aitaamis- ja muut kustannukset suoritetaan valtion varoista.

Vesilaki 27.5.2011/587

Uudistettu vesilaki astui voimaan vuonna 2012. Lain 2 luvun 8 mukaan saamelaisten kotiseutualueelle sijoittuva tai vaikutuksiltaan sinne ulottuva vesitaloushanke on toteutettava siten, että se ei vähäistä suuremmissa määrin heikennä saamelaisten mahdollisuuksia käyttää heille alkuperäiskansana kuuluvia oikeuksia ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan sekä harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan. Hallituksen esityksessä vesilainsäädännön (HE 277/2009 vp) tämän pykälän osalta todetaan, että hanke voi joissakin tapauksissa olla saamelaisen kulttuurimuodon ja siten ehdotetun heikentämiskiellon kannalta merkityksellinen silloinkin, kun se vaikuttaa esimerkiksi vain yhden saamelaisperheen elinolosuhteisiin.

Vesitaloushanke tarkoittaa esimerkiksi sillan, padon, vesijohdon ja kaapelin rakentamista vesistöön, vesivoiman hyödyntämistä, vesistön säännöstelyä sekä veden ottamista⁶⁵.

2 luku Yleiset oikeudet, velvollisuudet ja rajoitukset

8 § Saamelaisten oikeudet

Saamelaisten kotiseutualueelle sijoittuva tai vaikutuksiltaan sinne ulottuva vesitaloushanke on toteutettava siten, että se ei vähäistä suuremmissa määrin heikennä saamelaisten mahdollisuuksia käyttää heille alkuperäiskansana kuuluvia oikeuksia ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan sekä harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan.

Laki Metsähallituksesta 8.4.2016/234

6 § Yleiset yhteiskunnalliset velvoitteet

Luonnonvarojen kestävä hoidon ja käytön olennaisena osana Metsähallituksen on riittävästi otettava huomioon biologisen monimuotoisuuden suojeleminen ja tarkoituksenmukainen lisääminen metsien, meren ja

⁶⁵ <http://www.samediggi.fi/toiminta/lautakunnat/oikeus-ja-elinkeino/lainsaadanto/>

muiden luonnonvarojen hoidolle, käytölle ja suojelulle asetettujen muiden tavoitteiden kanssa. Metsähallituksen on lisäksi otettava huomioon luonnon virkistyskäytön sekä työllisyyden edistämisen vaatimukset.

Metsähallituksen hallinnassa olevien luonnonvarojen hoito, käyttö ja suojelu on sovittava yhteen saamelaiskäräjistä annetussa laissa (974/1995) tarkoitetulla saamelaisten kotiseutualueella siten, että saamelaisten kulttuurin harjoittamisen edellytykset turvataan, sekä poronhoitolaissa tarkoitetulla poronhoitoalueella siten, että poronhoitolaissa säädetyt velvoitteet täytetään.

Metsähallitus varautuu hoitamaan tehtäviään myös poikkeusoloissa noudattaen maa- ja metsätalousministeriön ja puolustuskiinteistöjen osalta puolustusministeriön määräyksiä. Metsähallitus noudattaa lisäksi puolustuskiinteistöjen ja niiden tilapalvelujen osalta puolustusministeriön turvallisuusmääräyksiä.

Metsähallitus antaa pelastusviranomaisille asiantuntija-apua metsäpalojen torjunnassa ja varautuu omatoimisesti metsäpalojen ehkäisyyn ja torjuntaan hallinnassaan olevilla valtion mailla yhteistyössä pelastusviranomaisten kanssa.

Yleisten yhteiskunnallisten velvoitteiden hoito otetaan huomioon Metsähallituksen tulostavoitetta asetettaessa.

Metsähallitus hallinnoi saamelaisten kotiseutualueen valtion hallinnassa olevia maa- ja vesialueita. Metsähallituksen hallinnassa on noin 90 % saamelaisten kotiseutualueen maa- ja vesialasta. Alueesta n. 80 % on eri tavoin suojeltua joko luonnonsuojelulain tai erämaalain nojalla.

Metsähallituslain § 4 mukaan luonnonvarojen kestävän hoidon ja käytön olennaisena osana Metsähallituksen on riittävästi otettava huomioon biologisen monimuotoisuuden suojelu ja tarkoituksenmukainen lisääminen ja Metsähallituksen hallinnassa olevien luonnonvarojen hoito, käyttö ja suojelu on sovittava yhteen saamelaisten kotiseutualueella siten, että saamelaisten kulttuurin harjoittamisen edellytykset turvataan⁶⁶.

Muinaismuistolaki 17.6.1963/295

1 §

Kiinteät muinaisjäännökset ovat rauhoitettuja muistoina Suomen aikaisemmasta asutuksesta ja historiasta.

Ilman tämän lain nojalla annettua lupaa on kiinteän muinaisjäännöksen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen kielletty.

2 §

Kiinteitä muinaisjäännöksiä ovat:

1) maa- ja kivekummut, rökkiöt, kivikehät ja muut kiveykset ja kivilatomukset, jotka ovat ihmisten muinoin tekemiä;

⁶⁶ <http://www.samediggi.fi/toiminta/lautakunnat/oikeus-ja-elinkeino/lainsaadanto/>

- 2) pakanuuden aikaiset haudat ja kalmistot, myös sellaiset, joista maan pinnalla ei ole merkkejä;
- 3) kivet ja kalliopinnat, joissa on muinaisilta ajoilta kirjoituksia, kuvia tai muita piirroksia tahi maalauksia, hiomauria tai muita hionnan tahi hakkuun jälkiä taikka uhrikuoppia;
- 4) uhrilähteet, uhripuut, uhrikivet ja muut palvontapaikat sekä muinaiset kärejäpaikat;
- 5) muinaisilta ajoilta peräisin olevat asumusten jäännökset sekä asuin- ja työpaikat, niin myös muodostumat, jotka ovat syntyneet sellaisten asumusten tai paikkojen käyttämisestä;
- 6) muinaisaikaiset hylätyt linnat, linnamäet, linnoitukset, linnakkeet, vallit ja vallihaudat sekä niiden jäännökset, kirkkojen, kappeliin, luostarien ja muiden huomattavien rakennusten rauniot sekä muinaiset hautapaikat, jotka eivät ole seurakunnan hoidossa olevalla hautausmaalla;
- 7) kivet, ristit ja patsaat, jotka muinoin on pystytetty jonkun henkilön tai tapahtuman muistoksi tai uskomuksellisessa tarkoituksessa, samoin kuin muut sellaiset muistomerkit;
- 8) muinaisten huomattavien kulkuteiden, tienviittojen ja siltojen sekä vartiotuli- ja muiden sellaisten laitteiden jäännökset; sekä
- 9) kiinteät luonnonesineet, joihin liittyy vanhoja tapoja, tarinoita tai huomattavia historiallisia muistoja.

Maankäyttö- ja rakennuslaki 5.2.1999/132⁶⁷

1 § Lain yleinen tavoite

Tämän lain tavoitteena on järjestää alueiden käyttö ja rakentaminen niin, että siinä luodaan edellytykset hyvälle elinympäristölle sekä edistetään ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Tavoitteena on myös turvata jokaisen osallistumismahdollisuus asioiden valmisteluun, suunnittelun laatu ja vuorovaikutteisuus, asiantuntemuksen monipuolisuus sekä avoin tiedottaminen käsiteltävinä olevissa asioissa.

22 § Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet

Valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista päättää valtioneuvosto.

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet voivat koskea asioita, joilla on:

- 1) aluerakenteen, alueiden käytön taikka liikenne- tai energiaverkon kannalta kansainvälinen tai laajempi kuin maakunnallinen merkitys;
- 2) merkittävä vaikutus kansalliseen kulttuuri- tai luonnonperintöön; tai

⁶⁷<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=maank%C3%A4ytt%C3%B6>

3) valtakunnallisesti merkittävä vaikutus ekologiseen kestävyys, aluerakenteen taloudellisuuteen tai merkittävien ympäristöhaittojen välttämiseen.

Valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita annettaessa on otettava huomioon tämän lain yleiset tavoitteet ja 5 §:ssä säädettyt alueiden käytön suunnittelun tavoitteet.

Metsästyslaki 28.6.1993/615

1 § (15.3.2013/206) Lain soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan metsästykseseen ja rauhoittamattomien eläinten pyydystämiseen ja tappamiseen sekä riistanhoitoon, riistaeläinten aiheuttamien vahinkojen korvaamiseen ja koiran pitämiseen.

Tämä laki koskee soveltuvin osin myös luonnonsuojelulain (1096/1996) nojalla rauhoitettujen nisäkkäiden ja lintujen pyydystämistä tai tappamista.

Sen lisäksi, mitä tässä laissa säädetään, on noudatettava, mitä luonnonsuojelulaissa ja eläinsuojelulaissa (247/1996) säädetään.

Riistanhoitomaksusta ja pyyntilupamaksusta säädetään riistanhoitomaksusta ja pyyntilupamaksusta annetussa laissa (616/1993).

2 § Metsästyksen määritelmä

Metsästyksellä tarkoitetaan luonnonvaraisena olevan riistaeläimen pyydystämistä ja tappamista sekä saaliin ottamista metsästäjän haltuun. Metsästystä on myös pyyntitarkoituksessa tapahtuva riistaeläimen houkuttelemine, etsiminen, kiertäminen, väijyminen, hätyyttäminen tai jäljittäminen, koiran tai muun pyyntiin harjoitetun eläimen käyttäminen riistaeläimen etsimiseen, ajamiseen tai jäljittämiseen sekä pyyntivälineen pitäminen pyyntipaikalla viritettynä pyyntikuntoon.

504/2017 Helsingissä 10 päivänä heinäkuuta 2017

Laki metsästyslain muuttamisesta

34 a § <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170504>

Ravintohoukutin

Valtioneuvoston asetuksella voidaan alueellisesti kieltää riistaeläinten tarkoituksellinen houkuttelu haaskaa tai muuta ihmisen perustamaa eläinperäiseen ravintoon tai hajuun perustuvaa houkutinta sekä ihmisten ja kotieläinten ravinnoksi tarkoitettuja elintarviketalosteita hyväksi käyttäen 1 päivän kesäkuuta ja 9 päivän syyskuuta välisenä aikana, jos se on tarpeen 33 §:n 2 momentin 3 kohdassa säädetyn kiellon valvonnan tehostamiseksi.

Edellä 1 momentin nojalla säädetty kielto ei kuitenkaan voi koskea pyyntivälineenä käytetyn loukun tai rautojen suojuksen sisällä käytettäviä syöttejä ketun, mäyrän, hillerin, näädän, supikoiran ja minkin metsästyksessä.

Edellä 1 momentin nojalla säädettävä kieltö ei koske yritystä, jonka kaupparekisteriin ilmoitetun toiminnan laatu tai toimiala on luontokuvaus- ja katselutoiminta. Tällaiseen yritykseen sovelletaan mitä kuluttajaturvallisuuslaissa (920/2011) säädetään.

Edellä 3 momentissa tarkoitetun ravintohoukuttimen sijaintipaikassa on oltava tiedot ravintohoukuttimen ylläpitäjistä yhteystietoineen ja paikasta, jossa kuluttajaturvallisuuslain mukainen turvallisuusasiakirja on nähtävissä. Ravintohoukuttimesta on tehtävä ilmoitus paikkatietoineen Suomen riistakeskukselle.

Ravintohoukuttimen käyttämisessä on lisäksi noudatettava, mitä eläimistä saatavista sivutuotteista annettu laissa (517/2015) ja sen nojalla annetuissa säännöksissä säädetään käsittelemättömien sivutuotteiden käytöstä luonnonvaraisten eläinten ruokintaan sekä jätteiden hävittämisestä. Haaskaruokintapaikkaa koskevasta ilmoitusvelvollisuudesta ja rekisteristä säädetään eläintunnistusjärjestelmästä annettu laissa (238/2010).

Kalastuslaki 379/2015

10 § Oikeus Ylä-Lapin kalastuslupa

Henkilöllä, jonka kotikuntalain (201/1994) 2 §:ssä tarkoitettu kotikunta on Enontekiö, Inari tai Utsjoki, on oikeus saada Metsähallitukselta korvauksetta lupa kalastukseen edellä mainituissa kunnissa sijaitsevilla valtiolle kuuluvilla vesialueilla.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu lupa on henkilökohtainen ja se annetaan enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Lupa ei koske Teno- ja Näätämöjoen vesistön lohen ja taimenen nousualueita, Tuulomajoen ja Paatsjoen vesistöjen lohen ja taimenen nousualueita eikä Tornion- ja Ounasjoen vesistöjen lohen ja taimenen nousualueita, joita koskevat erilliset luvat valtion vesialueille myöntää Metsähallitus.

Tarkempia säännöksiä edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen lupien antamisesta ja käytöstä voidaan antaa maa- ja metsätalousministeriön asetuksella.

78 § Eräiden Ylä-Lapin vesistöjen kalakantojen suojele

Valtioneuvoston asetuksella voidaan Tenojoen, Näätämöjoen, Paatsjoen, Tuulomajoen ja Uutuanjoen vesistöalueiden kalakantojen suojelemiseksi asettaa kieltöjä, ehtoja, rajoituksia ja toimenpiteitä, jotka koskevat:

- 1) elävien kalojen, mädin sekä kalastuksessa käytettävien kulkuneuvojen, välineiden, pyydysten ja syöttikalojen siirtämistä mainituille alueille;
- 2) syöttikalojen käyttämistä alueilla harjoitettavassa kalastuksessa;
- 3) alueiden ulkopuolelta tuotujen kalojen perkausta alueiden luonnonvesissä; sekä
- 4) perkausjätteiden laskemista alueiden luonnonvesiin.

133 § Muut siirtymäsäännökset

Kumotun lain 11 §:n 3 momentin, 26 §:n, 32 §:n 2 ja 3 momentin, 35 §:n, 37 §:n 2 momentin, 43 ja 46 §:n nojalla asetetut kalastusalueen kalastuksen rajoittamista koskevat päätökset ja määräykset jäävät voimaan kunnes toisin säädetään, kuitenkin enintään viideksi vuodeksi tämän lain voimaantulosta.

Ennen tämän lain voimaantuloa kertyneisiin viehekalastus- ja kalastuksenhoitomaksuihin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä ja määräyksiä, ellei tämän lain säännöksistä muuta johdu.

Kahdessa ensimmäisessä tämän lain voimaantulon jälkeen laadittavassa valtion talousarviossa 82 §:ssä mainittuihin tarkoituksiin on otettava määräraha, joka perustuu arvioon siitä, miten paljon varoja kalastonhoitomaksuina kertyy sitä vuotta edeltävänä vuonna, jota varten talousarviota laaditaan.

Kumotun lain nojalla myönnetyt luvat jäävät voimaan lupaehtojen mukaisesti.

Tämän lain estämättä ne kalastusoikeuden vuokraamista tai muuta luovuttamista koskevat sopimukset ja muut sopimukset, jotka on tehty kumotun lain nojalla ennen tämän lain voimaantuloa, pysyvät voimassa.

Kumotun lain 11 §:n nojalla määrätyt onginta- ja pilkintä- sekä viehekalastuskiellot jäävät voimaan ja koskevat tässä laissa tarkoitettua onkimista, pilkkimistä ja viehekalastusta.

Seuraavat asetukset jäävät voimaan:

- 1) eräistä kalastusrajoituksista Saimaalla annettu valtioneuvoston asetus (295/2011);
- 2) verkkokalastuksen rajoittamisesta saimaannorpan poikasten suojelemiseksi annettu valtioneuvoston asetus (294/2011);
- 3) lohenkalastuksen rajoituksista Pohjanlahdella ja Simojoessa annettu valtioneuvoston asetus (190/2008);
- 4) Tenojoen, Näätämojoen, Paatsjoen, Tuulomajoen ja Uutuanjoen vesistöalueiden suojaamisesta Gyrodactylus salaris -loisen leviämistä annettu maa- ja metsätalousministeriön asetus (1376/2004);
- 5) Tenojoen kalastuspiirin sivuvesistöjen kalastussäännöstä annettu asetus (405/1990)

Laki kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä tehdyn Euroopan neuvoston puiteyleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta 61/2018

HE 87/2017 vp

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Yleissopimus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä hyväksyttiin ja avattiin Euroopan neuvoston jäsenmaiden allekirjoitettavaksi 27 päivänä lokakuuta 2005 Farossa, Portugalissa. Faron yleissopimuksena tunnettu sopimus korostaa aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä yhteisenä ja arvokkaana pääomana. Sopimus syntyi Euroopan neuvoston ministerikomitean halusta luoda viitekehys, joka osoittaisi, millaisia taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia mahdollisuuksia ja voimavaroja kulttuuriperintö tarjoaa.

Faron yleissopimus on puitesopimus, joka kokoaa yhteen kattavan joukon kulttuuriperintöön liittyviä näkökulmia ja kysymyksiä. Se haastaa keskustelemaan kulttuuriperinnön merkityksestä sekä luo viitekehysten kansalais- ja yhteisölähtöiselle kulttuuriperintöpolitiikalle. Sopimuksen kantavat periaatteet ovat jokaisen oikeus kulttuuriperintöön, jaettu vastuu omasta ja yhteisestä kulttuuriperinnöstä sekä sen

kestävästä käytöstä yhteiskunnallisen kehityksen ja hyvän elämän perustana. Päähuomio ei kohdistu kulttuuriperinnön suojeluun, vaan siihen, kuka voi osallistua kulttuuriperinnön määrittelyyn ja miten kulttuuriperintö voi toimia yhteisenä voimavarana.

Sopimuksen avulla halutaan varmistaa kulttuurin ja kulttuuriperinnön pysyminen kestävän kehityksen keskiössä. Faron yleissopimuksen taustalla on ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, jossa sivistykselliset oikeudet sisältävät oikeuden kulttuuriperintöön. Sopimuksen mukaan kulttuuriperinnön säilyttäminen ja arvostus liittyvät myönteisesti arkielämän laatuun.

Yleissopimuksen on allekirjoittanut 22 maata ja siihen on sitoutunut 17 maata. Yleissopimus on tullut kansainvälisesti voimaan 1 päivänä kesäkuuta 2011.

Faron yleissopimuksen keskeiset käsitteet ovat kulttuuriperintö ja kulttuuriperintöyhteisö. Kulttuuriperintö tarkoittaa niitä menneisyydestä perittyjä voimavaroja niiden omistajasta riippumatta, jotka ihmisten mielestä kuvastavat heidän jatkuvasti muuttuvia arvojaan, uskomuksiaan, tietojään ja perinteitään. Tähän kuuluvat kaikki ihmisten ja paikkojen vuorovaikutuksesta aikojen kuluessa rakentuneen ympäristön osat. Määritelmä on laajin kansainvälisissä sopimuksissa esitetty kulttuuriperinnön määritelmä.

Kulttuuriperintöyhteisö tarkoittaa niitä ihmisiä, jotka arvostavat tiettyjä kulttuuriperinnön piirteitä, joita he haluavat julkisen toiminnan puitteissa ylläpitää ja välittää tuleville sukupolville.

Kulttuuriperintöyhteisö perustuu itsemäärittelyyn ja se on monimuotoisempi kuin kansalaisyhteiskunta. Kulttuuriympäristö tarkoittaa ympäristöä, jonka ominaisluonne on ensi sijassa ihmisen toiminnan tulosta. Käytännössä siihen kuuluvat kulttuurimaisema, rakennettu kulttuuriympäristö, muinaisjäännökset sekä perinnebiotoopit.

Faron yleissopimuksen tavoitteena on luoda kulttuuriperintöä koskevien toimintaperiaatteiden viitekehys, joka liittyy erityisesti kulttuuriperintöä koskeviin oikeuksiin ja vastuisiin sekä myönteisiin vaikutuksiin, joita kulttuuriperinnön ymmärtäminen kulttuurisena voimavarana voi tuoda. Toimintaperiaatteiden mukaisiin tavoitteisiin pyritään velvoittamalla sopimuspuolia tunnustamaan kulttuuriperintöön liittyvät oikeudet osana ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen määrittelemää oikeutta osallistua kulttuurielämään; tunnustamaan yksilön ja yhteisön vastuu kulttuuriperinnöstä; nostamaan esille kulttuuriperinnön säilyttäminen ja kestävä käyttö osana elämänlaatua; sekä edistämään kulttuuriperinnön merkitystä rauhallisen ja demokraattisen yhteiskunnan rakentamisessa sekä kestävän kehityksen ja kulttuurisen monimuotoisuuden edistämiseksi; sekä lisäämään osallisuutta ja vahvistamaan yhteistyötä eri toimijoiden, sekä julkisten että yksityisten, välillä.

Yleissopimuksella vahvistetaan olemassa olevia, yksittäisiin kulttuuriperinnön osa-alueisiin liittyviä Euroopan neuvoston sopimuksia, suosituksia ja toimenpiteitä. Voimassaolevaan lainsäädäntöön ei ole tarpeen tehdä muutoksia yleissopimuksen voimaansaattamisen johdosta, vaan sen toimeenpano tapahtuu kansallisia käytäntöjä ja menettelytapoja kehittämällä. Suomen lainsäädännössä on tunnustettu kulttuuriperintöön liittyvät oikeudet ja vastuut yleissopimuksen tarkoittamalla tavalla. Lainsäädäntö tarjoaa riittävät välineet kulttuuriperinnön säilyttämisen ja kestävän käytön kehittämiseksi. Yleissopimuksen hyväksyminen osoittaisi Suomen kannattavan Faron yleissopimuksen tavoitteita sekä edistäisi kansallisen kulttuuriperintöpolitiikan kehittämistä ja eurooppalaisen yhteistyön lisäämistä.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Kansallisessa lainsäädännössä kulttuuriperintöä koskevia säännöksiä sisältyy periaatteellisemmalla tasolla perustuslakiin ja yksityiskohtaisemmalla soveltamisalakohtaisella tasolla muuhun lainsäädäntöön. Useissa laeissa on säädetty erilaisia oikeuksia ja velvollisuuksia, jotka antavat mahdollisuuksia vaikuttaa

kulttuuriperintöä koskeviin asioihin. Lainsäädännön painoarvo kulttuuriperintöasioihin vaihtelee, kuten säädetty osallistumismahdollisuudetkin.

Perustuslain 20 §:n 1 momentin mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Julkisen vallan on pykälän 2 momentin mukaan pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon.

Perustuslain 12 §:n 2 momentin mukaan viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on mainitun säännöksen nojalla oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta. Tiedollisiin perusoikeuksiin liittyvät myös perustuslain 10 §:n 1 momentin säännökset yksityiselämän ja henkilötietojen suojasta. Laaja oikeus tietojen saantiin turvaa osaltaan perustuslain 14 §:n 4 momentin mukaista julkisen vallan velvollisuutta edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan sekä vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon.

Perustuslain 21 § koskee asioiden käsittelyä hallinnossa ja tuomioistuimissa. Pykälän 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Pykälän 2 momentti edellyttää, että käsittelyn julkisuus, oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeuden mukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) mukaan maakunnalla on lainsäädäntövalta muun muassa rakennus- ja kaavoitustointa, naapuruussuhteita, asuntotuotantoa, luonnon- ja ympäristönsuojelua, luonnon virkistyskäyttöä, vesioikeutta, muinaismuistoja sekä kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten ja esineiden suojelua koskevissa asioissa maakunnassa, sekä eräissä kulttuuria, arkisto-, kirjasto- ja museolaitosta koskevissa asioissa.

Saamelaiskäräjistä annetun lain (974/1995) mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on saamelaisten kotiseutualueella omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin sanotussa laissa ja muualla laissa säädetään. Tähän itsehallintoon kuuluvia tehtäviä varten saamelaiset valitsevat vaaleilla keskuudestaan saamelaiskäräjät. Käräjiä varten valtion talousarvioon varataan määräraha. Laissa säädetään myös saamelaisen määritelmästä, joka ei perustu vain itsemäärittelyyn vaan myös henkilön syntyperään ja kielitaitoon. Kotiseutualueen muodostavat on Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnat sekä Sodankylän kunnassa sijaitseva Lapin paliskunnan alue.

Hallintolaissa (434/2003) säädetään viranomaisten ja julkisia hallintotehtäviä hoitavien tahojen menettelyjä koskevat yleiset säännökset. Lain 11 §:ssä säädetään asianosaisen määritelmästä. Sen mukaan hallintoasiassa asianosainen on se, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee. Lain 41 §:ssä säädetään vaikuttamismahdollisuuksien varaamisesta. Sen 1 momentin mukaan, jos asian ratkaisulla voi olla huomattava vaikutus muiden kuin asianosaisten elinympäristöön, työntekoon tai muihin oloihin, viranomaisen tulee varata näille henkilöille mahdollisuus saada tietoja asian käsittelyn lähtökohdista ja tavoitteista sekä lausua mielipiteensä asiasta. Pykälän 2 momentissa säädetään, että asian vireilläolosta ja vaikuttamismahdollisuuksien käyttämisestä on ilmoitettava asian merkityksen ja laajuuden kannalta sopivalla tavalla. Pykälän 3 momentin mukaan asian vireilläolosta ei kuitenkaan tarvitse ilmoittaa, jos se vaarantaa ratkaisun tarkoituksen toteutumisen tai aiheuttaa muuta merkittävää haittaa taikka jos se on ilmeisen tarpeetonta.

Hallintolain 10 luvussa säädetään tiedoksiannosta, joka voi tapahtua tavanomaisesti postin välityksellä, todisteellisesti saantitodistuksella tai haastemiehen välityksellä, sijaistiedoksiantona tai yleistiedoksiantona.

Hallintolain 62 §:ssä säädetään yleistiedoksiannosta, jossa asiakirjat ovat nähtävillä viranomaisessa. Lisäksi asian vireilläolo tiedotetaan virallisessa lehdessä, viranomaisen ilmoitustaululla ja sanomalehdessä.

Hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään hallintoasian muutoksenhausta. Sen säännökset vastaavat hallintolain yleisiä säännöksiä. Erityislaeissa voidaan säätää laajempia oikeuksia kuin mitä hallintolaissa ja hallintolainkäyttölaissa on säädetty muun muassa asianosaisuudesta. Tällaisia on säädetty muun muassa ympäristölainsäädännön muutoksenhakusäännöksissä.

Kuntalaissa (410/2005) säädetään kunnan asukkaan oikeuksista. Lain 23 §:ssä säädetään aloiteoikeudesta. Kunnan asukkaalla sekä kunnassa toimivalla yhteisöllä ja säätiöllä on oikeus tehdä aloitteita kunnan toimintaa koskevissa asioissa. Aloitteen tekijälle on ilmoitettava aloitteen johdosta suoritettut toimenpiteet. Lisäksi palvelun käyttäjällä on oikeus tehdä aloitteita kyseistä kunnan palvelua koskevassa asiassa.

Kuntalain 29 §:ssä säädetään viestinnästä. Kunnan toiminnasta on tiedotettava asukkaille, palvelujen käyttäjille, järjestöille ja muille yhteisöille. Kunnan tulee antaa riittävästi tietoja kunnan järjestämistä palveluista, taloudesta, kunnassa valmistelussa olevista asioista, niitä koskevista suunnitelmista, asioiden käsittelystä, tehdyistä päätöksistä ja päätösten vaikutuksista. Kunnan on tiedotettava, millä tavoin päätösten valmisteluun voi osallistua ja vaikuttaa.

Kunnan on huolehdittava, että toimielinten käsittelyyn tulevien asioiden valmistelusta annetaan esityslistan valmistuttua yleisen tiedonsaannin kannalta tarpeellisia tietoja yleisessä tietoverkossa. Viestinnässä on käytettävä selkeää ja ymmärrettävää kieltä ja otettava huomioon kunnan eri asukasryhmien tarpeet.

Kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta annetussa laissa (933/2016) säädetään taiteellisten, historiallisten ja arkeologisten kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta kansalliseen kulttuuriperintöön kuuluvien kansallisaarteiden suojelemiseksi. Lakia sovelletaan eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta kulttuuriesineiden vientiin Suomesta muihin Euroopan unionin jäsenvaltioihin ja vientiin unionin alueelta.

Maankäyttö- ja rakennuslailla (132/1999) ohjataan ja suunnitellaan ympäristön käyttämistä ja muuttamista. Maankäyttö- ja rakennuslaissa on rakennusperintöä suojaavia ohjausjärjestelmiä, kuten valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, kaavojen sisältövaatimukset ja purkamislupajärjestelmä. Valtioneuvoston hyväksymien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaan alueidenkäytössä on varmistettava muun muassa, että valtakunnallisesti merkittävät kulttuuri- ja luonnonperinnön arvot säilyvät.

Maankäyttö- ja rakennuslain 1 §:ssä asetetaan tavoitteeksi järjestää alueiden käyttö ja rakentaminen niin, että siinä luodaan edellytykset hyvälle elinympäristölle sekä edistetään paitsi ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti myös kulttuurisesti kestävä kehitystä. Tavoitteena on myös turvata jokaisen osallistumismahdollisuus asioiden valmisteluun, suunnittelun laatu ja vuorovaikutteisuus, asiantuntemuksen monipuolisuus sekä avoin tiedottaminen käsiteltävinä olevissa asioissa.

Maankäyttö- ja rakennuslain 8 luvussa säädetään kaavoitusmenettelystä ja vuorovaikutuksesta. Lain 62 §:ssä säädetään yleisperiaate osallisten kuulemisesta ja vaikutusmahdollisuuksista. Sen mukaan kaavoitusmenettely tulee järjestää ja suunnittelun lähtökohdista, tavoitteista ja mahdollisista vaihtoehdoista kaavaa valmisteltaessa tiedottaa niin, että alueen maanomistajilla ja niillä, joiden asumiseen, työntekoon tai muihin oloihin kaava saattaa huomattavasti vaikuttaa, sekä viranomaisilla ja yhteisöillä, joiden toimialaa suunnittelussa käsitellään, on mahdollisuus osallistua kaavan valmisteluun, arvioida kaavoituksen vaikutuksia ja lausua kirjallisesti tai suullisesti mielipiteensä asiasta.

Maankäyttö- ja rakennuslain 63 §:ssä säädetään osallistumis- ja arviointisuunnitelman laadinnasta. Sen 1 momentin mukaan kaavaa laadittaessa tulee riittävän aikaisessa vaiheessa laatia kaavan tarkoitukseen ja merkitykseen nähden tarpeellinen suunnitelma osallistumis- ja vuorovaikutusmenettelyistä sekä kaavan

vaikutusten arvioinnista. Sen 2 momentin mukaan kaavoituksen vireille tulosta tulee ilmoittaa sillä tavoin, että osallisilla on mahdollisuus saada tietoja kaavoituksen lähtökohdista, suunnitellusta aikataulusta sekä osallistumis- ja arviointimenettelystä. Ilmoittaminen on järjestettävä kaavan tarkoituksen ja merkityksen kannalta sopivalla tavalla. Ilmoittaminen voi tapahtua myös kaavoituskatsauksesta tiedottamisen yhteydessä.

Maankäyttö- ja rakennuslain 65 §:ssä säädetään kaavan asettamisesta julkisesti nähtäville sekä muistutuksen tekemisestä.

Maankäyttö- ja rakennuslain 9 luvussa mahdollistetaan kansallisten kaupunkipuiston perustaminen kunnan aloitteesta kaupunkimaiseen ympäristöön kuuluvan alueen kulttuuri- tai luonnonmaiseman kauneuden, luonnon monimuotoisuuden, historiallisten ominaispiirteiden tai siihen liittyvien kaupunkikuvallisten, sosiaalisten, virkistysellisten tai muiden erityisten arvojen säilyttämiseksi ja hoitamiseksi.

Muinaismuistolaille (295/1963) suojellaan kaikkia kiinteitä muinaisjäännöksiä rauhoitettuina muistoina Suomen aikaisemmasta asutuksesta ja historiasta. Muinaismuistolaki rauhoittaa automaattisesti ilman eri toimenpiteitä lain piiriin kuuluvat kiinteät muinaisjäännökset ja kieltää sellaiset toimenpiteet, jotka saattavat olla vaaraksi muinaisjäännöksen säilymiselle. Kiinteiden muinaisjäännösten rauhoitusta valvoo Museovirasto. Muinaismuistolaille säädetään myös irtainten muinaisesineiden ja laivalöytöjen suojelusta.

Lakia rakennusperinnön suojelemisesta (498/2010) sovelletaan pääsääntöisesti rakennusperinnön suojelemiseen. Rakennusperinnön säilyttämiseksi voidaan suojella rakennuksia, rakennelmia, rakennusryhmiä tai rakennettuja alueita, joilla on merkitystä rakennushistorian, rakennustaiteen, rakennustekniikan, erityisten ympäristöarvojen tai rakennuksen käytön tai siihen liittyvien tapahtumien kannalta.

Lisäksi muun muassa kirkkolaki (1054/1993), laki ortodoksisesta kirkosta (985/2006), erämaalaki (62/1991), luonnonsuojelulaki (1096/1996), kaivoslaki (621/2011), arkistolaki (831/1994) ja vesilaki (587/2011) liittyvät **kulttuuriperintöön. Ne kuitenkin kohdistuvat hyvin pieneen osaan kulttuuriperinnön kokonaisuudessa. Edellä mainittu luettelo ei kuitenkaan ole tyhjentävä.**

Eläinsuojelulaki 247/1996

1 § Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on suojella eläimiä parhaalla mahdollisella tavalla kärsimykseltä, kivulta ja tuskalta.

Lain tarkoituksena on myös edistää eläinten hyvinvointia ja hyvää kohtelua.

Tällä lailla pannaan myös täytäntöön luonnonvaraisten eläinten pitämisestä eläintarhassa annettu neuvoston direktiivi 1999/22/EY. Lisäksi tässä laissa säädetään eläinten suojelusta lopetuksen yhteydessä annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1099/2009, jäljempänä *lopetusasetus*, valvonnasta ja muusta asetuksessa edellytetystä täytäntöönpanosta. ([9.8.2013/584](#))

24 § Ammattimainen tai muutoin laajassa mitassa tapahtuva seura- ja harrastuseläinten pito

Ammattimaista tai muutoin laajassa mitassa tapahtuvaa koirien, kissojen ja muiden seura- tai harrastuseläinten myymistä harjoittavan on hyvässä ajoin ennen toiminnan aloittamista tai lopettamista

taikka toiminnan oleellisesti muuttuessa tehtävä siitä kirjallinen ilmoitus sen läänin lääninhallitukselle, jonka alueella toimintaa harjoitetaan.

Mitä 1 momentissa säädetään eläinten myymisestä, koskee myös eläinten välittämistä, vuokraamista, kasvattamista, valmentamista ja kouluttamista sekä säilytettäväksi ja hoidettavaksi ottamista ja opetuksen antamista eläinten käytössä.

Asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä siitä, minkälaista toimintaa on pidettävä ammattimaisena tai muutoin laajassa mitassa tapahtuvana.

Tarkemmat säännökset lääninhallitukselle tehtävästä ilmoituksesta ja siihen liitettävistä selvityksistä annetaan asetuksella.

28 § Eläinten maahantuonti

Maa- ja metsätalousministeriö voi eläinsuojelullisista syistä kieltää eläinten maahantuonnin. Maahantuonti voidaan kieltää, jos eläimille ei voida järjestää eläinsuojelullisesti hyväksyttäviä olosuhteita tai jos eläimen pitämisestä muutoin aiheutuu sille kärsimystä. Maa- ja metsätalousministeriö voi myös kieltää sellaisten eläinten myynnin ja hallussapidon, joiden maahantuonti on kielletty.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun kiellon vastaisesti maahantuotu eläin on eläimen omistajan tai haltijan kustannuksella palautettava tai lopetettava taikka sen suhteen on meneteltävä maa- ja metsätalousministeriön hyväksymällä tavalla.

Maa- ja metsätalousministeriö tai lääninhallitus voi eläimen omistajan tai haltijan kustannuksella määrätä teetettäväksi 2 momentissa tarkoitetut toimenpiteet. Teettämisessä noudatetaan muutoin soveltuvin osin uhkasakkolain (1113/90) säännöksiä.

Järjestyslaki 27.6.2003/612

14 § Koirakuri

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden säilymiseksi koiran omistajan tai haltijan on:

- 1) pidettävä koira taajamassa kytkettynä;
- 2) pidettävä huolta siitä, ettei koira pääse kytkemättömänä kuntopolulle tai muulle sen kaltaiselle juoksuradalle eikä lainkaan yleiselle uimarannalle, lasten leikkipaikaksi varatulle alueelle, toriaikana torille taikka yleiseen käyttöön kunnostetulle ladulle tai urheilukentälle, jollei se ole erikseen sallittua;
(19.12.2003/1195)

- 3) pidettävä huolta siitä, että koiran uloste ei jää ympäristöön hoidetulla alueella taajamassa.

Mitä 1 momentin 1 ja 2 kohdassa säädetään, ei koske virantoimituksessa käytettävää valtion omistamaa koiraa, vartiointitehtävässä olevaa vartijan koiraa, palvelutehtävässä olevaa koulutettua pelastuskoiraa, liikuntavammaisen avustajakoiraa eikä näkövammaisen opaskoiraa.

Mitä 1 momentin 1 kohdassa säädetään, ei koske suljettua pihaa, koirien harjoituspaikkaa eikä erityisesti osoitettua aidattua jaloittelualuetta. Koiran tulee kuitenkin näissäkin paikoissa olla omistajansa tai haltijansa valvonnassa.

Mitä 1 momentin 2 kohdassa säädetään, koskee myös kissaa. Mitä 1 momentin 1 ja 2 kohdassa säädetään, koskee myös hevosta sekä soveltuvin osin muuta koti- tai lemmikkieläintä.

Kuluttajansuojalaki 20.1.1978/38

1 §

Tämä laki koskee kulutushyödykkeiden tarjontaa, myyntiä ja muuta markkinointia elinkeinonharjoittajilta kuluttajille. Lakia sovelletaan myös, kun elinkeinonharjoittaja välittää hyödykkeitä kuluttajille.

3 § (5.1.1994/16)

Kulutushyödykkeellä tarkoitetaan tässä laissa tavaroita, palveluksia sekä muita hyödykkeitä ja etuuksia, joita tarjotaan luonnollisille henkilöille tai joita tällaiset henkilöt olennaisessa määrässä hankkivat yksityistä talouttaan varten.

4 § (5.1.1994/16)

Kuluttajana pidetään tässä laissa luonnollista henkilöä, joka hankkii kulutushyödykkeen pääasiassa muuhun tarkoitukseen kuin harjoittamaansa elinkeinotoimintaa varten.

5 § (5.1.1994/16)

Elinkeinonharjoittajalla tarkoitetaan tässä laissa luonnollista henkilöä taikka yksityistä tai julkista oikeushenkilöä, joka tuloa tai muuta taloudellista hyötyä saadakseen ammattimaisesti pitää kaupan, myy tai muutoin tarjoaa kulutushyödykkeitä vastiketta vastaan hankittaviksi.

2 luku (29.8.2008/561) Markkinointi ja menettelyt asiakassuhteessa

1 § (29.8.2008/561) Hyvän tavan vastaisen markkinoinnin ja sopimattoman menettelyn kielto

Markkinointi ei saa olla hyvän tavan vastaista eikä siinä saa käyttää kuluttajien kannalta sopimatonta menettelyä. Sopimatonta menettelyä ei saa käyttää myöskään asiakassuhteessa.

2 § (29.8.2008/561) Markkinoinnin hyvän tavan vastaisuus

Markkinointia pidetään hyvän tavan vastaisena, jos se on selvästi ristiriidassa yleisesti hyväksytyjen yhteiskunnallisten arvojen kanssa ja erityisesti jos:

- 1) se loukkaa ihmisarvoa taikka uskonnollista tai poliittista vakaumusta;
- 2) siinä esiintyy sukupuoleen, ikään, etniseen tai kansalliseen alkuperään, kansalaisuuteen, kieleen, terveydentilaan, vammaisuuteen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai muuhun henkilöön liittyvään seikkaan perustuvaa syrjintää; taikka

3) siinä suhtaudutaan hyväksyvästi toimintaan, jossa vaarannetaan terveyttä, yleistä turvallisuutta tai ympäristöä ilman, että tällaisen toiminnan esittämiseen on markkinoitavaan hyödykkeeseen liittyvää asiallista perustetta.

Alaikäisille suunnattua tai alaikäiset yleisesti tavoittavaa markkinointia pidetään hyvän tavan vastaisena erityisesti, jos siinä käytetään hyväksi alaikäisen kokemattomuutta tai herkkäuskoisuutta, jos se on omiaan vaikuttamaan haitallisesti alaikäisen tasapainoiseen kehitykseen tai jos siinä pyritään sivuuttamaan vanhempien mahdollisuus toimia täysipainoisesti lapsensa kasvattajina. Hyvän tavan vastaisuutta arvioitaessa otetaan huomioon markkinoinnin yleisesti tavoittamien alaikäisten ikä ja kehitystaso sekä muut olosuhteet.

3 § (29.8.2008/561) Menettelyn sopimattomuus

Menettelyä pidetään sopimattomana, jos se on:

- 1) elinkeinotoiminnassa yleisesti hyväksyttävän asianmukaisen menettelytavan vastainen; ja
- 2) omiaan selvästi heikentämään kuluttajan kykyä tehdä perusteltu ostopäätös tai kulutushyödykkeeseen liittyvä muu päätös ja johtamaan siihen, että kuluttaja tekee päätöksen, jota hän ei ilman menettelyä olisi tehnyt.

5 § (29.8.2008/561) Sekaannuksen vaara

Vertaileva mainonta tai muu markkinointi ei saa aiheuttaa sekaannuksen vaaraa elinkeinonharjoittajan ja kilpailijan tavaramerkkien, toiminimien tai muiden erottavien tunnusten taikka hyödykkeiden kesken, jos se on omiaan johtamaan siihen, että kuluttaja tekee ostopäätöksen tai muun kulutushyödykkeeseen liittyvän päätöksen, jota hän ei ilman tällaista markkinointia olisi tehnyt.

6 § (29.8.2008/561) Kielto antaa totuudenvastaisia tai harhaanjohtavia tietoja

Markkinoinnissa tai asiakassuhteessa ei saa antaa totuudenvastaisia tai harhaanjohtavia tietoja, jos tiedot ovat omiaan johtamaan siihen, että kuluttaja tekee ostopäätöksen tai muun kulutushyödykkeeseen liittyvän päätöksen, jota hän ei ilman annettuja tietoja olisi tehnyt.

Totuudenvastaiset tai harhaanjohtavat tiedot voivat koskea erityisesti:

- 1) kulutushyödykkeen olemassaoloa, saatavuutta, lajia, laatua, määrää ja muita keskeisiä ominaisuuksia;
- 2) kulutushyödykkeen alkuperää, valmistustapaa ja -aikaa, käyttöä ja käytön vaikutuksia sekä hyödykkeelle tehtyjen testien tuloksia;
- 3) kulutushyödykkeen hintaa tai sen määräytymisen perusteita, erityistä hintaetua ja maksuehtoja;
- 4) kulutushyödykkeen toimitusaikaa ja muita toimitusehtoja;
- 5) myyntimenettelyn luonnetta, asiakaspalvelua sopimuksen teon jälkeen ja asiakasvalitusten käsittelyä;
- 6) huollon, korjausten ja varaosien tarvetta ja saatavuutta;
- 7) elinkeinonharjoittajan tai hänen edustajansa henkilöllisyyttä, yhteystietoja, ominaisuuksia ja asemaa markkinoilla sekä heidän saamiensa palkintoja ja tunnustuksia;

8) elinkeinonharjoittajan oikeuksia ja velvollisuuksia, mukaan lukien sitoumusta noudattaa käytännesääntöihin sisältyviä velvoitteita;

9) kuluttajan oikeuksia, velvollisuuksia ja riskejä.

7 § (29.8.2008/561) Olennaisten tietojen antamatta jättäminen

Markkinoinnissa tai asiakassuhteessa ei saa jättää antamatta sellaisia asiayhteys huomioon ottaen olennaisia tietoja, jotka kuluttaja tarvitsee ostopäätöksen tai muun kulutushyödykkeeseen liittyvän päätöksen tekemiseksi ja joiden puuttuminen on omiaan johtamaan siihen, että kuluttaja tekee päätöksen, jota hän ei olisi riittävin tiedoin tehnyt.

20 § (22.12.2009/1395) Valvonta

Markkinointia ja menettelyjä asiakassuhteessa kuluttajansuojan kannalta valvoo kuluttaja-asiamies.

Kulutushyödykkeen hinnan ilmoittamista markkinoinnissa valvovat kuluttaja-asiamies ja aluehallintovirastot.

Asian käsittelystä markkinaoikeudessa säädetään muutoin oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetussa laissa (100/2013). (31.1.2013/133)

4 luku Sopimuksen sovittelu ja tulkinta (16.12.1994/1259)

2 § (16.12.1994/1259)

Jos 1 §:ssä tarkoitettu sopimusehto on laadittu etukäteen ilman, että kuluttaja on voinut vaikuttaa sen sisältöön, on 1 §:ää sovellettaessa noudatettava tässä pykälässä säädettyjä rajoituksia.

Jos ehto sopimusta tehtäessä vallinneissa olosuhteissa on ollut kohtuuton, ei ehdon kohtuuttomuutta myöhemmin arvioitaessa saa kuluttajan vahingoksi ottaa huomioon olosuhteiden muuttumista.

Jos ehdon sovittelu tai sen jättäminen huomioon ottamatta koskee sellaista ehtoa, joka hyvän tavan vastaisesti johtaa osapuolten oikeuksien ja velvollisuuksien huomattavaan epätasapainoon kuluttajan vahingoksi, sopimusta ei voida sovitella muilta osin. Tällöin sopimus jää voimaan muilta osin muuttumattomana, jos se sellaisenaan voi pysyä voimassa.

Linkit lainsäädäntöön Finlexissä:

- Finlex, *Eläinsuojelulaki, 4.4.1996/247*, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960247>
- Finlex, *Erämaalaki 17.1.1991/62*, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1991/19910062>
- Finlex, *Hallituksen esitys eduskunnalle kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä tehdyn Euroopan neuvoston puiteyleissopimuksen hyväksymisestä ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta*, HE 87/2017 vp, <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2017/20170087.pdf>
- Finlex, *Järjestyslaki, 27.6.2003/612*, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030612>
- Finlex, *Jätelaki 646/2011*, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110646>
- Finlex, *Kalastuslaki, 379/2015*, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150379>

- Finlex, *Kolttalaki*, 24.2.1995/253, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950253>
- Finlex, *Kuluttajasuojalaki*, 20.1.1978/38, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1978/19780038>
- Finlex, *Laki kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä tehdyn Euroopan neuvoston puiteyleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta*, 61/2018, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180061>
- Finlex, *Laki Metsähallituksesta* 8.4.2016/234, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20160234>
- Finlex, *Laki saamelaiskäräjistä*, 17.7.1995/974, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950974>
- Finlex, *Luonnonsuojelulaki*, 20.12.1996/1096, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19961096>
- Finlex, *Maankäyttö- ja rakennuslaki*, 5.2.1999/132, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>
- Finlex, *Maastoliikennelaki* 1710/1995, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1995/19951710>
- Finlex, *Metsästyslaki*, 28.6.1993/615, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19930615>
- Finlex, *Muinaismuistolaki*, 295/1963, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1963/19630295>
- Finlex, *Poronhoitolaki* 14.9.1990/848, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1990/19900848>
- Finlex, *Rikoslaki* 19.12.1889/39, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>
- Finlex, *Suomen perustuslaki* 11.6.1999/731, <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Finlex, *Vesilaki*, 27.5.2011/587, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110587>

Liite 3: Lähdeluettelo (eettisessä ohjeistuksessa ja terminologia -osuudessa käytetyt lähteet)

- Australian Heritage Commission and CRC for Sustainable Tourism, (2001), *Successful Tourism at Heritage Places – A Guide for Tourism Operators, Heritage Managers and Communities*, käytetty suuntaa-antavana kehyksenä, viitattu 26.9.2017, <https://www.environment.gov.au/system/files/resources/945d855d-855b-44f2-9140-9eb85dc7d4ac/files/successful-tourism.pdf>
- European Commission (2001), *Defining, Measuring and Evaluating Carrying Capacity in European Tourism Destinations*, B4-3040/2000/294577/Mar/D2 - Final Report, Ateena, viitattu 9.2.2018, http://ec.europa.eu/environment/iczm/pdf/tcca_en.pdf
- Finlex, *Kolttalaki, 24.2.1995/253*, viitattu 13.6.2018, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950253>
- Finlex, *Laki kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä tehdyn Euroopan neuvoston puiteyleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta, 61/2018*, viitattu 13.6.2018, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180061>
- Finlex, *Laki saamelaiskäräjistä, 17.7.1995/974*, viitattu 13.6.2018, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950974>
- Finlex, *Poronhoitolaki 14.9.1990/848*, viitattu 16.2.2018, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1990/19900848>
- Finlex, *Suomen perustuslaki 11.6.1999/731*, viitattu 9.10.2017, <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- García-Rosell José-Carlos (2017), *Vastuullinen matkailu*, teoksessa Edenheim Johan ja Ilola Heli (toim.), *Matkailututkimuksen avainkäsitteet*, Lapland University Press, Rovaniemi
- Hiltunen Anna-Kaisa (2011), *Sanasto monikulttuurisuudesta*, Taidemuseoalan kehittämissyksikkö Kehys, Valtion taidemuseo, Kulttuurivähemmistöprojekti, viitattu 26.9.2017, http://www.cultureforall.info/doc/monikulttuurisuus_kansio/sanasto.pdf
- Hobsbawm Eric (1983), *Introduction: Inventing Traditions* teoksessa Hobsbawm Eric ja Ranger Terence (toim.), *The Invention of Tradition*, Cambridge University Press, Cambridge, Yhdistynyt kuningaskunta
- Kansallinen vieraslajiportaali, *Vieraslajeja koskevat määritelmät*, viitattu 9.2.2018, <http://www.vieraslajit.fi/fi/node/21>
- Kugapi Outi ja de Bernardi Cecilia (2017), *Alkuperäiskansamatkailu*, teoksessa Edenheim Johan ja Ilola Heli (toim.), *Matkailututkimuksen avainkäsitteet*, Lapland University Press, Rovaniemi
- Magga Päivi (2013), *Mikä tekee kulttuuriympäristöstä saamelaisen?*, teoksessa Magga Päivi ja Ojanlatva Eija (toim.), *Ealli Biras – Elävä ympäristö, saamelainen kulttuuriympäristöohjelma*, Sámi museum - Saamelaismuseosäätiö, Waasa Graphics Oy
- Mowforth Martin ja Munt Ian (2016), *Tourism and Sustainability – Development, Globalisation and New Tourism in the Third World*, Routledge, Abingdon, Oxon, Yhdistynyt kuningaskunta
- Niskala Maaria ja Saarinen Jarkko (2009), *Matkailu ja alkuperäiskansojen esittäminen – esimerkkinä ovahimbat Namibian matkailumainonnassa*, *Alue ja Ympäristö* 38:1, ss. 3 – 11, viitattu 5.3.2018, <https://aluejaymparisto.journal.fi/article/view/64357/25637>
- OKM (2013), *Matkailu ja kulttuurin syke - Kulttuurin matkailullinen tuotteistaminen - toimintaohjelman 2009–2013 loppuraportti*, Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:6
- Outpost (2016), *The Human Zoo Dilemma: How to Travel Responsibly Among Indigenous Cultures*, viitattu 13.6.2018, <https://outpostmagazine.com/human-zoo-travel/>
- Paliskuntain yhdistys (2018), *Paliskunnat*, viitattu 24.7.2018, <https://paliskunnat.fi/py/paliskunnat/>
- Saamelaiskäräjät (2006), *Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelma 2006*, hyväksytty Saamelaiskäräjien kokouksessa Inarissa 28.2.2006
- Saamelaiskäräjät (2007), *Lausunto Lapin matkailustrategialuonnoksesta*, 13.6.2007, Dnro: 362/D.a.5 /07

- Saamelaiskäräjät (2010), *Saamelaiskäräjien lausunto saamenpuvun käyttämisestä*, 1.3.2010, Dnro126/D.a.9/2010
- Saamelaiskäräjät (2015), *Artikla 8(j):n toimeenpano – Määritelmät*, viitattu 31.7.2018, <https://www.samediggi.fi/toiminta/elinkeino-ja-oikeus/artikla-8j/>
- Saamelaiskäräjät (2015), *Saamelaiskäräjien lausunto hallituksen esityksestä ILO 169-sopimuksen ratifiointiksi (HE 264/2014)*, 26.1.2015, Dnro: 35/D.a.4/2015
- Saamelaiskäräjät (2016), *Juutua-Tuulispään erityisalueuunnittelun tavoitteiden asettelu*, 15.8.2016, Dnro 383/D.a.5/2016
- Saamelaiskäräjät (2016), *Kuvaohjeistus koskien saamelaisia ja saamelaiskulttuuria*, 17.10.2016, Dnro 474 /D.a.9 /2016
- Saamelaiskäräjät (2017), *Saamelaiskäräjien lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2018*, 28.9.2017, Dnro:392/D. a. 4/2017
- Saamelaiskäräjät (2017), *Saamelaiskäräjien lausunto luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi metsästyslaissa säädetyistä ilmoitusmenettelystä sekä metsästysasetuksen muuttamisesta (1164/01.02/2017)*, 17.7.2017, Dnro 347/D.a.2/2017
- Saamelaiskäräjät (2017), *Saamelaiskäräjien lausunto saamelaiskulttuurin hyödyntämisestä Lapin ammattikorkeakoulun koordinoimasta "Our Stories - the business of using Storytelling to draw people in" -projektissa*, 21.2.2017, Dnro: 113/D.a.9/2017
- Saamelaiskäräjät (2017), *Saamelaiskulttuuriosio Lapin maakuntaohjelmassa 2018 – 2021 (Lappi-sopimus)*, 29.8.2017, Dnro:370/D.a.5/2017
- Saamelaiskäräjät (2018), *Saamelaiskäräjien lausunto koneellista kullanhuuhtontaa koskevasta lupahakemuksesta HL2016:0026 Mäkärän alueella Lapin paliskunnassa*, 26.1.2018, Dnro /D.a.5/2018
- Saamelaiskäräjät (2018), *Saamelaiskäräjien lausunto maa- ja metsätalousministeriön esityksestä metsästysasetuksenmuutokseksi*, 9.4.2018, Dnro: 197/D.a.2/2018
- Saarinen Jarkko (1999), *Matkailu, paikallisuus ja alueen identiteetti* teoksessa Tuominen Marja, Tuulentie Seija, Lehtola Veli-Pekka ja Autti Merja (toim.), *Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit*, Osa 1: Outamaalta tunturiin, Kustannus Puntos, Gummerus kirjapaino, Jyväskylä
- Tieteen termipankki (2018), *Jalo villi*, viitattu 13.6.2018, http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:jalo_villi
- Tilastokeskus (2018), *Käsitteet*, viitattu 6.6.2018, <http://www.stat.fi/meta/kas/index.html>
- Turunen Anna (2010), *Helsinki Declaration – Kestävän matkailun infopaketti*, viitattu 26.9.2017, <http://www.smal.fi/loader.aspx?id=2989a1e4-a78f-4e3a-981f-2663b4398e07>
- Tyrväinen Liisa (2017), *Matkailun ympäristövaikutukset*, teoksessa Edelheim Johan ja Ilola Heli (toim.), *Matkailututkimuksen avainkäsitteet*, Lapland University Press, Rovaniemi
- Ympäristöministeriö (2003), *Suomen ympäristö 623 – Kestävän kehityksen kansallinen kokonaisarvio*, Helsinki
- Öystilä Milla (2015), *Suomenlinnan kestävän matkailun strategia*, Suomenlinnan hoitokunta 2015, https://frantic.s3.amazonaws.com/suomenlinna/2015/06/Kest%C3%A4v%C3%A4n_matkailun_strategia_052015_web_lowres.pdf, viitattu 12.10.2017